

WIBORGS NYHETER

Redaktionsbyrå var fordomsdags: Salakkalahtig. 9. Telefon 3 36 – Redaktionstid kl. 8 – 12, 7 – 12.
Kontor och expedition: Salakkalahtig. 9. Telefon 3 24 – kl. 9 – 14.

Nr 1 Huvudredaktör: Hans Andersin

Redaktör: Helena von Alfthan

ONSDAGEN DEN 7 JANUARI 2009

110 år sen Wiborgs Nyheter kom till! 41 år i Wiborg, 12 i coma – och 57 i exil

Per Erik Floman

När nu etthundratio är förflutit sedan denna tidning uppkom i gamla Wiborg, är det bara fråga om ett mellanjubileum. Redaktionen har ändå bett mig att skriva en betraktelse över bladets unika utvecklingshistoria. Eftersom jag hade äran att ingående presentera ämnet vid hundraårsjubileet inskränker jag mig nu till en kort genomgång av historien, kompletterad med några funderingar kring tidningens dagsläge.

Föregångarna

Vårt lands äldsta tidning lär ha varit "Åbo Tidningar", som utkom åren 1771–1861. Wiborg fick sin första, med nöd och näppe kallad "tidning" år 1821. Hr boktryckare Anders Cederwall hade 1814 grundat ett tryckeri. Han var en dynamisk herre och skaffade sig 1821 rätten att ge ut en månadsskrift "Wiborgs Mancherlei zum Nutzen und Vergnügen". Den innehöll inga nyheter utan bara poesi och prosa – och höll sig vid liv bara ett år. Men Cederwall gav sig icke utan startade "Wiborgs Wochenblatt", som med både nyheter och annonser levde ett tiotal år. Nästa försök gällde "Wiborgs Annonceblad" 1837–1839 och 1842–1844 utkom ett obetydligt "Annonceblad".

Ytterligare kan till Cederwallers pris och ära nämnas att han även gav ut stadens första finska tidning, kallad "Sanansaattaja Wiipurista" år 1833–1836. Dessutom gav han 1849 ut en tidning kallad "Tillkännagifvanden från Embets Myndigheterna i Wiborgs Stad". Den levde i fem år och innehöll förutom kungörelser från Landsarkivet allsköns information om nytt och nyttigt.

Cederwallers efterträdare på den wiborgska arenan blev Johannes (Johan) Alfthan (1836–1903). Denne poet och bokhandlare grundade 1854 tillsammans med diktaren L. Leistenius

Ur innehållet

Artiklar med historiskt innehåll har vi bl.a. 110 år sen Wiborgs Nyheter kom till! (PEF) s. 1, Café-Restaurant Lehtovaara (PEF), s. 21, Carl Fredrick Geusts Wiborgs Läns Segelförening vann silvermedalj vid Stockholmsolympiaden 1912, s. 5, Wiborgsk arkeologi och Otto-livari Meurman, referat av Lilli Kojamos kandidatavhandling, s. 22, "Hotell Wiborg" – fanns det ett sådant? (PEF), s. 10, Böcker och bibliotek i Viborg 1940–1943 (RK), s. 19, Gubbkompaniet vid Wiborgs F.B.K. (HA), s. 17.

Reportagen är många, bl.a. Nyryska inslag i stadsbilden (PEF), s. 7, Daniela Flomans På spaning efter flydda tider, s. 9, Längs Slottsgatan genom Fästningen (ES), s. 12, Peter Flomans Runebergskören gav julkonsert i Wiborg!, s. 3, En sommarvilla i Viborgsviken (HvA), s. 15, Reportage från Venäjansaari (HA), s. 23, Biblioteksjubileum i Wiborg (ES), s. 20.

Juhani Korpelas festföreläsning vid 7 januari 2008 handlade om Viborg efter andra världskriget, s. 4, och Vår Wiborgare 2008 var Otto-livari Meurman, s. 22.

Nostalgiska tongångar har vi i Guido Simbergs sorgeskvade över Wiborgs öde 1940, s. 11, och Eugenie Zilliacus Minnesalbum, s. 24.

Släkt- och personkrönikor är Carl Fredrik Sandelins Julius Friedrich Hackman 1832–1933, s. 16, och Kaarina Peltonens Wiborgska Zilliacer, s. 18.

Ett antal recensioner av nyss publicerade Wiborgsböcker finns i Bokspalten, s. 20.

"Wiborgs Tidning", som visserligen blev ett fiasco, men som muterade till den sedermera mycket välrenommerade "Wiborg, Tidning för litteratur, handel och ekonomi". Detta blad omtalas i Finlands publicistiska historia i positiva ordalag. Särskilt prisas den kompetente medredaktören och ledarskribenten C. I. Quist. "Wiborg" var inte blott ett lokalt blad utan hade en kontinuerlig utrikesbevakning och ett pedagogiskt uppdrag gällande lantbruk, industriella metoder, tips för hushållen m.m. Tidningen utkom 1854–1860.

Nästa i raden var den ur graven återuppväckta "Wiborgs Tidning", som 1864–1881 utmärkte sig för sin skarpa svenskhetsprofil. Så följde "Wiborgsbladet" 1881–1899, vars patriotiska förtjänster illustrerades av censurens ständiga ingrepp. Denna tidning hade emellertid en lokal, liberalare konkurrent i "Östra Finland" 1885–1900, vilket inte gjorde ekonomin lättare att bemästra. ÖF skulle ännu återkomma 1905–1910. Under detta sekels första år rådde stor skrivklåda, ty det uppenbarade sig ytterligare två dagsländor, "Wiborgs Dagblad" och "Wiborgsposten", vilka lyckades överleva 1 resp. 17 nummer. Frid över alla våra föregångares minne!

Tyvärr ryms motsvarande utveckling på den finska sidan inte med i denna kria. Jag nämner bara serien efter Sanansaattaja: Kanava, Luke-mista maamiehelle, Viipurin Sanomat, Viipuri, Viipurin Uutiset, Ilmarinen, Karjalan Sanomat, Karjalan Lehti, Karjalan Kansan Työ, Maakansa och vår kära kollega Karjala.

Men nu kommer året 1899 med februarimanifestet, russifieringen och, icke minst, Wiborgs Nyheter. Den tidningen uppkom ur den röra som censurens ständiga trakasserier mot de två konkurrenterna åstadkommit.

En långlivad, vital dagstidning kommer till

Med Östra Finlands Tryckeri Ab som både förlag och tryckeri utkom den nya dagstidningen med sitt första provnummer den 28 februari 1899. Jag tycker att huvudredaktören Sigurd Roos' programförklaring är en mycket läsvärd artikel, ur vilken jag vill saxa en del. Detta kapitel återspeglar väldigt tydligt tidsläget. Så kvad Sigurd Roos:

... Stödd på den i landet rotfästa svenska kulturen skall tidningen sträva att arbeta för denna kulturs fortbestånd och förkovran, till välfärd och välsignelse för hela fäderneslandet. Men lika noggrant skall tidningen, så vitt det i hennes förmåga står, äfven beakta och bevakna det finskspråkiga folkelementets intellektuella och materiella lifsintressen. Öfver och fram om allt annat skall nämligen ställas det gemensamma fäderneslandets väl.

Alldenstund språkstridens fortsättande under närvarande tid vore ett direkt förstörel-

searbete skall tidningen bekämpa densamma, hvar den än må göra försök att uppträda. Enständigt skall också häfdas nödvändigheten att uppoffra alla enskilda och personliga intressen då de uppenbara sig i strid med det allmänna bästa.

Den starkaste bundsförvandten till fosterlandskärleken är upplysningen, fostrarinnan af de ädla drifterna och den upphöjda äskådningen. I synnerhet bör kunskapens och bildningens lifskälla blifva tillgänglig för folket, de djupa leden, hvilkas moraliska motståndskraft ytterst skall afgöra landets moraliska öde.

... Wiborgs Nyheter skall i enlighet med vår uråldriga samhällsordning och vårt stats-skickets grundprinciper redigeras i en sant folklig anda, utan att likväl något skattas åt de brådstörtade reformförsök, hvilka under det förledande fältropet "lika rätt för alla" på en del håll upptagits i socialistisk riktning, och mera afse en störning i den bestående ordningen än en sund utveckling af de medborgerliga förhållandena.

De kommande 40 åren skulle visa att denna kämpaglada, väredigerade tidning främst skulle få befatta sig med russifieringsshotet, språkfrågorna, bevakningen av det kommunala fältet, självständighetens befastande samt en hårdnande kamp mot resursbristen på grund av en alltför liten läsekrets.

De viktigaste personnamnen ska kort nämnas. Den första koncessionen innehades av Sigurd Roos och faktorn Gustaf Ekholm. Men 1904 grundades Wiborgs Nyheter Förlags Ab som fungerade ända till 1931. Förlagets styrelseordförande var hr Alexander Spåre, Carl Johan Tollet, John Fredrik Selin, Georg v. Alfthan, Herman Hultin samt Olof Alfthan. När detta bolag bråkade samman var det nog Herman Hultin, "svenskhetens yttersta utpost i öster", historieläraren och WN:s allt i allo på olika poster sedan 1916, som gick i bräschen för tidningens överlevnad. – För wiborgssvenskarna, vilkas andel av stadsbefolkningen från 1899 till krigen skulle sjunka från nästan 9 % till ca 2,5%, var nog den egna dagstidningen en mycket värdefull gemenskapslänk och uttryck för den wiborgssvenska identiteten.

Det vi i dag kallar chefredaktör gick under benämningar såsom ansvarig utgivare, huvudredaktör etc. Jag hoppar över de kortvariga cheferna men nämner dem, som gjort större dagsverken: Hj. Wadenström 1901–1904, Carl Johan Tollet 1905–1913, Gunnar Allén 1916–1921 samt trettioåtlets Olof Alfthan och Gunnar Mårtenson. 1937–1939 var det "Hulle" som höll i trådarna när slutet kom med Vinterkriget. Det sista numret bär datum 28.11.1939. Ridån gick ner för Wiborgs Nyheter. Trodde man ...

Törnrosasömn – och nytt, spirande liv

Wiborgarna spreds efter krigen för himmelens vindar, men det är sannolikt att de svensktalandes majoritet hamnade i huvudstadstrakten. Medan familjerna sökte sig bostäder och kotterierna började träffas mognade tanken att återuppta sjunderjanuaritraditionen. Med Paul Bruun i spetsen ställde man 1947 till med en sjunderjanuaribal i traditionell stil och det blev succé pyramidale, 450 deltagare och en stämning utan like. Därmed upptogs en wiborgstradition sedan 1835 för att alltjämt årligen upprepas.

Vid denna bal år 1953 var ett av programnumren vid sidan av kringlor och polonaiser att man kunde inköpa ett fyrsidigt nummer av Wiborgs Nyheter. Detta mottogs med sådan eufori att entusiasterna bakom projektet med Harry "Pattikka" Palmberg och Helmer Wahlroos vid penn-

Kära Läsare

Vad väntar vi på? Att få Viborg tillbaka? Att få våra viborgska fastigheter tillbaka? Att få köpa en bostad i Viborg? Att få resa smidigare och billigare, visumfritt till Viborg? Dessa två senaste önskemål ligger nog inom möjligheternas gränser. Men vill någon av oss faktiskt bosätta oss ens för en tid av året i en stad där vi inte kan språket och inte kan godkänna alla främmande livsformer? Eller vill vi faktiskt stöda visumfriheten också för ryssarna? Våra barns och barnbarns inställning till dessa frågor kommer säkert att vara olika vår. De två första, verkligen stora, frågorna tror vi inte får en lösning under vår livstid, om ens någonsin. Men man skall ju som bekant aldrig säga aldrig: Vi tror i alla fall att allt vad vi gör för att i positiv

mening hålla kanalerna öppna till det nuvarande Viborg och dessutom bland oss själva bevara minnet av det förlorade Wiborg är till nytta för sakernas gång. Här kommer Wiborgs Nyheter anspråkslösa insats med i spelet om framtiden.

Utgivare av Wiborgs Nyheter är Föreningen 7 januari r.f. Teamet "Tidningshuset Wiborgs Nyheter" har som tidigare Annika Helkama-Tötterman som "verkställande direktör", Hans Andersin, som "huvudredaktör", Rainer Knapas, som "redaktör för historiska avdelningen", Marianne von Wright, som "redaktör" och Helena von Alfthan som "redaktionssekreterare". Som ny redaktör i teamet har vi fått Emer Silius, som redan visat sin digra kunskap om vår stad. Huvud-

redaktören emeritus Per Erik Floman och hans klan har åter bidragit med ett stort antal artiklar och bilder. Goda och pålitliga författare har vi i Carl Fredrik Sandelin och Carl-Fredrik Geust. Årets nya författare är Kaarina Peltonen som berättar om sin släkt Zil-liacus i Wiborg.

Vi tackar våra skribenter, bildleverantörer, korrekturläsare och annonser!

Redaktionen

Redaktionens adress:
c/o Annika Helkama-Tötterman
Mellstenv. 9, 02170 Esbo
tfn 0400-414 308

Vi firar 7-januarisoaren

lördagen den 17 januari kl. 18.00

på Riddarhuset
Riddaregatan 1

Frack el. mörk kostym

Balen med anor
1835 - 2009

fortsättning från s.1

skriften beslöt ge ut WN årligen, just den 7 januari. Detta projekt fortlöper som ni bästa läsare vet och med accelererande styrka.

Innehållet i WN präglades under de första efterkrigsåren naturligtvis av det kollektiva sorgearbetet parat med nostalgi och märkligt nog bisarr humor samt alltför mycket annonser. Med åren blev texterna sakligare och när generationsskiftet i början av sextio-talet kom kunde man förnimma att de yngre inte nöjde sig med romantiken. Jag var själv i tillfälle att i en artikel 1963 uttrycka detta såhär: "vi borde inte överromantisera det hela genom att för eftervärlden utmåla bilden av den typiske wiborgaren såsom ett originellt monument i en miljö av kringlor och puttrande samovarer. Vi vill minnas, med glädje och stolthet, Wiborg som ett levande samhälle med fart och framåtskridande inristade i samhällsbilden o.s.v."

Artiklarna blev sakrikare och när nästa generationsskifte kom var vi mogna att bredda författarteamet, införa seriösa ledare, bokspalt och nyheter, med ironisk distans, från det ryska Vyborg. Och sen vidgades spektret till arkeologiska fynd från det förgångna och visioner för framtiden. Från att ha varit en festblaska blev WN en årligen utkommande kulturtidning med 20–24 sidor text.

Om prenumeranter och personal

Det finns ett par anekdoter att berätta om prenumerantkåren. De svenska wiborgstidningarna har ju aldrig kunnat ståta med stora prenumerantantal. När det var som störst rörde det sig om färre än 2000 exemplar. Men visste ni att WN upplevde en av sina största ekonomiska motgångar när Finland blev självständigt? Vi förlorade nämligen nästan en tredjedel av våra abonnenter d.v.s. S:t Petersburgsvenskarna. WN bragte dem de färskaste nyheterna från Europa på svenska.

Under min tid som chefredaktör brukade jag skryta med vår spridning. Faktum är att vi sedan 1985 haft prenumeranter förutom i Finland

i Sverige, Norge, Tyskland, England, Sydafrika, Australien och Vatikanen samt friexemplar åtminstone till Danmark, USA resp. Ryssland (en rätt stor mängd friexemplar går till den ivriga grupp wiborgsryssar som varje år fått tidningens innehåll presenterat för sig på Aaltos bibliotek). Som en kuriositet kan nämnas att vi i dag trycker tidningen i 800 exemplar (för prenumeranter, lösnummer, annonsör- och författarexemplar), vilket ur-avisan i Wiborg också gjorde i slutet av trettio-talet.

Tidningen har under olika tider skötts på olika sätt. För det redaktionella har en ansvarig chefredaktör svarat, medan administrationen (ekonomi, annonser, fakturering, distribution) skötts under tämligen gemytliga former ända fram till dessa tider. Det har varit damer ur sjunderjanuarikretsen som på ett fint sätt ställt upp. I dag kallar vi oss Tidningshuset Wiborgs Nyheter med en autonom redaktion och 7 januari-föreningen som administratör. Denna förening står sedan krigens som ett slags garant för tidningen, men mig veterligen har tidningen inte en gång belastat föreningens resultaträkning, snarare tvärtom. Måne inte huvudorsaken till detta är att vi aldrig betalat några författararvoden, samt att vårt tryckeri ständigt förbättrat sin produktivitet.

Det må nämnas att ansvaret för det redaktionella arbetet sedan återupptändelsen skötts av följande personer:

Ovannämnda hrr Wahlroos och Palmberg, Rolf Winter, Katarina Koivisto, Christel Kaarekoski, Ebba Ramm-Schmidt, Per Erik Floman med Ann Holm som red. sekreterare, Erik Floman och den sittande chefredaktören Hans Andersin med Helena von Alfthan som red. sekreterare. – Jag vill överrätta en ros åt min företrädare i ämbetet, Ebba Ramm-Schmidt, som i över två decennier, vid sidan av sitt yrkesarbete skötte WN med den åran utan att själv alls vara wiborgare. Och vad Hans Andersin beträffar har han utom ett mått nedärvd kunskap om det gamla Wiborg haft ständigt kontakt med utvecklingen i det nuvarande Viborg. Som tidningshusets "vd" och koordinatör mellan redaktion och logistik fungerar Annika Helkama-Tötterman, som också basar för Föreningen 7 januari.

En kunskapsmassa värd större tillgänglighet

Under dessa 57 år har WN kunnat presentera Wiborg ur många synvinklar. Där beskrevs korståg och smällar, kyrkor och banker, skolor och handelshus, arkitekter och hovrätten, spårvägar och musikliv, konstmuseum och gravgårdar, politiska intriger och fornyfynd, herrgårdar och föreningar, villaliv och personporträtt, wiborgslitteratur, tennis och segling, släkt-historier och evakueringsminnen och mycket därtill. Mätt i siffror kan man säga att den "nya" WN utkommit med 700–800 sidor i tabloidformat, ett fyrsiffrigt antal artiklar, varav närmare 300 längre än en hel sida samt över 2 000 delvis unika foton. Detta har en liten grupp ur en liten folkgrupp rätt att vara stolt över.

Men om kvantiteterna är i ordning, hur är det med kvaliteten? Vi involverade är jäviga att uttala oss om den saken. Men kanske följande fakta säger något:

Wiborgs Nyheter har angivits som källa vid åtminstone en doktorsavhandling. Tidningen figurerar även som källskrift för förnämna bokverk såsom professor Marika Tandefelts vetenskapligt utplagda bok om de 4 språken under 7 sekler, professor Olli Valtonens bok om Wiborgs konstskatter, f.d. museiverkschefen C.J. Gardbergs byggnadshistoriska verk "Wiborg, stad i sten" och Anders Mårds bok "Tillbaka till Wiborg". Svenska Kulturfonden tilldelade under-tecknad Axel Lilles publicistpris år 1993 och Kungliga Biblioteket i Stockholm har rekviderat tidningen för några år sedan. Föreningen Pohjola-Norden har beställt ett stort antal exemplar av tidningen för sina medlemmar.

I dag finns denna stora mängd wiborgscenterad kunskap endast samlad i redaktionens inbundna pärmar samt hos Universitetsbiblioteket. Där ska man fråga efter "Festpublikationen" WN. Detta är inte tillfredsställande!

För det första borde man för-handla med Unibiblioteket om en omrubricering av vår tidning, som egentligen är en årligen återkommande kulturpublikation och inte bara en festpublikation.

För det andra borde man på-börja en diskussion om huruvida WN kunde fås in på Nätet. Nutids-mänskan, vare sig den är en vanlig polare, forskare eller wiborgsätt-ling, är en googlande varelse som borde ha tillgång till ovannämnda material. Jag saknar kompetens att bedöma detta, men till den del det handlar om pengar tror jag att det inom räckhåll finns förståelse för ett sådant projekt.

För vår tidnings del gäller fortfarande utmaningen: att föra vidare berättelsen om Wiborg. Mancherlei zum Vergnuegen, hoppas vi ...

Starckjohans huvudkontor och järnhandel i hörnet av Slotts- och Nyportsgatorna. Huset är byggt i slutet av 1700-talet och blev affärshus 1868. (Bilden ur Hirn-Lankinens bok Viipuri kansainvälinen kaupunki).

Eileen Starckjohans och Thelma Starckjohann-Bruuns stiftelse

Två representanter för en känd wiborgsk köpmannasläkt Eileen Starckjohann och Thelma Starckjohann grundade på 1990-talet varsin stiftelse i syfte att hjälpa vinterkrigets och fortsättningskrigets offer. De två lik-artade stiftelserna förenades år 2001 till Eileen Starckjohans och Thelma Starckjohann-Bruuns stiftelse. Samtidigt beslöt man att utvidga verksamheten. Bakgrunden till denna allmännyttiga fond är de två donatorernas fosterländska livsåskådning. Huvud-ändamålet för hjälpverksamheten har varit att stöda veteranerna och övriga krigets offer.

Stiftelsen har stött veteranorganisationernas rehabiliterings- och fritidsverksamhet. Veteranernas Kuusikoti i Esbo har länge varit stiftelsens främsta understöds-mottagare. Likaså har man i många år gett medel till krigs-änkornas fritidsverksamhet. Liknande verksamhet för de forna Suomen pojat, veteranerna i Estland och deras familjer har även understötts. Därtill har stiftelsen gett bidrag åt veteranerna i Norra Karelen för att hjälpa dem vid grundreparation av deras bostäder. Vid sidan av veteranverksamheten har stiftelsen understött studerande vid Norra Karelen yrkeshögskola. Synskadade har man hjälpt genom bidrag till ljudböcker producerade av Iris-organisationen.

Stiftelsen har gett stora understöd till alla sina samarbetsparter. Direkta understöd till enskilda personer beviljas inte. De utvalda målgrupperna förblir de samma år efter år. Därigenom säkerställer stiftelsen organisationernas långsiktiga verksamhet. Samtidigt garanterar man att understöden följer donatorernas önskemål.

Finlands Krigsinvaliders Förbund har varit Starckjohann stiftelsens bidragsmottagare sedan år 2006 och erhållit 80 000 euro årligen. Från första början har krigsinvaliderna utgjort den största enskilda gruppen för stiftelsens verksamhet. För dessa ändamål har i

år utdelats drygt 190 000 euro.

Peter Starckjohann från Tyskland grundade år 1868 en järnaffär i Viborg. Det framgångsrika företaget leddes från 1920-talet av Peter Starckjohann d.y. Han var Eileens och Thelmas far, kallad Peko-herrn. Han lotsade företaget genom de svåra krigsåren, flyttade huvudkontoret till Lahtis och höll tyglarna i sin hand ända till 1970-talet. Under Peter Starckjohans ledning öppnade företaget filialer i nio städer och verksamheten utvidgades från järnhandel till försäljning av bilar o. dyl. Eileen Starckjohann, fil.mag. med språk som huvudämne, tjänstgjorde vid Akademiska Bokhandeln, under fortsättningskriget vid högkvarteret i S:t Michel och efter kriget vid utrikesministeriet. Hon avled i Helsingfors år 1989. Thelma Starckjohann-Bruun utbildade sig till sekreterare, under krigsåren verkade hon såväl som front-lotta som militärattachés sekreterare i Stockholm. På 1950-talet arbetade hon som sin far Peters kunniga sekreterare vid F:ma Starckjohans kontor i Helsingfors. Hon var också länge styrelsemedlem i Oy Starckjohann Ab. Thelma Bruun är bosatt i Helsingfors och är styrelsens hedersordförande.

Stiftelsens styrelse:

fru Thelma Bruun, hedersordförande

AFM Kirsti von Fieandt, ordförande

inredningsarkitekt Hannele Helkama-Rågård, viceordförande

lagman Kristiina Martimo

MKD Kalevi Somer

JK Henrik von Fieandt, Stiftelsens ombudsman

(Översatt ur en artikel i Sotaveteraani 13.12.2006 av Kirsti von Fieandt)

MvW

RTL-TRAFO

RTLs dotter Zao Trafo med 200 damer lindrar dagligen i Havisviken i Viborg.

Vill du veta mera? Ring Vova Ilivitzky i Helsingfors, telefon +358 40 900 2172

Runebergskören gav julkonsert i Viborg!

Peter Floman

Den 8 december 2007 begav sig Runebergskören (Borgå Sångarbröder) på en länge planerad och förberedd konsertresa i österled, till det numera ryska Vyborg. Resan företogs med buss tillsammans med egen publik (för säkerhets skull), i form av koristernas hustrur. Dessutom medför två f.d. Wiborgare med musikaliska rötter, Lenart Gräsbeck och Lars-Einar Floman, för att komplettera stödtrupperna.

Konsertresan till Viborg hade sin upprinnelse i en resa i april 2002 till den gamla kulturstaden som företogs av en handfull Runebergskorister med rötter i staden, samt fruar och släktingar (s.k. tillbaka-till-rötterna-resa). Då vi under resan kom att besöka Petri-Pauli kyrka som tidigare fungerat som tyska och svenska församlingens hemkyrka, insåg vi att denna helgedom skulle lämpa sig som konsertlokal för Runebergskören. Både historiska och akustiska argument talade för saken, varför man började planera en julkonsert på litet längre avstånd från hembygden än vanligt. Traditionellt brukar kören ge en s.k. generalrepetitionskonsert i närliggande kommuners kyrkor inför den egentliga julkonserten i Domkyrkan.

Förberedelserna drog ut på tiden bland annat p.g.a. körens 80-årsjubileum, men tanken fick mogna. Småningom togs kontakt på ort och ställe med den i kyrkan verkande ingermanländska lutherska församlingens kyrkoherde Vladimir Dorodny (på gångbar finska), samt med den lokala Viborgs Akademiska Kör. Slutresultatet av sonderingarna blev en konsert i kyrkan med en avdelning för bägge körerna, samt avslutningsvis två sånger tillsammans.

Runebergskören inledde konserten med den medeltida Alta Trinita Beata på latin, varefter följde julsånger på svenska, finska, engelska och tyska samt en sång av Sergei Rachmaninov

på kyrkoslavonska. Bland de mera traditionella julsångerna exekverades även en svit av engelska Christmas Carols i Jukka Linkolas uppjazzade arrangemang, eventuellt litet hårdsmält för den ryska publiken vars medelålder låg kring 70 år. Adams O Helga Natt med solo av ordförande Jan-Ola Sunabacka rev dock ned entusiastiska applåder. I Linkolasviten medverkade Arno Kantola från Lovisa på engelskt horn. Samme mångsidige musiker ackompanjerade kören på orgel bland annat i Adams O Helga Natt.

Den ryska Akademiska kören satte ävenledes på språkkortet, och man sjöng på såväl ryska som på latin, tyska, svenska och finska. Dirigenten Ludmila Kushina var en eldig dam med temperament och inlevelse som smittade av sig på koristerna. Dirigenten anknöt i sitt anförande till det faktum, att Wiborg på finska tiden var en utpräglad musikstad med ett flertal körer. Numera finns det endast en kör i Vyborg. En av de anrika köerna i Wiborg var Wiborgs Sångarbröder, sedan 1919 Viipurin Lauluveikot, som efter kriget fortsatt sin verksamhet med Helsingfors som bas. Lauluveikot hann före Borgå Sångarbröder/Runebergskören till Viborg, i maj 2007 gav man en konsert i Petri-Pauli kyrka; vederligen har dessa två finländska körbesök varit bland de första som gjorts till Viborg efter kriget.

Konserten hade lockat en ca 200-hövdad publik; den medhavda supporterskaran bidrog till att fylla det anrika kyrkorummet från 1790-talet till så gott som sista plats. Såväl koristerna som publiken upplevde starka vibrationer på känsloträngarna under de två sista, gemensamt framförda sångerna, båda föreslagna av den lokala kammarkören: Finlandiahymnen (på finska!) samt den majestätiska välgångssången Mnogaja Leta (på ryska). Den ryska dirigenten var glad över att för en gångs skull få dirigera en kör med manlig dominans.

Efter konserten begick kören sin

Efteråt fortsatte sångarglädjen i Runda Tornet.

julsits i anrik miljö på Runda Tornets restaurang. Snaps- och bordsvisorna klingade med aldrig tidigare upplevd briljans. Personalen himlade sig och servitriserna samt den kvinnliga restaurangchefen vart tagna av serenderna som sjöngs för dem. Vi önskades välkomna åter...

BSB och Viborgs Akademiska kör sjunger tillsammans i Petri-Pauli kyrka.

Ett Wiborg till i Villmanstrand

Utom miniatyrmodellen finns det i Villmanstrand numera en trädgård full av minnen från Monrepos och Karelen. Pirkko Valtonen har på sin gård vid Eteläkatu 24 sedan 1990 byggt upp karelska motiv såsom en Monrepos-bro i japansk-kinesisk stil, en Väinämöinen-staty, kopia av statyn i Monrepos-parken, en stuga och en möteslokal inredd i karelsk stil, en blomsterrabatt i form av Karelens vapen, en vällingklocka, en terrass med spetsornament, ett lusthus och mycket mer. Trädgården är välkänd i Villmanstrandtrakten och har besökts av ett stort antal föreningar och bl.a. av jubilerande personer. Konserter med orkestermusik och körsång har hållits på gården samt även diktuppläsning. Projektet har finansierats av Pirkko Valtonens minimala pension, frivilliga arbetsinsatser och bidrag. Trädgårdsanläggningen är väl värd ett besök. Pirkko kan nås per telefon 050-469 1109.

Hans Andersin

Monrepos-bron med gäster. Pirkko Valtonen fjärde fr. vänster.

Pirkko Valtonens villa i karelsk stil.

Wiborgsskolorna än en gång

Wiborgsskolornas elever sammanträdde med bibehållen livsglädje på Handelsgillet 19.4.2008 till lunch och samvaro. 41 före detta elever hade ställt upp. Arrangemangen var perfekta, dem stod René Lardot för tillsammans med några adjutanter. René hälsade alla välkomna och utbringade den obligatoriska skålen för Wiborg i skumvin. Menyn omfattade gräddig skogssvampsuppsoppa, stekt lax, ostkaka med blåbärssorbet som allt sköljdes ned med lämpliga drycker och snapsvisor. En kvartett från Akademiska

Sångföreningen sjöng med stor bravur och höjde stämningen med många grader. Per Erik Floman med hustru Eva var dagens hedersgäster och hyllades som sig bör av en av de yngsta bland deltagarna. Vi återger en del av talet så att våra läsare får se vilken Perre vi har ibland oss!

Det jag har sett och hört fyller mig med en oändlig beundran för dig och din apostlagärning. Och det bästa med allt är att du fortfarande vid snart 90 års ålder har kvar ditt minne, din skaparkraft, din fantasi, din vitalitet och

spänst och musikalitet och inte minst humor. Ditt intresse för allt som händer omkring dig synes aldrig ebba ut. Speciellt förstås allt som har att göra med Wiborg och Viborg – märk väl både det gamla och det nya.

Vad händer med Wiborgs Nyheter när Perre inte mera skriver? är en fråga som jag ofta får när någon förundrar sig över att Perre fyller det ena numret efter det andra med de mest intressanta och historiskt fullödiga artiklar. I många fall föregås Perres artiklar dessutom av en intensiv och tidskrävande

källforskning. Det är ett sant nöje att som redaktör få handskas med Perres artiklar. Jag vet inte vad som händer – vi lever i det väl grundade hoppet om att det aldrig skall inträffa.

Den andra gärningen som med beaktande av Perres handikapp med synen är värd att nämnas här, är de turer han gjort med grupper av wiborgare och wiborgsvänner till dagens Viborg och för deras ögon och öron framtagit det gamla och delvis försvunna. Det har skett både med buss, båt och tåg. Till slut vill jag nämna det som

alltid rört mig: Perres önskan att följa sina gamla avlidna kamrater på deras sista färd och beledsaga dem med violin och sång.

Några ord också till Eva. Att vara hustru till en berömd man kräver mycket av krafter, medkänsla och ansvar. Du har skött din del av uppgiften med all heder och ära och i mångt och mycket bidragit till Perres framgång. Tack skall du ha!

Vi träffas igen år 2009 i wiborgsskolornas tecken!

HA

Viborg efter andra världskriget

Festtal på 7 JANUARI SOARÉN
på Riddarhuset Helsingfors 19.1.2008

Juhani Korpela

Efter andra världskriget låg en stor del av Viborg i ruiner. Stalin gav order om att prioritera återuppbyggnaden av Viborg. Viborg var en av de femton städer som favoriserades vid återuppbyggnaden. I praktiken framskred dock arbetet långsamt.

De första som kom till staden var teknisk personal. Man fick uppvärmning och elektricitet att fungera på något sätt. Arbetet försvarades av skillnaderna i teknik och av att viktiga ritningar fanns i Finland. De sovjetiska nybyggarna kom till en spökstad. Precis som Königsberg i Tyskland hade inte heller Viborg några gamla invånare. Man lockade nybyggare från de inre delarna av Ryssland. De som fick flytta till den i närheten av gränsen belägna staden var alla politiskt pålitliga personer. De erbjöds en urban levnadsomgivning och goda inkomster med uppgiften att återuppgyga staden.

Viborg var länge en stillsam, stängd stad. Hamnen öppnades för internationell trafik först efter Stalins död år 1953. År 1958 började man stegvis öppna staden för andra sovjetmedborgare och för finska turister. Saima kanal öppnades år 1968 och yttre hamnen Vysotsk (Trångsund) först år 1984. Stadens näringsliv började med att trygga invånarnas grundbehov. Krigsmaterialindustrin blev snabbt den centrala verksamheten som dominerade också annanstans i Leninograd-området. De viktigaste arbetsgivarna i Viborg var de industrigrenar som tjänade militära behov, såsom skeppsbyggnadsindustrin och instrumentindustrin. Betydande var också maskinbyggnads-, husbyggnads- och byggnadsmaterialindustrin, sko- och textilindustrin och barnvagnstillverkning. Servicesektorns utveckling gick långsamt. Köerna i butikerna beskrev situationen. Det var brist på mycket. För att betjäna finska turister grundades två specialbutiker (Beriozka) och ett hotell (Druzba) byggdes för dem.

Förhållandet mellan företagen och staten var också i Viborg organiserat

enligt den sovjetiska modellen med central planering. Fastän man kritiserade systemet, bestod ändå dess grundpelare, det statscenterade styret och det Kommunistiska partiets bestämmanderätt under hela den sovjetiska tiden. Partiet var representerat i industriernas styrelser. Detta förorsakade problem då representanterna för partiet hade ett stort inflytande på företagets beslutsfattande men bara ett begränsat ansvar.

Efter sovjetekonomin ras tvingades de socialistiska företagen totalt att omorganisera sin verksamhet eller avsluta den. De statliga bolagen som existerade i mitten av 1990-talet privatiserades. Krigsmaterialindustrin i Viborg krympte betydligt i likhet med maskinbyggnadsindustrin. Varvet kunde fortsätta sin verksamhet. Däremot gick instrumentindustrin som tjänat krigsekonomin i konkurs. Barnvagnsindustrin började tillverka portföljer. Devalveringen av rubeln år 1998 gav ny fart speciellt åt livsmedelsindustrin. Även annan konsumtionsindustri och handel har utvecklats starkt under de senaste tio åren.

Ett den nya tidens tecken inträffade år 1997, då det finska Helkama beslöt grunda en kylskåpsfabrik i Viborg. En annan liknande satsning var Kuusakoski Oy som år 1999 startade ett smältverk för återvinning av aluminium. Båda företagen hade verkat i Viborg redan före kriget, men de nu gjorda investeringsbesluten grundade sig helt på ekonomiska synpunkter. Servicestrukturen för Viborg har fortsatt att expandera under detta decennium. Varje Viborgsresenär har ständigt funnit nya restauranger, butiker, frisörer, banker och hotell. I Vysotsk (Trångsund) har det byggts en helt ny hamn för export av oljeprodukter.

Även trafiken har blivit betydligt livligare. Viborg har fått en omfartsväg som utnyttjas av Finlands och Rysslands transitotrafik. Trafiken har vuxit t.o.m. till att bli en belastning. Fast transitotrafiken inte är betydande räknat i ton, representerar dess värde ändå över en fjärdedel av Rysslands utrikeshandel. Likaså förbättras Viborgs järnvägsförbindelser. På rutten mellan

Helsingfors och S:t Petersburg byggs en snabb tågförbindelse, som kommer att förkorta resan från nuvarande 5 ½ timmar till drygt tre timmar. Viborgs traditionella förbindelse till Finland har varit Saima kanal. Kanalen har inte mera samma betydelse som den haft i forna tider. Fraktfartygen är huvudsakligen ryska och holländska, men persontrafiken sköts av finländare. Via kanalen rör sig även fritidsbåtar. För närvarande pågår underhandlingar om förlängningen av kanalens hyresavtal som går ut 2013.

Under de två, tre senaste åren har den växande välfärden i Ryssland också nått Viborg. Byggnadsverksamheten har blivit livligare, lyftkranar syns överallt och ett tiotal bostadshus är under byggnad. Det finska byggbolaget SVR är det första utländska byggbolag som har vågat sig på Viborgs bostadsmarknad. Under sommaren 2007 påbörjades byggarbetet av 300 bostäder på den vackra Papatomtomt som öppnar sig mot Suomenvedenpohja. Man förutspår att år 2010 kommer här att finnas sju åttavåningshus, två radhus, två parhus och fyra egnahemshus.

Det byggnads skelett som i tjugo år har stått halvfärdigt i hörnet av salutorget har blivit färdigt och är nu ett ståtligt hotell- och kontorshus. Lallukas hus och Weckrooths palats har renoverats liksom även pantlåneinrättningens och Savo-Karjalan Tukkulikes funkishus. Huset på Gråmunkegatan 20 i gamla stan byggs också upp på nytt.

Varvet har moderniserats med en budget på 25 miljoner euro. Hela staden har firat den stora beställning av offshore-fartyg som Viborgs varv har fått. Varvet börjar bygga två norska Moss Maritim borrhullar åt energigiganten Gazprom. Plattformerna skickas till Barents hav för olje- och gasproduktion. De finska varven och maskinverkstäderna har även tidigare samarbetat med Viborgsvarvet och man väntar sig att de kommer att få betydande beställningar som underleverantörer.

De finska företagens intresse för de ryska områdena nära gränsen ser ut att öka. Alternativet att flytta produktionen till Kina för med sig vissa problem och också i Estland har kostnaderna stigit. Inom området nära den finska gränsen har man tillsvidare

undvikit den kostnadsökning som skett i de stora städerna i Ryssland och speciellt i Moskva. Den ryska statsledningen är intresserad av samarbete för att öka de utländska investeringarna speciellt rörande små och medelstora företag. Ett utvecklingsprogram som förverkligats mellan Finland, Sverige och den Ryska Federationen sedan 1999, heter EuroRussia, i vilket man i samarbete mellan myndigheter och företag försöker förbättra de utländska företagens verksamhetsmöjligheter. Som pilotobjekt har valts Viborgs företagspark, som understöds av EU. Det betyder att små- och medelstora företag får stöd i fråga om officiella ärenden, fastighetsfrågor och gemensamma tjänster.

Trots dessa positiva tecken har Viborg inte tillsvidare lyckats locka utländska investerare eller företag i större mängd. För att projektet med företagsparken skall förverkligas framgångsrikt förutsätts av Finlands regering en ny närområdespolitik. Både utrikesminister Ilkka Kanerva och utrikeshandels- och utvecklingsminister Paavo Värynen har talat om att öka aktiviteten i samarbetet med Ryssland.

På det kulturella planet kan man som en positiv händelse notera öppnandet av Finland-salen i Viborgs slott 25.11.2006. Projektets finska deltagare Karjalan Liitto (Karelska förbundet) och Viborgs-centret har i slottets museum förverkligat en utställning över Viborg under den finska självständighetstiden. Museidirektören Svetlana Abdullina har gett fria händer åt finländarna att förverkliga utställningen på sitt eget sätt. Utställningen ger en ny grund för den gemensamma uppfattningen om det förkristna Wiborg.

Som ett andra kulturprojekt kan man nämna Eremitagetts beslut att i Viborg grunda en filial i den byggnad som tidigare var Viborgs Konstmuseum. Målet är att börja verksamheten år 2009. Direktören för Eremitaget, Michail Pjotorovski har uttryckt en önskan att man också kunde ställa ut sådan konst från Finland som i tiderna varit i Wiborgs Konstmuseum.

Jag kunde ännu nämna Karjalan Liittos projekt som går ut på att utveckla Sorvali begravningsplats till en minneslund. Begravningsplatsen har

inte använts efter kriget. I första skedet skall man öppna huvudstråken och röja upp de olika områdena. Som ett exempel kan nämnas den gamla tyska församlingens område. Där befinner sig bl.a. släkten Hackmans kapell, A.I. Arwidsons och Otto von Fieandts gravar. Europeiska unionen finansierar projektet som har fått mycket publicitet både i finska och ryska medier.

Viborgs stad gör inga speciella ansträngningar för att förnya sin "image". Tvärtom, i den förträffliga boken "Tillbaka till Viborg" berättar Anders Mård och Magnus Londén hur man i Viborg ännu i juni 2004 firade minnet av att "den gamla ryska staden blev befriad från de tysk-finska fascistiska erövrarna" för 60 år sedan. Festen slutade med en sketch i vilken tyska soldater kördes ut från Viborg. I verkligheten försvarade inte en enda tysk soldat Viborg sommaren 1944. Kommunismtidens propaganda om stadens befrielse och om de finska fascisterna tycks fortfarande gälla vid firandet av Segerdagen.

Det ser faktiskt ut som om i fortsättningen de mest dynamiska krafterna i staden kommer att vara storinvestorer från Moskva och S:t Petersburg vid sidan av de ryska och utländska företagen som antingen redan existerar i staden eller planerar att investera där. Av betydelse är också om den finska regeringen utvecklar en ny konkret närområdespolitik och om EU ger sitt stöd även i fortsättningen för Viborgs företagsprojekt och kulturella projekt.

Kommunismens fall inledde ett nytt skede i förhållandet mellan våra länder. Ett fortsatt gnällande över den ryska demokratins brister leder ingen vart. Att bygga upp förhållandet till Ryssland är en viktig utmaning för oss. De finska företagen visar här ett gott exempel för det officiella Finland. Viborg blir nu också delaktigt av denna dynamiska utveckling.

Juhani Korpela har tidigare verkat som kanslichef för kommunikationsministeriet, ledamot i Saima kanalprojektet och i flera andra samarbetsprojekt mellan Finland och Ryssland.

Tyska lekskolan i Wiborg

Professor emeritus i botanik Yrjö Vasari, född 1930 insände ett klassfoto från Tyska lekskolan 1937 i Wiborg. Lekskolans lärare var Käthe Siegfried, som numera fyllt 100 år och är bosatt på Väinämöinengatan i Helsingfors. Käthe är dotter till prost Alexander Siegfried i Wiborgs tyska församling. Käthe hade fått sin utbildning i Riga Herder-Institut, ett tyskt institut vars lära präglades av reformpedagogik. Siegfrieds evakuerades från Wiborg bland de sista år 1940. De bosatte sig i Helsingfors och var nära att flytta till Tyskland just innan Wiborg återerövrades och hoppet väcktes att få åter-

vända dit. 1945 hade Siegfrieds hunnit få finskt medborgarskap och sparades en tid från internering som för de flesta tyskar räckte till år 1946. Efter detta tjänade Käthe Siegfried församlingen på olika sätt, bl.a. som medlem i kyrkorådet, vid barn gudstjänster och vid konfirmandundervisning.

Den tyska lekskolan i Wiborg var inhyst i tyska församlingens lokaliteter (samma hus som svenska församlingen). Den tyska lekskolan var en inkörsport för många tidigare enspråkigt finska och svenska barn till det flerspråkiga Wiborg. Bl.a. har kansler Kauko Sipponen ofta berättat om att

också han gick i den tyska lekskolan i Wiborg på 1930-talet.

Yrjö Vasari kommer ihåg en del av barnen på fotot. Översta raden från vänster: Inkeri Sumelius, Carita Lund,

Iris Lindblom?, Yrjö Vasari, Juije Paasikivi, Ferdinand Alfthan, Tante Käthe Siegfried.

Mellanraden från vänster: Adolf Niiranen, Viljo, Olli Klossner, Marga-

retha, Kirsti Salo, Eva Hurme.

Nedersta raden från vänster: Raili, Pekka, kleiner Raimo, Martti, Eero, Annikki, kleine Carita.

HA

Tyska lekskolan var inhyst i svenska och tyska församlingens församlingshus.

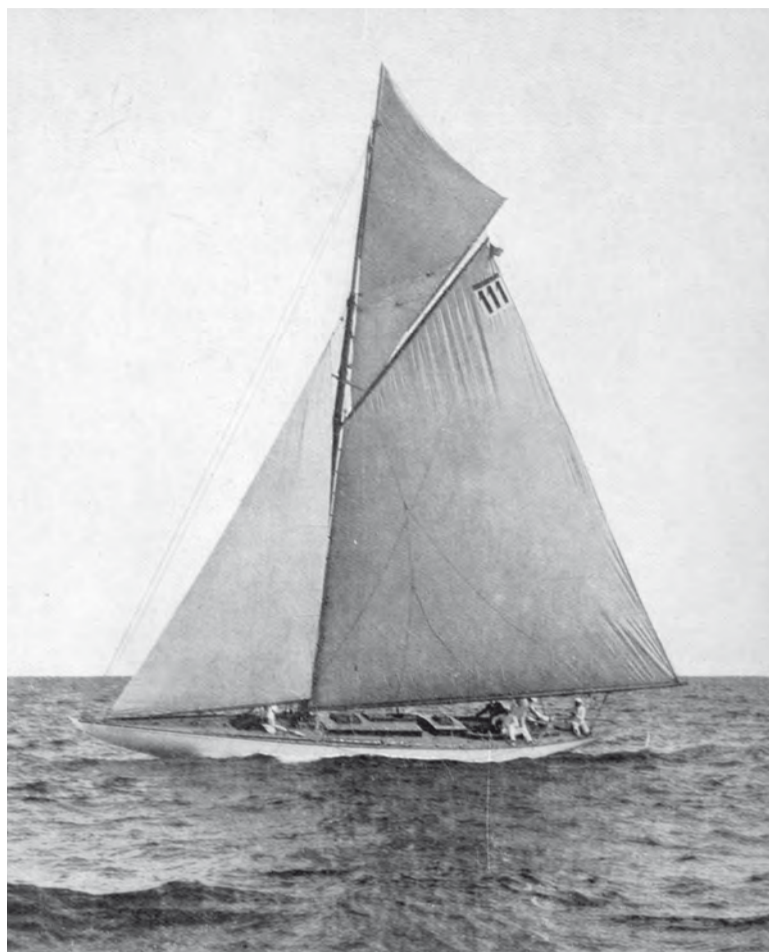

Wiborgs Läns Segelförening vann silvermedalj vid Stockholmsolympiaden 1912

Carl-Fredrik Geust

Sommarolympiaden i Stockholm 1912 har gått till historien som de första verkligt stora och internationella olympiska spelen i modern tid. De tidigare olympiska spelen, Aten 1896, Paris 1900, S:t Louis 1904 och London 1908, samt i synnerhet den "påklustrade" 10-årsjubileumsolympiaden i Aten 1906 hade inte lyckats väcka större intresse vare sig bland samtidens relativt få idrottsmän eller åskådare, och allra minst lyckats nå över publicitetströskeln och fånga en internationell allmänhets uppmärksamhet.

Däremot samlades 2377 idrottsmän från 27 länder för att kämpa om medaljerna i 98 olika idrottsgrenar vid OS-tävlingarna i Stockholm från den 6 till den 27 juli 1912. Vid sidan av världsutställningen i Paris 1900 har Stockholmsolympiaden gått till historien som den viktigaste arenan för Finlands framträdande som separat nation i internationella sammanhang. Medan de finländska idrottsmännen vid de första olympiska spelen ingått i det ryska olympialaget, kunde man nu liksom redan fyra år tidigare i London paradera som separat lag vid konung Gustav V:s högtidliga öppnande av spelen den 6 juli 1912 i Stockholms nya stadion (som ritats av arkitekt Torben Grut, och som invigts bara en dryg månad tidigare). Olympialaget representerade alltså Finland och inte Tsarrysland, och en skylt med texten FINLAND bars vid öppningsparaden. Laget var däremot kategoriskt förbjudet att bära en egen nationsflagga, och den flagga som bars i tåten för den defilerande idrottstruppen kom från Gymnastikföreningen för Fruntimmer i Helsingfors!

Silvermedaljen i 10-meters klassen vanns av wiborgsbåten Nina.

I medaljstatistiken kom Finland på fjärde plats efter värdlandet Sverige, USA samt Storbritannien, med en sammanlagd medaljskörd om 9 guld-, 8 silver- och 9 bronsmedaljer. Tsarryslands egna framgångar blev ytterst blygsamma, med endast två silver- och två bronsmedaljer, vilket endast räckte till en femtonde plats i medaljstatistiken. De framgångsrikaste idrottsmännen i Stockholm-OS var den svenska skytten Wilhelm Carlberg med tre guld- och två silvermedaljer, medan långdistanslöparen Hannes Kolehmainen var bara ett tuffjäst efter med tre guld och en silvermedalj.

Däremot är det så gott som bortglömt att också Wiborgs Läns Segelförening bidrog med den äran till den finländska framgången genom att båten Nina som fördes av konstruktören Harry Wahl (1869–1940) vann silver i 10-meters klassen.

De olympiska kappseglingarna arrangerades av Kungliga Svenska Segelsällskapet (KSSS) i Nynäshamn 20–22 juli 1912, och försiggick i fyra klasser: 6-, 8-, 10- och 12-meter. (Trots "meter" namnet är seglingsklassernas benämning inte ett direkt mått på båtarnas dimension, utan är en

matematisk koefficient som är härledd av båtens längd, omfångsdifferensen midskepps, segelytan och fribordshöjden.)

Fyra båtlag deltog i 10-meters klassen, Kitty (N. Asp) och Marga från Sverige, Gallia II (Alex. Wischnegradsky) från Ryssland och alltså Nina från WLS. Två dagar i följd (20 och 21 juli) seglades en triangelformad bana om 30,4 sjömil. Med start- och målgångssträckan blev hela distansen 36,2 sjömil. I den första seglingen 20 juli lyckades Nina "i en treflig bris" knappt vinna den ryska båten:

1. Kitty	3.46,04 (7 poäng)
2. Nina	3.59,07 (3 poäng)
3. Gallia II	3.59,20 (1 poäng)

...medan Nina i den lättare vinden nästa dag fick se sig besegrad av både Kitty och den ryska Gallia II:

1. Kitty	3.43,51 (7 poäng)
2. Gallia II	3.45,38 (3 poäng)
3. Nina	3.50,09 (1 poäng)

Efter de två avsedda seglingarna var svenska Kitty alltså klar segrare, medan den wiborgska och den ryska

Den högtidliga inmarschen på Stockholms stadion den 6 juli 1912. Finlands lag paraderar under skylten "Finland", men flaggan kommer från Gymnastikföreningen för Fruntimmer i Helsingfors!

Silvermedaljen.

båten hade nått samma poängtal. Mellan dessa två båtar arrangerades en omsegling den 22 juli, där Nina klart tog hem segern genom att nå målet på tiden 4.21,41 medan den ryska båten kom i mål nära två minuter senare på tiden 4.23,17. Ninas besättning visade sig vara avsevärt skickligare på kryssen och i användning av spinnaker än det ryska båtlaget. Redan vid regattorna i Kronstadt där WLS-båtar var regelbundna gäster hade wiborgssegelarna demonstrerat sitt överlägsna spinnakerhanterande.

Ninas hela besättning, som förutom Harry Wahl bestod av Jacob Björnström (1881–1935, Ninas "sailing master", senare Finska Cellulosaföreningens vice verkställande direktör i Wiborg och Helsingfors och bl.a. fransk konsul i Wiborg), Waldemar Björkstén (1873–1933), Bror Brenner (1855–1923), Allan Franck (1888–1963, även han senare anställd vid Finska Cellulosaföreningen), Erik Lindh (1865–1914) och Adolf Pekkalainen (1895–1958, anställd av Wahl som båtsman, dvs. nära nog halvprofessionell seglare), belönades med silvermedaljer med tillhörande diplom. Dessutom utdelade KSSS en minnesplåt i silver för att fästas på segelbåten. Som kuriositet kan nämnas att såväl olympiadens äldsta (Brenner) som dess yngsta (Pekkalainen) deltagare ingick i Ninas besättning.

Trots att WLS-båten (liksom givetvis hela olympialaget) uttryckligen representerade Finland är det förbluffande, för att inte säga skandalöst, att den moderna internet-sidan "Olympics at Sports-Reference" som förutom fullständiga resultat med bakgrundsfakta från alla olympiska spel, också innehåller fullständiga namnlistor med födelse- och dödsdatum för alla (!) deltagare genom tiderna, anger att Ninas besättnings "affiliation" visserligen är Wiborgs Läns Segelförening, men segelarna anges vara födda och i flera fall döda i "Vyborg, Leningrad, Russia", eller (Björnström) i "Vysotsk, Leningrad, Russia". (Trångsund, på finska Uuras omdöptes år 1948 till Vysotsk, som allt fortfarande används för Wiborgs gamla uthamn.)

Ninas kapten Harry Wahl anges till och med ha avlidit i "Vyborg, Leningrad, Russia" den 31 juli 1940. Wahl skulle i så fall hört till de ytterligt få (om ens någon) wiborgare som kvarblivit i det sovjetiska Vyborg

efter evakueringen sedan vinterkriget Moskva-fred slutits den 13 mars 1940! Finland tillhörde ju visserligen det ryska kejsardömet mellan 1809 och 1917, men alls inte som något ryskt guvernement, utan utgjorde det autonoma Storfurstendömet Finland. Dessutom användes ju namnet Leningrad endast mellan åren 1924 och 1991. Fram till första världskrigets utbrott hette den ryska huvudstaden S:t Petersburg, och under år 1914–1924 var namnet Petrograd.

Att man på ovan nämnda web-sida använder finska namnformer för helt svenska orter (som Emäsalo för Allan Francks dödsort Emsalö) är givetvis en avsevärt mindre försyndelse än den totala brist på kunskap och förståelse om Finlands (och även Rysslands!) historia som "Olympics at Sports-Reference" avspeglar...

Som avslutning kan nämnas att de wiburgensiska seglartraditioner med framgång förts vidare av Ninas "sailing master" Jacob Björnströms son Björn-Erik som vann finländska mästerskapet i folkbåt 1966 (och är idag Esbo segelförenings hederskommodor), samt sonsönerna Henrik och Martin som blev finländska mästare i Flying Junior 1970 (även de representerande ESF). Wiborgs Läns Segelförening (grundad redan 1874) existerar allt fortfarande, och innehar idag ett klubbhus på Våtskärs i Pernå skärgård.

Silvermedaljdiplomet.

Olympiaregattan försiggick i Nynäshamn 20–22 juli 1912.

Advertisement for Teotek, featuring various office equipment and brands:

- KITAMURA
- Miyano
- TOSHIBA MACHINE
- EUROMAC
- Okamoto CORPORATION
- Darley
- FINTEC
- FERRARI
- MC KECHNIE
- TEOTEK

PORKALAGATAN 11, 00180 HELSINGFORS
TEL. 09-4150 430 FAX. 09-4150 4350
info@teotek.fi www.teotek.fi

Pozlednie novosti iz Vyborga

Inblick i Viborgs nyaste kongresspalats Victoria

Det bygge som påbörjades i början av 1990-talet i hörnet av Salutorget och Salakkalahtigatan står nu äntligen färdigt att ta emot gäster. Huset gör utifrån ett pampigt, men samtidigt businesslikt och internationellt intryck. Deja vu-intrycket förstärks när WN:s reporter får förmånen att bese det inre av palatset. Han har sett samma typ av kongresshotell ute i den stora världen, samma lyxdetaljer i inredningen och samma storslagna mötesrum och hallar. Unikt i världen är förstas vyerna från de stora fönstren: Salutorget, Slottet, Salakkalahti. Jag har vid olika tillfällen, i föredrag och artiklar efterlyst ett kongresshotell i internationell stil som ett av villkoren för att Viborg skall utvecklas i positiv riktning. Nu är det alltså här: "Victoria International Business Centre"!

Man träder in i receptionen och möts av vänliga och tjänstvilliga anskikten. Man fäster sig genast vid de vackra golven av blankslipad granit i olika färger. Dessa golv av granit från Karelska Näset återkommer överallt i hotellet. Färgskalan i övrigt är pastell, med färglickar här och där, t.ex. i badrummen och bastuavdelningarna. En del av hotellet tjänar som företagshotell. Rätt stora gemensamma utrymmen upptas av rum avsedda att höja gästernas livskvalitet såsom en konditionssal full med de modernaste tortyrredskapen, olika typer av bastur, terrasser, restauranger, rökrum och barer. Konferensrummen och kongressalarna är försedda med moderna projektorer och annan audiovisuell utrustning. Den största salen rymmer 110 sittande. Det finns 60 gästrum med plats för en eller två gäster.

Priset? Prislistan ser internationell ut, men är avgjort billigare än i storstäderna.

Victoria ser ut att koncentrera sig på kvaliteten i stället för kvantitet: smärre konferenser, bröllop, privata fester,

Ett av konferensrummen

kammarkonserter, specialutställningar etc. Verkligt stora konferenser får ännu vänta på nästa hotellprojekt.

WN gratulerar Viborg till detta länge efterlängtade tillskott till den växande floran av turistattraktioner och internationella service-etablissemang.

Ett sovrum med alla bekvämligheter

Wiborgs slott – ett av Rysslands sju under!

Ryssland har under 2007 och 2008 genomfört två landsomfattande röstningar om landets "sju underverk". Wiborgs slott var med i en av omröstningarna som koordinerades av tidskriften Vsemirnyi Sledoput. Tidningen hade utsett 21 kandidater för titeln. Bland de 21 kandidaterna fanns även vårt kära Wiborgs slott.

Wiborgs slott kom på sjätte plats med 13 102 röster.

Listan toppades av ett byggnads-komplex bestående av Kreml och Marie Beådelse-katedralen i Kazan samt Kul-Sharif-moskén med 46 483 röster. Kazan är en av Rysslands äldsta städer och i staden finns det en gammal borgstad (Kreml) som är uppsatt på UNESCO:s världsarvslista. Kazan ligger 800 km öster om Moskva. År 2005 fyllde Kazan 1000 år.

Klostret i Petseri (Petjora), som under mellankrigstiden tillhörde Estland, fick 17 183 röster. Klostret grundades 1473. Det är det enda klostret i nuvarande Ryssland som varit aktivt utan avbrott i över fem sekel.

Vinterpalatset och Palatstorget i S:t Petersburg fick 17 106 röster.

Träkyrkorna i Kizji i Karelen fick 13 723 röster. Kizji är ett av UNESCO:s världsarv och ligger på en av öarna i Kizji-arkipelagen i den norra delen av sjön Onega i Karelska republiken i Ryssland. Två magnifika 1700-talskyrkor är centralbyggnader i ett friluftsmuseum för nordrysk träarkitektur.

Kreml i Tobolsk fick 13 236 röster. Tobolsk har Sibiriens enda stående kreml, som är en fästning med en stad inom sig, där bland annat Sankta Sofia-katedralen står. Tobolsk tjänade under en period som vicekungssäte och administrativ huvudstad i Sibirien och blomstrade genom handel med Kina och Buchar. I Tobolsk grundades Sibiriens första skola, teater och tidning. Efter ryska revolutionen 1917 flyttades tsar Nikolaj II och resten av tsarfamiljen till Tobolsk; när Vita armén närmade sig Tobolsk 1918 blev tsarfamiljen mördad på order av Lenin, vilket innebar slutet för Romanovdynastin. I Tobolsk satt efter nederlaget vid Poltava 1200 svenskar i krigsfångenskap i drygt tio år. Minnet av svenskarna uppmärksammas i ett museum.

Sofia-katedralen i Novgorod (svenskarnas Holmgård) fick 12 944 röster. Katedralen byggdes mellan 1041 och 1050 av Vladimir av Novgorod. Detta är den bäst bevarade kyrkan från 1000-talet, och den första som visar den egentliga karaktären av rysk arkitektur med stränga stenmurar och fem kupoler.

Kringlan tillbaka i Wiborg

Denna sommar 2008 har man för första gången kunnat köpa Wiborgskringlor, bakade på ort och ställe – kringlorna såldes rentav i Lovisa, den närmsta staden på f.d. svenska sidan av riksgränsen. Ljudmila Jurjevna Sorokinins Wiborgskringlor återupptar den klassiska traditionen, som i övrigt fortlever i exil i Villmanstrandstrakten. – Men smaken, konsistensen, formen? Är det den rätta?

Ljudmila Sorokinins kringlor är vackert förpackade i papperspåsar, med ett vidhängande certifikat med berättelser om kringlans historia i Wi-

borg, från det medeltida franciskanerklostret till det stora "kringelkriget" mellan bagarfamiljerna Vaittinen och Löppönen på 1870–1880-talen om det hemliga originala receptet. I årtionden var wiborgarna delade i två läger, die Alten und Echten höll på Vaittinens kringlor med recept från 1650-talet, medan Valpuri Löppönen igen räknade sina kringelanor först från 1700-talet och det kejsarliga kringelbageriet i S:t Petersburg. Likaså omtalas kejsar Alexander III:s passion för Wiborgskringlor, guvernören von Knorring ombesörjde en försändelse till hovet

varje vecka. Wiborgskringlorna var också annars välkända i gatukommers i Petersburg före revolutionen. Anna Achmatova, en av 1900-talets allra största ryska diktare, återger i ett av sina memoarfragment barnomsstadens förlorade värld av olika ljud och utrop: "Vyborgskie krendeli prives!" – Kom och hämta Wiborgskringlor!

Allt väl, denna stolta tradition förmedlas alltså nu på ryska till nya generationer. Men om man skall jämföra med de kringlor som i dag kommer från Villmanstrandstrakten: de nya

ryska är mindre, bulligare, på något sätt också buligare, och – o, styggelse! – de är beströdda med en blandning av socker och kanel – i stället för den matta glans och lyster som de finska har. Denna glansning är ett av kringelbakandets viktigaste moment, kringlorna skall penslas en eller helst två gånger med en blandning av vatten och ägg.

Rainer Knapas

Ljudmila Sorokinins sockerbeströdda kringla, år 2008.

Klassisk Wiborgskringla, Juho Pulli, år 2008.

Vyborgskij krendel ot Sorokinoi – "Wiborgskringla från Sorokina". Förpackning för de nya nya lokala kringlorna.

Nyryska inslag i stadsbilden

Viborgs nya invånare har trots det allmänna förfallet hos gamla byggnader och sovjettidens skräckarkitektur lyckats bygga ett antal nya rätt vackra hus och skickligt renovera några gamla hus. Vår bildserie visar exempel på detta. Fotona har tagits av Emil Floman under ett besök i staden 6 och 7 september 2008. Bildtexterna har skrivits av Per Erik Floman.

Pampigt bostadshus, granne till "Pietinenska palatset" vid Alexanders-, Karjala- och slutligen Mannerheimgatan. På bilden ses fasaden mot tomrummet före Pohjolagatan. Tomterna emellan Pietinens och Karjalas hus förstördes under kriget, var först ruiner och skräpplatser, men gjordes sen till parker och lekplatser. De mest minnesvärda företagen var på vår tid bio Maxim, skräddare Wainsteins ateljé och Linnamos textilvaruhus.

Nybygge vid Svartmunkegatan, sett från Munktorgssidan mot Vaktortorgatans hörn. Nästan hela kvarteret mellan Kloster-, Svartmunke-Vaktortorns- och Possegatorna har stått öde på ett gammalt trähus när, men nu byggs ut.

Exempel på en vällyckad renovering, det s.k. Weckroothska huset vid gamla rådhusstorget, ursprungligen Borchardska gården från 1600-talet. Nu består det av lyxbostäder.

Det nämnda kvarteret sett från hörnet av Svartmunkegatan. Kvarteren bakom fotografen är alltså helt förfallna, sotiga ruiner, bl.a. huset där Cloubergsska bokhandeln låg på 1800-talet.

Det s.k. kongresspalatset vid Torggatan 5, granne till Finlands banks hus. Här låg i tiden en låg byggnad med Arvidssons Bil- och Motoraffär. – Nybygget har när detta läses tagits i bruk. Huset ser ståtligt ut, särskilt fasaden mot Salakkalahtigatan med hotellbaldakin.

Vid Rödabrunnstorget, där Kulmahalli och biografen med samma namn var belägna, står detta förfärliga nybygge. På nära håll ser några detaljer mycket mondäna ut, men helhetsintrycket är klumpigt, feldimensionerat och obalanserat. Husets lilla inklämda granne till höger utanför bilden, är det nyrenoverade gamla stadsbiblioteket innan Aaltos moderna bibliotek byggdes i Torkelsparken.

Hur står det till med Papula?

Tåget kör in på Viborgs station. Vid horisonten bakom vagnar, hus och träd ser vi något nytt: ett splitternytt höghus höjer sig mot skyn och ett annat håller på att växa upp bredvid det. Detta är början till Papulas nya ansikte, ett byggnadskomplex på Papula-uddens strand som byggs av SRV Russia Oy. Det första huset i raden började överlätas till bostadsköparna 2008. I början av år 2009 får man reservera lägenheter i följande hus och sedan följer hus på hus. Om det vill sig väl blir det totalt ca 300 bostäder i sju åttavånings höghus, två radhus med fyra bostäder var, två parhus och fyra villor. Alla bostäder är försedda med inglasade verandor eller terrasser med utsikt över Suomenvedenpohja med slottet i bakgrunden. Området omfattar totalt 3,75 ha och inrymmer

fritidsområden, parkeringsplatser, daghem och lekplatser samt vatten-, el- och värmeförsörjning.

Bostäderna säljs enligt rysk sedvänja utan inredning. SRV kan i alla fall erbjuda nyckelfärdiga bostäder för den som vill. En 80 kvadratmeters oinredd studio kostar ca 165 000 euro. SRV meddelar att bostädernas kvalitet är hög, Business Class, utan att vara av den superlyxkvalitet som de rikaste ryssarna fordrar i dag.

Miniatyrmodell av Papula byggnadsområde när det är färdigbyggt ca år 2010. Höghuset längst till vänster står nu färdigt.

Vardagsbehov och nöjen i 1860-talets Wiborg

Per Erik Floman

Genom osjälviska vänners generositet har jag blivit ägare till två inbundna, hela årgångar av tidningen "Wiborg", tidning för litteratur, handel och ekonomi. Det gäller årgångarna 1855 och 1860. Den utkom under åren 1854-1861 och hade gott rykte. Utgivare var bokhandlaren och författaren Johan Alfthan och hans mycket förtjänte medarbetare magister C. I. Quist. Upplagan var för den tiden och miljön betydande, 1481 (!) rekordåret 1857. De årgångar jag har omfattar ca 90 exemplar per år, alltså utkom den i medeltal ca 2 gånger i veckan i fyrspaltsformat.

"Wiborg" omtalas i publicistlitteraturen med respekt och man talar om dess påpassliga nyhetsbevakning (t.ex. löpande rapportering från Krimkriget), instruktiva, långa artiklar om affärlivet, lantbruk, industri, nya arbetsmetoder med mera. Tidningen visade prov på ett vaknande sinne för den sociala dimensionen i samhället. Det sägs också att "Wiborgs" bidrag till landets tidningshistoria är att det skulle ha varit det första blad som introducerade det vi i dag kallar "ledaren".

Vi här på WN:s redaktion tycker att de hundratals tättryckta sidorna är en guldgruva att rota i, för vem som helst och wiborgarna i synnerhet. Tills vidare ha vi inte varit i tillfälle att presentera kompletta artiklar eller studier över detta. Men jag vill börja med ett collage av kungörelser, tillsaluanonser och dylikt. De talar sitt eget språk om hur vardagen gestaltade sig på den tiden, levnadsvillkor, behov av materiella ting och av nöjen. Det är hälsosam läsning för dagens bortskämda generationer.

BLANKETTER
till Anvisningar, å svenska språket, a 10 kop. s:r dussinet å Alfthanska boktryckeriet och i C. G. Cloubergs bokhandel.

Mittwoch den 1 Februar.
VOCAL- und INSTRUMENTAL-CONCERT,
im Societäts-Saale.

- Programm:
1. Chor mit Soli von Hauptmann
2. Horn Solo.
3. Männerquartett.
4. Chor mit Soli aus der Schöpfung Haydn.

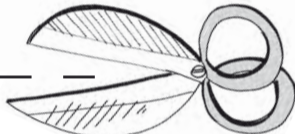
R. Faltin, Dirigent des chchester-Vereins.
H. Wächter, Dirigent des Gesang-Vereins.
Billette å 60 kop. sind bei Herrn Clouberg zu haben. (2) 1

Jthyres: Ett eller tvänne rum, med eller utan möbel i enkelt Fagerlunds gård inom fästningen. (3) 3

И Петербургскомъ форматѣ въ новой слободѣ въ домѣ подъ № 97 отгадывается взаимныя взаимныя комнаты съ кухней и со службами. (3) 2

En slämskpong med ineliggande cirka 5 rubel silfver, bestående ut dels koppar och dels papperlynt, borttappades i går på dagen i Petersburgska staden; den rätsinnade upphittaren torde hafva odheten och emot vedergällning återlämna det 5 etta blads tryckeri.

Kungörelse.
Genom offentlig auktion, som måndagen den 6 instundande februari kl. 10 f. m. anställes i packhuset här i staden, försäljes inventarierna från strandade Hannoveranske skoner-tingar, segel och tågverk m. m., äfvensom följande från sagde fartyg bergade varor, nemligen:
5 käril maderia vin.
59 lädor råsocker.
2 fat och 145 säckar pulveriseradt Lima rödträd.
2 balar korkar.
4,545 lispund oraspad bresilja.
Ett parti sanerad mahogony samt diverse apothekare varor,
hvarom hugade köpare underrättas. Wiborgs Sjötullkammare, den 16 januari 1860.
Axel Boije. (3) 2 C. Toll.

Zu gefälliger Beachtung!
Der Dreiundzwanzigste Bücherkatalog der Stadt bibliothek, enthaltend die № 6304-6781, ist im Lokale der Bibliothek wie auch in der Buchhandlung von Abr. Falck å 5 kop. s:r pr. Exemplar zu haben.

Uthyses tvänne rum med kök ut gården № 90 i fästningen.
Отдаются въ наемъ двѣ комнаты съ кухней въ домѣ подъ № 90 въ крѣпости. (3) 2

Undertecknads Läro- och Uppfostrings-Anstalt i Wiborg öppnas åter den 21 (9) Januari; och komma elever i densamma att för Ceredas ej mindre till inträde i Landets civila Läroverk än till Kadett-körpsen i Fredrikshamn samt militära och civila Läroanstalter i Ryssland. Programmer erballes hos J. H. Örstedt.

Die Erziehungs- und Lehranstalt des Unterzeichneten wird wieder den 21 (9) Januar eröffnet. — Das Nähere durch Programme bei J. H. Örstedt.

Частное Училище нижепоименованнаго вновь открестся 9:го (21) Января. Ученики приготавлиются въ Военныя и Гражданскія Учебныя Заведенія не только Финляндии но и Россіи. Программы доставляеть П. Эрстедъ.

PROVIDENTIA
Frankfurter försäkringsbolag med ett grundkapital af 20 miljoner gulder (omkring 12 miljoner rubel silfver) afslutar genom undertecknad, dess befullmäktigade hufvudagent, försäkringar mot brandskada å fast- och lösegendom i stad och på landet. Uppgift om premierna o s: v. meddelas: i Fredrikshamn af herr N. Simberg, i Willmanstrand af herr C. R. Lilius.
F. W. Mielek.

Till salu
Hos **L. T. Catani & Co.**

- Appelsiner.
- Sitroner.
- Färsk Caviar pressad d:o.
- Salt Sänga och Sik samt god Vassbuk.
- Milkrom.
- Pickels.
- Schampionjonger.
- Schweitzer Ost.
- Holländsk "
- Lynnburger "
- Sippola "
- Rysk "
- Schinkor och Korf af flera slag samt diverse sorters Käriteter hermetiskt förvarade.

Å Alfthanska boktryckeriet.
Tryckta blanketter för handverkarnes redogörelse i Wiborgs stad

Foljande cigarrsorter, af Häggberg & Willmans fabriksstillverkning, finnes till salu hos undertecknad:

Regalia Imperiales	3 rub. silfver för 100 st
La Veneciana	3 " kop. "
La India	2 " 50 " "
La Paulina	2 " 30 " "
Cabannos	2 " 20 " "
Napoleon	2 " " "
La Fama	1 " 80 " "
Dos Amigos	1 " 40 " "
Thalia	1 " 10 " "
La Esmeralda	1 " 10 " "
Carvajal	1 " 90 " "
Superline 1 & 2	20 kop. per ask.
Papyroser	15 " " "
Dito	30 " " "
Rullade papyroser	12 " " "
Dito dito ord.	12 " " "

Hvarje ask innehåller 25 st.
C. G. Clouberg.

För Herrar landtmän!
Tryckta Blanketter, till försäkringar i Brandstodsbolaget på landet å 5 kop. arket å
Alfthanska boktryckeriet.

Dans-Sällskapets baler.
Under ingående danstermin anställas i Societshusets större sal nedanstående dagar, emligen:
Söndagen den 5 Februari 1860.
hvarutom tvänne baler komma att, å framdeles utsättande dagar, äga rum.

Årsafgiften är för en familj 6 rubel silfver, då de till samma familj hörande Damer äfven äro berättigade till inträde, samt för en enskild person 4 rub. 75 kopek berörde mynt.

För herrar Militärer, de till deras familjer hörande Damer, Enkefruar och andra ogifta fruntimmer, äfvensom för Resande och ogifte Herrar, säljas inträdeskort för gången baldagarne hos Herr Konsul V. Hackman. Priset för sådana biljetter är 80 kopek för en Herre och 30 kop för hvarje Dam.

Balerna börjas klockan 8.
Wiborg den 15 November 1859.
Directionen.

БАЛЫ
зѣшняго благороднаго собранія въ продолженіи наступающаго сезона будутъ даваемы въ большой залѣ собранія въ слѣдующіе дни:
24 Генваря (5 Февраля).

Кромѣ сего имѣютъ быть въ назначаемыя впередъ дни еще два бала.
Годовая плата за одво семейство со всѣми къ нему принадлежащими дамами по 6 руб. а за одно лице 4 руб. 75 коп. серебромъ.

Г. г. военнымъ и ихъ дамамъ, вдовамъ и дѣвцамъ, холостымъ муштинамъ и проѣзжающимъ билеты будутъ продаваемы у консула Г:на В. Гакмана. Муштиня платять за билетъ по 80, а дами по 30 коп. серебр.

Начало каждаго бала въ 8 часовъ.
Г. Выборгъ 3 (15) Ноября 1859 года.
Дирекція.

Wiborg, tryckt hos J. Alfthan.
Imprimatus: J. F. Palmgren.

Till salu
i **C. G. Cloubergs bokhandel:**

- Snällingar. Fyra små tonmålningar vid Piano, komponerade af Ernst Fabritius. 50 k.
- Lärobok i nyare tidens historia af Wilh. Putz Senare häftet 35 k.
- Öfvervinn det onda med det goda. 5 k.
- Warelius. 90 Lasku-tapulaa. 50 k.
- Johdatus tarkkaan määrittämön Teuraseläinten painoa mittamisella. 5 k.
- Bräkenhjem. De sex första samt elfte och tolfte böckerna af Euklides Elementa jemte planimetri, stereometri och geometriska problem. 1 rub. 24 k.

Räff. Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre Härad i Östergötaland. Andra delen. 60 k.

Bihang till Hoof's Predikosamling. Innehållande Passionspredikningar, skriftetal och strödda Högmesopredikningar. 44 k.

Arndt. Jesu lidande och död, uppståndelse och Himmelsfärd. Passions- och Påsk-Predikningar. Första delen (Utg. 3:te delen af Jesu lefverne). 80 k. v. Brinkmanska arkivet. Handlingar ur v. Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby. utgifne af Gustaf Andersson. Första delen. 1 rub. 40 k.

Ignell, menskliga utvecklingens historia. I 1. 2. II III. 6 rub. 60 k.

Brink. Berättelse om Londons polis 1 rub. 40 k. Georgii. Haudbok i Handelsvetenskapernas alla särskilda grenar, innehållande i sammanträngd framställning allt hvad till Handelsns förmånliga bedrifvande är nödigt att veta. 10 Häften. 4 rub.

Nathorst. Husdjurskötsel. Första delen. Allmän Boskapskötsel, omfattande läran om djurförfärdlingen, om underhållet af våra husdjur, samt om foderämnenas sammansättning, värde och användande. 60 k.

Nathorst. Belgiens Åkerbruk. Efter Poggendorfs »Die Landwirtschaft in Belgien,» Annuaire des agricoles m. fl. arbeten. Med en karta öfver Belgien efter dess kulturförhållanden, samt 5 planscher. 80 k.

Nathorst. Några Ord om vilkoren för Svenska Jordbrukets utveckling. 30 k.

Bergelin. Tidskrift för Svenska Landtbruket. 1859. N:o 1-18. 2 rub. 40 k.

Ljungberg. Bidrag till Kännedom af Jordsteyknings utveckling samt de under olika tider i denna angelägenhet vidtagna lagstiftningsåtgärder i Sverige och främmande länder. 70 k.

Hoving. Arbets-Almanach eller Underrättelse om huru och på hvilka tider Landtbruksöromäten böra förrättas. Andra Upplagan. 50 k.

Hoving. Den praktiska Landthushållaren eller anvisning huru man bör sköta Åker, Äng, Skog och Ladugård, för att af dem erhålla god och varaktig afkastning. 35 k.

Ellenbrock. Mejeriskötseln. Beskrifning och Upplysningar om Mjölkhushållningen, Smör- och Ostberedningen samt Boskapens Vård uti Holland. Med 67 träsnitt. 60 k.

På spaning efter flydda tider

Familjeresor till farfars hemstad

Den Flomanska klanen vid Vaktornsgatan 18, där farfar P.E. bodde åren 1920-24. Huset hade på 1800-talet ägts av hans farmors far kommerserådet Carl Gabriel Clouberg (se monogrammet CGC ovanför dörren) och ritats av arkitekt Hård af Segerstad. – Nr 5 fr. vänster, i den ljusa jackan, är artikelskribenten Daniela. (Foto Emil Floman).

Daniela Floman

Vi befann oss på familjens andra gemensamma resa till farfars uppväxtmiljö i det karelska Wiborg. Dagen hade vi ägnat åt att följa en noggrant genomarbetad rutt mellan historiskt viktiga platser och den flomanska familjens gamla hållpunkter: det var farfars fars gamla arbetsplats, rådstuvurätten, kusinernas våning vid Esplanaden, vännernas balkong mot vattnet, banken där min farfars mamma arbetade och inte minst lägenheten där farfar bott med utsikt mot parken och den svensktyska kyrkan. Vi hade åkt lokalt chartrad buss mot utkanterna av stan och klättrat upp till monument och sett staden från det andra hållet. Nu satt vi på restaurang Slavjanskaja Trapeza och försökte ignorera bakgrundsmuziken som personalen ville underhålla oss med.

Under dagen slog det mig hur besynnerlig vår promenad måste ha förefallit för en utomstående: vi stannade ju framför tomma hål vid gatan, knappt synliga ruiner och övergivna hus. Runt omkring oss fanns en stad som släppte ut rök, gnisslande lastbilar, militärer, och ryska sloganer. Den var egentligen helt främmande. Ändå kunde vi orientera oss: vi visste i princip var man kunde köpa de billigaste munkarna, var de bästa. Vi hade kunnat gå på konsert i Centralfolkskolans aula – vi hittade dit – vi kunde kalkbackarna, flanörstråken, de bekantas adresser. Vi hade helt enkelt på något besynnerligt sätt börjat känna oss som hemma.

Jag satt bredvid farfar på restaurangen och sade någonting om det märkliga med att känna sig som medborgare i en imaginär stad. Men farfar smålog, han hade ägnat stor omsorg åt att åter skapa sin egen förlorade verklighet för oss. Med hjälp av hans berättelser kunde vi också bygga upp ett annat rum kring de sönderbombade, nedslitna eller övervuxna platserna. Vi kunde nästan höra de röster som en gång måste ha ekat mellan de påkostade jugendfasaderna

och de balkongförsedda husen, alla jäktade rop och glada viskningar på bakgårdarna. Det var uppenbart att vi stod inför en stad, som en gång måste ha varit mycket vacker.

Vi blev till slut nästan lite rusiga av att befinna oss därinne, i ett nästan återskapat och räddat paradiset. Och så blev vi trotsiga också, när farföräldrar och föräldrar drog sig tillbaka från restaurangen stannade vi barnbarn kvar och pratade och drack ur rödvinsglaset. Det sista föräldragenerationen förmanade oss om var vägen hem: vi skulle ta till vänster vid den forna flickskolan. I en dubbel gest av å ena sidan hemrättskänsla, å den andra sidan ett slags insikt om det lite absurda med vår expedition bestämde vi oss för att fråga några representanter för tvåtusenålets Ryssland om flickskolan. Vi hade rätt att fråga efter den, tyckte vi, en tillhörde ett Viborg som hade ett precis lika stort existensberättigande som deras slitna vardag – samtidigt insåg vi att frågan skulle göra oss till nostalgiska stollar eller turister från ett annat sekel.

Men en gång hände det trots allt att fiktionen, farfars kärleksfullt vävda kokong av berättelser, brast med fullkomlig otvetydighet. Det var vid begravningsplatsen i Sorvali. Det enda som fanns kvar av vår farfarsfar var en telefonstolpe vid en nedlagd beninmack. Här var det svårt att föreställa sig någonting alls. En berusad man knöt sina skosnören mitt på vägen och raglade sedan åt höger. Telefonstolpen såg ut att ha tagits ur bruk. Den människa som farfar hade kallat pappa hade ingen möjlighet att ge eko här – han hade hamnat under en enorm våg av tid som vältrat sig över platsen. Det gick inte att åter skapa någonting. Det enda vi kunde se var farfars smärta, och att den var hjälplös.

I efterhand har jag undrat om det inte hade med det sköra i situationen att göra att vi blev så provocerade när en rysk bilist senare på dagen helt sonika stänkte upp en brutal mängd le- rigt vatten från ett hål i asfalten på oss. Det var inte bara det att vi blev våta och smutsiga – vi blev också påmind om att vi stod och pekade på grannskapets stinkande soptunnor. Bakom dem låg ett nedbrunnet kloster. Men det var ingenting som bilisten brydde sig om. Han befann sig i den riktiga verkligheten, och den var ju ohjälpli-

gen så mycket starkare och mera verkingsfull än det bräckliga bygge, som höll på att uppstå i vår föreställning.

På sätt och vis kom kanske min farmor att vara den som hade de bästa förutsättningarna att stå stabilt på det gungfly av då och nu vi andra lite förvånat sökte fotfäste på. Att hålla henne under armen medan vi tog oss över kullerstenar och grovar var som att hålla verkligheten i handen, utan att för den skull avsäga sig det förlutna. Farmor var en besökare i staden – det hade hon varit också på trettioalet med sin mamma och sina två bröder. Därför kunde hon möta farfars väv av berättelser med lite av en främlings

nyfikenhet – och så kunde hon bekräfta: staden var verkligen mycket vacker på den tiden.

För oss andra handlade det om att antingen halka omkring mellan kristallvaser och spetsar i en främmande stad eller försöka ta sig in i den springa av förlutnen tid som öppnade sig i farfars berättelser. Också om vi då och då fick en oemotståndlig lust att vara samtida med oss själva och genast drogs mot saluhallen, där försäljarna stod på kö och väntade, var det till slut ändå den där springan, det förlorade Wiborg, som utan tvekan skapade den allra största och mest lyckliga längtan.

Familjekvartetten, tre generationer Floman, sjunger *Integer vitae* i Petri Pauli kyrka. Fr.v. Peter, Anders, Erik och Per Erik. Danielas svärfar, den svenske prästen Claes Ingvar Agne höll en liten betraktelse varefter man köade till sakristian för att inspektera porträttet av P.E.s morfar, prosten Sune Gräsbeck. (Foto Emil F.)

Jos siull' on snaijuu,
juo Sergejffin tsjaiuu

Toppen
Sergejffs Java te
i koppern!

OY SERGEJEFF AB

Löjtnantsv. 10
00410 Hfrs
tel. 532 041 fax 532 045
www.sergejeff.fi

TEATER.
1 dag måndag den 23 januari
för andra gången:
Kalifen på Äventyr,
skådespel i 4 akter af Erik Bjög. Musiken dels komponerad dels arrangerad af C. C. Möller. Spektaklet börjas kl. 7 o. m.
I dag Måndag den 23 januari gifves **stätt** representation under denna Sejour.
Schwartz & Dahlgren.

Till salu finnes: En mindre ny, ännu ojärnbeslagen Linjal Vagn, till nedsatt pris, hos vagnmakaren (3) 4 A. Bouclét.

Till salu: En öfverklädd resoröfva jemte sex stolar och tvänne lästolar, en jernsäng, madrasser, en slödfäll, en ensitsig schös samt vinter- och sommar seidon, och divera lusgerådssaker hos (2) 1 **Fanny Lyfvenberg.**

Åstundas hyra:
Nu genast eller sist ifrån den 1 mars 5 å 7 väl-försedda rum med varmt kök och tambur samt nödiga uthus. Svar intehnas der denna tidning utgifves i försedlad biljet adresserad till T. L. (3) 1

Undertecknads föredrag vidlaga åter Thoradagen den 26 i denna månad. (3) 4 J. K. Länghén.

Att undertecknad, som nyligen vunnit lurskap i denne stad såsom snickaremästare, förfärdig med akkurat och skyndsämte alla till snickaretrycket hörande göromål och flickistor, får jag äran härmed respektive kunder meddela. Min vistelse är i S. i Petersburgska förstaden. Nr 216 i handlanden Sorebråköfs gård nära den så kallade Kareiska gatan. (3) 1 A. J. Koibelin.

Es wird ein verdeckter ganz neuer Söllmitten auf dem Gute Rasalaks verkauft. Das Nähere zu erfragen bei Herrn Mielck. (3) 3

Observera.
Till salu inom Fredrikshamn stad beliggna gården Nr 48 med en karaktärs- och flygel byggnad jemte nödiga uthus, om köpeviljoren kan överenskommas på sållet med egaren.
Enkelöjningsanskan Anna Petroff.
Имеется въ городѣ Фридрихсгамѣ домъ подъ № 48-мъ, состоящій изъ газельнаго и флигелнаго строенія съ пристройками; объ условіяхъ продажи можно узнать изъ мѣстн. отъ казначейскаго дома (3) 1 Влада Поручица Анна Петровна.

Mittwoch den 1 Februar.
VOCAL- und INSTRUMENTAL-CONCERT,
im Societäts-Saale.
Programm:
1. Chor mit Soli von Hauptmann
2. Horn Solo.
3. Männerquartett.
4. Chor mit Soli aus der Schöpfung Haydn.
5. Symphonie in G, von I. Haydn für Orchester.
R. Faltin, Dirigent des Orchester-Vereins.
H. Wächter, Dirigent des Gesang-Vereins.
Billette à 60 kop. sind bei Herrn Clouberg zu haben. (2) 2
A trac, Rom, Cognac, Punsch samt viner af flere slag hos J. J. Forsman. Bodan nära Rööda brunn.

Uthyses: Ett mindre rum med del i kök, nu genast i gården Nr 98 inom fästningen. (2) 1

Et fruntimmer önskar sig plats som guvernant i något bättre hus antingen i staden eller på landet; den här reflecterar behagade i försedlad biljet till A. M. intehnas i detta blads tryckeri.

Mot antaglig säkerhet och 5 procentes frilg ränta utlänas Ettusen femhundra Rubel Silver. Närmare upplysningar meddelas af C. W. Ahrenberg. (2) 1

Under Bägge Marknadsdagarna Spelar Herr Spohrs Kapell vid Table d'Hoite, och aftnarna vid Restauration i Societetshuset.

Ha Петербургскаго формата въ новой слободѣ въ домѣ подъ № 97 оталяется внаймы флигель 4 комнаты съ кухней и со службами. (3) 3
Wiborg, tryckt hos J. Alfthan.
Imprimator: J. P. Palmgren.

”Hotell Wiborg” – fanns det ett sådant?

Hemlighetsfull soppsked satte WN på spåret

Per Erik Floman

En slaskig vinterdag instövlade en av våra prenumeranter på redaktionen. Han bar ett litet paket under armen och ville – medveten om att för Wiborgs Nyheter intet mänskligt är främmande – veta om det i Wiborg funnits ett hotell med efternamnet ”Wiborg”. Om svaret var jakande ville han veta var och när ett sådant hotell funnits i sinnevärlden och lite kött på benen beträffande etablissemangets karaktär.

Den jourhavande redaktören undrade hurledes vår uppskattade gäst kommit på denna stimulerande fråga. Då öppnades det mystiska paketet, ur vars inre framkröp en bastant soppsked. På undre sidan av dess skaft fanns, invid de traditionella silverstämplarna, en smal skåra, i vilken orden **HOTELL WIBORG** framträdde i relief. Skeden hade genom arv kommit i vår gästs svärsons ägo. Man visste att det i hans släkt för länge sedan förekommit en dam i hotellbranschen.

Redaktören lade förlägen korten på bordet: ”vet inte”, men anhöll om en veckas respekt för att forska i ämnet. Vår ambition är självfallet att betjäna våra läsare bättre än någon annan avisa. När veckan gått kunde svaret ges: det var JA! Och nu ska vi för våra övriga läsare redogöra lite grundligare för WN:s forskningar, som följde de stora detektivernas devis: ”att draga slutsatser och kombinera”

Skeden

Arbetet började med att kontakta kulturredaktionens historiska rotel (tredje dörren till vänster) som förmedlade kontakten till sin specialist på gammalt silversmide. Beväpnad med en urmakarlupp och en tegelsten till silverbok kunde hon (det var en charmerande dam med karelska rötter) snart fastställa, att det rör sig om en sked, tilltyd av hr silversmed Carl Gustaf Hallberg (1869–1961) i Stockholm. Denne välenommerade herre hade en stor firma med filialer i åtta svenska städer. Stämplarna visade vidare att det gällde ”extra prima” vara och att skeden var av nysilver, vilket vid den tiden lär ha varit minst lika värdefullt som ”äkta” silver. När då? Svaret var:

Hotell Wiborg var inrymt i Zeybergerska huset, som syns mellan Runda Tornet och Gamla Domkyrkans i fonden skyttande klocktorn. (Ur Vanha viihtyisä Viipuri).

ungefär 1910, då Hallberg fått i gång betydande export till Storfurstendömet Finland.

Häri genom fick vi en viktig vink om vilken tidsperiod det kunde röra sig om.

Stadens hotellbestånd 1939

Följande etapp var att undersöka vilka hotell som ännu fungerade i Wiborg före kriget. Telefonkatalogen från 1939 togs från hyllan och det visade sig att det på de s.k. gula sidorna, som hos oss visserligen var vita, under rubriken ”Hotelleja ja matkustajakoteja” figurerade 4 hotell och 8 resandehem. Men i själva katalogen var hotellen fler.

De mest stjärnbelagda var utan tvivel hotell Andrea (35 rum) och hotell Knut Posse, som känt vid Biskops- och Slotsgatornas hörn resp. vid Mannerheimgatan (som fick detta namn 1942, tidigare Alexanders- resp. Karjalagatan) i tidningen Karjalas moderna hus.

Hotell Andreas bakgrund måste nog belysas här i förbifarten. I tiden kom det till Finland och även då till

Hotel Wiborg
am Marktplatz

wird empfohlen!

Komfortabel eingerichtete Zimmer.
Erstklassiges Restaurant.

— Fernsprecher 1791 u. 934. —

A. Tarvainen.

Annons i ”Führer durch Wiborg” årgång 1912.

Wiborg medlemmar av konditor-släkter i Schweiz, modell Fazer, och en av dem var familjen Andrea. Den blivande hôteliere Christian Andrea kom som 14-åring till kringelstaden år 1857, utbildade sig och jobbade för restauratör Motti för att sedan starta eget hotell invid dåvarande posthuset. Invigningen ägde rum i maj 1879. Detta fina hotell skötte han till sin död vid sekelskiftet, varvid hotellet övergick i konsul Eugen Wolffs ägo. Hotellflygeln står kvar i ruggig skepnad, men reception, restaurang och festsal har förstörts i kriget.

Ytterligare finner vi bland hotellen Continental vid Järnvägstorget, Finlandia snett emot Lallukkas palats, ägt av fru Kari, svägerska till dirigenten Boris Sirpo. På Erkkogatan finner vi lilla Hansa och på Repolagatan Patria, på Magnusgatan hotell Rauha och vid Järnvägsgatan 1 Rautatiehotelli. På Repolagatan fanns ännu Turistihotelli Suomi och vid Salakkalahtigatan, invid WN:s redaktion, Nya Belvedere med 38 rum. Detta hotell hade ju ett märkligt förflutet som säte för den upplösta riksduman i S:t Petersburg, vilken sammanträdde här efter oroligheterna 1906.

Här höll även Wiborgs Sångarbröder sina sångövningar och fester. Belvedere hade ursprungligen byggts i trä av restauratören Ehrenburg och ritats av stadsarkitekten Odenwall. Detta etablissemang var beläget vid Äyräpää bastion, där Espilä sedermera byggdes. Men gamla Belvedere brann upp 1887. Det nya Belvedere var även ritat av Odenwall, men denna gång i sten.

Slutligen fanns det i bostadshuset Torkelsgatan 22 ett Privathotell Lybeck.

Men inget ”Wiborg”. I detta skede dök emellertid genom vår medarbetare Emer Silius’ upptäckt, upp ett litet Hotelli Viipuri vid Torkelsgatan

7, vilket måste ha legat nära Brahegatan hörn. Detta härbärge, om vilket vi bara vet att det inte förekom i turistbroschyerna 1923, men väl i telefonkatalogen 1929 för att igen försvinna ur katalogen 1939. Hotellet ägdes av Alma Kääriö. Denna aha-upplevelse övergick emellertid i tvivel. Redaktören resonerar som så att madame Kääriö knappast under den tidens spända språkklimat låtit ingravera en svenskspråkig översättning på sina soppskedar, varför denna kandidat ströks ur listan över på goda grunder misstänkta.

Nytt spår: ”Hotel de Vibourg”!

Inspirerad av gamle rektor Lindbergs tes ”Gamla gardet dör, men ger sig aldrig” tog redaktören nu i projektet med hårdhandskarna. Det gällde att studera historieböckerna och genomföra en serie intervjuer. Det må nämnas att hotell- och restaurangmuseet inte kände till någonting om det efter-sökta hotellnamnet.

I Wiborgs stads historia får vi lära oss att det i mitten av 1800-talet immigrerade utländska restauratörer och hôteliere till staden. En av dem var tysk och hette Johann Diedrich Hoffmann, aus Hannover. Och detta var år 1842. Societetshuset hade hållit på att gå över styr och staden övertog bolaget. De anställde Hoffmann som ansvarig både för hotell- och restaurangrörelsen och dessutom skulle han basa för trädgården i Anina, en ny stadsdel sydost om Kullervogatan. Hoffmann anställde snart en skicklig medarbetare vid namn Franz Egid Ehrenburg. Men därigenom skaffade han sig en konkurrent, som snart skulle etablera sig som självständig krögare och hotellägare, inklusive basandet för Societetshuset från 1850. Må vi beakta

att vi nu resonerar om tider då hotellgästerna kom per häst eller flytetyg till Östra Finlands huvudstad. Tågen skulle puffa in på scenen först 1870.

Hoffmann nöjde sig inte med Sois och Anina utan etablerade ett eget litet hotell i den Borchardtska gården nära gamla rådhuset, sedermera ombyggt och kallat Weckroothska huset. Det hotellet fick namnet Hotel de Vibourg och klarade sig bra i början. Men konkurrensen var livlig och det hela slutade 1869 med konkurs efter att Herr Hoffmann gått till sina fäder.

Nu ska vi inte glömma målet för WN:s forskningar: att fastställa soppskedens hemvist! Där stupar det Hoffmannska hotellet på att det gick upp i rök fyrtio år innan soppskeden kom till i den hallbergska silversmedjan i Stockholm.

Den Borchardtska gården bör ändå få lite konturer uppritade. Det byggdes så tidigt som i mitten av 1600-talet och dominerade hela kvarteret. Grannhuset, en bodbyggnad står kvar i denna dag med de svarta fästjärnen på muren synliga. Borchardtska gården kom på 1700-talet i Weckroothernas ägo och ombyggdes i ett par omgångar, senast av Eduard Dippel på 1890-talet. Vår generation kände huset som Hotell Mellblom (20 rum) och det här kom att leda oss på spåret till vår gätas lösning, se nedan. Efter kriget har vi ju kunnat se detta intressanta hus först som skadad ruin, sen under uppbyggnad, sen nedbrunnet och nu i de yttersta dagarna uppsnyggat till lyxbostäder för sådana nyrika inflyttare som knappast fattar vilken emotionell laddning utsikten över det smala sundet mot Slottet under sekler inneburit för de riktiga wiborgarna.

Jakten fortsätter, Richtung Karjaportten

När Finland blivit självständigt och kommit något år in på tjugotalet finner vi att hotell Mellblom lämnat huset eftersom Skyddskårsstaben flyttat in år 1925. Det visar sig att hr Mellblom fastnat för en liten hotellägenhet i hörnet av Svartmunke- och Karjaportsgatorna, i det Sofia Zwegbergerska husets andra våning, snett emot Runda Tornet. Och – nu kommer smällen – i dessa utrymmen hade det funnits ett litet hotell vid namn ”Hotell Wiborg”!

Det må nämnas att Zwegbergarna representerades av ett hovråd och en apotekare, vilken sistnämnda utmärkte sig som stordonator. Han grundade en fond ”för stadens förskönande” och den stod för nästan en tiondedel av stadens alla privatfonder. På den röda linjens spårvagnars takbräda hade Sofia Zwegbergs affär sin reklamtext.

Nu kastade sig reportern över tillgänglig litteratur för att identifiera detta nuyupptäckta hotell. Ur de Siliuska samlingarna framkryper några intressanta dokument. En Viipurin opas från 1914 samt en tyskspråkig Führer durch Wiborg = Turistguide, från 1912. I denna broschyr finns en prydlig annons och i båda tabelluppgifter om hotellet, som kallas Hotel Wiborg Aktiebolag.

Vi får veta att det drivits av A. Tarvainen, kön obekant, tydligen fram till Mellbloms inflyttning 1925. Oklart är när de startat sin verksamhet, men nittonhundratalets första åta förefaller sannolika. Det skulle passa med soppskeden och turistbroschyerna.

Sålunda upptäcker vi att hotellet hade hela 8 rum och att dessa pris-satts till emellan 3 och 8 mark, samt att Fröstück kostade 1,50 medan man fick punga ut 2,50 för Mittag resp. 1,50 för Abendessen. Hotel Andreas motsvarande noteringar var för rummen 6–12 mk och måltiderna 2,50 resp. 3.-

Nu kunde vi inte motstå frestelsen att kila över till ekonomiredaktionen (strax intill farstun). Chefsekonomisten, lutad över sina siffror, rummet dekorerat med kulram och tabula, tog sig an att analysera vad dessa priser kunde

Borchardts/Weckrooths hus vid Dippels renovering 1899 (ur Viipuri, Vanhan Suomen pääkaupunki).

VIIPURIN HAUTAUSTOIMISTO

Runeberginkatu 56, 00260 HELSINKI
puh. (09) 499 041, päivystys 24h

Ruusulan- ja Runeberginkadun kulmauksessa

Torkkelinkadulta 1941 Helsinkiin

www.viipuri-aaltonen.fi

Vi betjänar även på svenska

Guido Simbergs sorgedkväde över Wiborgs öde

December 1940

Per Erik Floman

tänkas motsvara i dag. Observera att vi sedan dess haft två världskrig, revolution och frihetskamp, oljekriser och förfärande inflationer, myntreformer, avskaffade nollor och slutligen eurons inträde på spelplanen.

Det visar sig då att, för att ta ett exempel, en mark och femtio penni år 1914 senaste år motsvarades av 29 mark och 78 penni, eller för att uttrycka oss modernt, 5 euro och en cent. Vi lär oss alltså att man ej på hotell Kämp ska förvänta sig ett morgonmål för mk 1,50. Ett annat exempel är att man 1914 för 1,50 kunde tillhandla sig 5 kg bröd. Vi inköpte för lite över 5 euro två limpor av märket Rovastin Limppu (reporterens morfar var prost), men dessa vägde bara 740 gram tillsammans. Klurigt värre! Nej, vi har hamnat på ett sidospår. Tillbaka till bangården i Wiborg!

Epilog

Som avslutning kan det vara befogat att skänka en tanke åt det lilla hotellet, eller borde vi säga resandehemmet, vid Salutorget och föreställa oss hur en gäst hade det där. När han satt vid ett fönsterbord, väntande på borsjtjospän med den nu berömda skeden i högsta beredskap, kände han kanske historiens vingslag susa i draperierna. Karjaportsgatan började ju i trakten av Wiborgs Slott, grundat 1293 och sträckte sig genom stenkvartern från 1700-talet till det pittoreska, av köpenkap pulserande Salutorget. Över denna gata kunde han se det f.d. Rechenbergska huset, som sedermera fungerat som gymnasium, telegrafkontor, navigationsskola och på självständighetstiden som poliskammare. Hotellet självt befann sig i ett gammalt hus, ombyggt av kommerserådet Jakobleff 1882. I bottenvåningen fanns förutom Sofia Zweybergers fina tygbutik diverse affärslägenheter och bostäder. Nere vid torget syntes Hovingska gården, i vilken Finlands äldsta apotek, grundat 1689, nu fungerade i apotekare Hjalmar Jaatinens regi. Svartmunkegatan utmynnade i andra ändan i Dominikanerkyrkan, nu ruin men påbörjad med påvens tillstånd 1392. Och så naturligtvis Runda Tornet, som kung Gösta, Gustav Vasa, låtit uppföra 1550 för att med ett artilleritorn stärka försvaret mot öster. Karjaportens murtorn, på svenska ungefär Fäportens, var alltför sårbart. Porten hade fått sitt namn av att det var genom den som folket ledde ut sin boskap för att beta. Hur riklig denna fauna var vet inte ens WN, men 1788 betade 160 kor, 60 svin och 196 hästar innanför stadsgränserna, som förskjutits långt österut. – Vad kan man mera begära ifråga om atmosfär för en mark och femtio penni?

Den famösa soppskeden hänger hos sin herre i en silvertråd, fäst vid en spik (som tyvärr inte härstammar från spikfabriken Ferraria i Pero, strax nordost om Wiborg). Wiborgs Nyheter gratulerar till fängsten och hoppas att skeden, som nu är etthundra år gammal, ska åtnjuta den extra glamour som den förtjänar och till vilket det har varit ett nöje att bidra.

Finsk Tidskrift, grundad 1875, är Nordens äldsta fortlöpande utkommande tidskrift. Dess ursprungliga programförklaring handlade om vitterhet, vetenskap, konst och politik, senare med undertiteln kultur, ekonomi, politik.

Denna pretentiösa publikation tog i sitt decembernummer 1940 in en betraktelse av den i Wiborg födde och skolgångne Guido Simberg. Det för FT ovanliga temavalet tyder på att den kollektiva sorgen och smärtan efter Vinterkriget satt djupt i alla samhällsskikt. Artikelns rubrik var "Wiborg" och den hade följande lydelse:

"... I rykande snöstorm, i regntung dimma, i trånande solnedgång stod slottet, som ett monument över svunna sekler, i mäktig resning på sin av rinnande vatten omflutna ö. Olika makthavande, under olika tidsperioder hade här, genom tillbyggnader och ändringar, skrivit historia i sten. Det stod som en orubblig gränspåle, som ett minnesmärke, en väktare, i vars anlete ärren från striderna mellan två mäktiga riken kunde avläsas. Jämsides hade de tre vuxit upp, riket i väster, slottet, riket i öster. Minnesmärkets postament utgjordes av vallarna runt staden, vallarna med torn, kanonportar och bräscher. I öster tunga av minnen från svensktiden, i väster bärande vittne om den ryske byggarens hand.

Staden har någonting av saga och överklighet över sig. På dess gator, gränder och gårdar möttes forntid och nutid. Den svenska medeltiden lyser fram ur de gamla stenbyggnadernas oregelbundna placering, ur mäktiga kullerstensmurar, ur portvalvens och källardörrarnas linjer: den kunde träda emot en när som helst i det dagliga livet, i en järnkrampa, i ett lås, ett nyckelax.

Den ryska epoken mötte en lika ofta. I den klargröna färgen på ett kyrktak, i solblänket från en förgylld lökkupe, i de låga, gula kasernerna. Den kunde fångas i ett ansiktsuttryck, en klädedräkt, ett ord.

Utanför fästningen växte nystaden upp. Vid gator, rikligt tilltagna i längd och bredd, sträckte sig enstaka stenhus upp över sina låga grannar av trä. De privata trädgårdarna voro ej så stora och talrika som i den gamla staden, men gårdsplanerna desto rymligare. Och som ett inslag av nyare byggnadskonst bredde esplanaderna ut sina gräsmattor och lövmassor. Här vilade man sig inte, här bidade man sin tid. Här betydde forntiden intet, men framtiden allt.

... Handel hette blodet som rann i stadens ådror, handel, varubyte. Nere i hamnen slog livets puls sina friska slag. Där drevo troga prämar från inlandsvattnen förbi på väg mot uthamnen, lastade med gruvprops och pappersved, med plankor och bräder. Där öste tunga lastångare all världens varor ur sina mörka innandömen; där reste väldiga fullriggare sina smäckra spiror mot skyn. Där kilade mörka bogserbåtar, där hissade estniska potatisjalor sina smutsiga segel. Och där kunde när som helst Finska vikens haj, den gråmalade ryska torpedbåten sprida skräck och förfäran omkring sig, ty där den visade sig var kollisionens faran aldrig långt borta.

På gatorna i staden ljödo de fyra inhemska språken om varandra. Där mötte man karelska bönder i låga, fyrhjuliga åkdon, solbrända karlar som med händer och min livligt beskrev stadens lysande resultat för varandra, sirliga rysktalande köpmän i plommonstop och paraply, beskäftiga svensktalande borgare eller stormriggade, stela hovrättsherrar, illaluktande ryska soldater, som klampade iväg på järnskodda klackar. Och sjöfolk på svaj, sjöfolk som talade all världens tungomål.

***

Bland gamla papper i min skrivbordslåda har jag funnit ovanstående

Guido Simberg (1887–1971).

Familjen Simbergs sommarvilla på Niemenlautta gård. På vintern bodde familjen i Thesleffs hus vid salutorget.

att en av dessa bröder var konstnären Hugo Simberg (1873–1917). Guido hade 5 barn, varav sonen Göran dog ung, sonen Gunnar stupade i kriget, dottern och filosofiexamensmagistern Ebba och sonen Håkan, försäkringsdirektör och -matematiker, är båda avlidna. Kvar ibland oss lever sonen Nils, pensionerad teknisk direktör, veteranaktivist, åretrunbosatt i Tenala.

Nils Simberg berättade för WN att "Guido var en drömmare, konstnärssjäl med praktiskt handlag och en flytande penna." Hans far var översten Nikolaj (Niclas) Edvard Simberg (1822–1915), som verkat vid Kadettskolan i Fredrikshamn och därefter i Wiborg, där han fötts och begravts. – Han hade i två äktenskap sammanlagt 18 barn, av vilka Guido var den yngste.

Guidos yrke var kemistens, men i ett skede på 1920-talet var han tillfälligt arbetslös. Det året bodde familjen, 6 personer, på sitt sommarställe på släktgården Niemenlautta. – Guido beslöt att försöka försörja sig som författare och gav ut två romaner samt senare en kåserisamling. Han skrev även artiklar till olika publikationer, varav den här återgivna visar hur han bevarat sin kärlek till Wiborg.

Artikeln här ovan håller den tidens språkstil och dess tankar präglas av idealitet och smärta. Men man kan väl säga att ärren efter amputationen av Karelen 1940 sitter kvar i denna dag, de har kanske läkts en smula, men skall inte försvinna. Det skadar inte att påminnas om hur djupa och smärtsamma de var när historiens svärd högg till.

rader; de må tjäna som en inledning till några reflexioner om min barndomsstad och dess öde.

Så egendomligt det än kan låta, vägrar min tanke alljämt, också under de stilla stunderna under sömnlösa nätter då jag försöker tänka tanken till slut, att böja sig inför det faktum, att stormen som rasar över världen strukit bort Wiborg från Finlands karta. Det sägs att staden, som nyss stod så livskraftig och målmedveten är sönderskjuten och den leende bygden omkring den är skövlad och bränd. Man vill få mig att tro att endast främmande människor vandra på min stads gator, att portarna äro stängda för dess egna, fördrivna befolkning, man har sagt mig att Wiborg – wiborgstrakten nu representerar den reella innebörden av orden "landet som icke är".

Jag fattar det icke. Min barndomsstad kan ingen rycka ifrån mig. Alltmera förklarad stiger den fram, byggd i material som inte kan förstöras genom människornas djävulska konster, vackrare än förr bryta sig skuggor och ljus över dess hus och kyrkor. Jag leker alltjämt min barndoms lekar på de gamla gårdarna, jag vandrar längs de smala gatorna och stannar som förr undrande inför allt det de rymma av skönhet och historia. Jag far som förr med turbot ut till skärgården vid Wiborgska vikens strand. Ljuvligt andas äppelblommorna vid uddvägen ut sin vällykt, den gamla, gula villan hälsar mig välkommen, starkt doftar det nyslagna höet på släktgårdens åkrar. Djupt ljuder som förr, under de lyckliga somrarna, den stora skogens sus och sundet speglar solnedgångsfärgernas skiftningar i tallarnas kronor. Detta kan ingen taga ifrån mig, detta är landet som är.

Vad har då Wiborg givit oss, dess barn, med på vandringen genom livet?

Wiborg har varit för oss ett ankare och en rot för tanke och känsla. I högre grad än någon annan stad i vårt land påverkat sina invånare, har Wiborg tryckt sin prägel på alla dem som haft lyckan att födas, växa upp eller leva inom dess murar. Våra landsmän har alltid med ett stilla leende konstaterat att vi äro litet "egendomliga", litet "annorlunda". Javisst, det är riktigt. Vi har vuxit upp i en annan miljö än det övriga Finland – vi ha vant oss från barnsben vid de vida vyerna, de fyra språken och vissheten att världen är full av olika människor, olika synpunkter, olika levnadssätt. Vi ha

lärt oss att inte taga allt som sker så djupt seriöst, att dagen inte bestämmer framtiden, att livets väsen kanske inte är utveckling utan förändring. Och vårt sinne är lätt, butterheten bodde inte, trilskan trivdes ej i Wiborg.

Må de egenskaper som jag funnit vara karakteristiska för invånarna i min barndomsstad, hjälpa dem att genomleva de tunga år som väntar dem!

Dagens diktator driver sitt spel. Han tror att han formar världen efter sitt sinne. Vi bära inom oss den vemodiga vissheten om att det som formades i går kan vara sönderslaget i dag. Men det kan åter vara uppbyggt i morgon."

Guido Simberg var säkert bekant för äldre läsare av denna tidning. Vi minns honom som en stor idealist och ordsnickare, som kunde klämma ur sig både prosa och rimmad vers, det senare bl.a. på Wiborgs fyra språk. Han var född i Wiborg den 11 september 1887. Som tioåring inskrevs han i likhet med tre av sina bröder vid Svenska Lyceum i Wiborg, därifrån han dimitterades år 1905. Därmed lämnade han staden för att utbilda sig till kemist och dessutom etablera sig som skriftställare. Det må nämnas

 KUUSAKOSKI

Grundad i Wiborg 1914
– åter här

Längs Slottsgatan genom Fästningen

Emer Silius

Slottsgatan, Linnankatu, Krepostnaja ulitsa. Tidigare Katarinegatan, Drottninggatan, Stora gatan och Öfvre gatan. Regulariteten på 1600-talet gav gatan dess nuvarande spikraka riktning genom Fästningen. Men åtminstone redan på 1400-talet har här på berget funnits en slingrande gata, som i mjuka bågar ledde från hamnen och torget till den s.k. Mellanporten i Erik Axelsson Totts stadsmur.

Vi börjar vår vandring från Slottsbron och klättrar uppåt backen mot stadens centrum. Om vi hade promenat här ett par hundra år tidigare, skulle vi ha gått genom Ringporten, även kallad Åboporten. Porten är nu borta, men dess forna plats kan vi bedöma av en öppning i den låga vall, som här ännu markerar stadsmuren. Som portvakter står här två kvinnofigurer, symboler för handel och sjöfart. Somliga såg symboliken annorlunda och kallade dem snålhetens och falskhetens gudinnor. Skulptören är okänd. Inte heller vet man med säkerhet, vem som har upprest dessa skönheter just här, men flera sjöfarande affärsmän i 1870-talets Wiborg är misstänkta.

Efter att ha passerat damerna finner vi oss på Tyrgils Knutssons torg, även kallat Gamla Rådhuset, stadens äldsta torg. Marsken Tyrgils själv står på en hög pelare med svärdet i handen och beundrar det ståtliga slott han givit order att grunda. Statyn är Ville Vallgrens skapelse och blev avtäckta här efter häftiga debatter år 1908. Efter kriget fick marsken vila några decennier i slottets källare, men blev funnen, reparerad och återuppsatt på sin gamla sockel år 1993.

Längst till vänster ser vi det Weckroothska huset, ursprungligen byggt på 1650-talet. Byggherre var köpmannen Antoni Borchardt. Efter honom ägdes huset av köpmannen Mathias Pülse, och efter honom på 1700-talet av en annan förmögen köpman, Johan Weckrooth, som bodde i huset med sin hustru, sju döttrar och två söner. Efter sonen Philip Weckrooths konkurs övergick huset till staten för att tjänstgöra som tullkammare. Huset fick ett nytt utseende år 1897, då dess dåtida ägare hovrättsrådet Nils Perander helt lät ändra fasaden och infogade i huset två medeltida magasin vid Norra Vallen. I början av 1900-talet verkade Hotell Mellblom i huset och från år 1925 ända till kriget fanns där staben för Wiborgs skyddskårsdistrikt.

Höjdpunkten i husets historia var den 18 juli 1772 då kejsarinnan Katarina II stannade där i en och en kvart timmes tid på väg till Imatra. Bottennoteringen nåddes väl efter eldsvådan år 1989, då huset stod till salu för en mark – eller var det en rubel. Nu är huset helt renoverat och där finns lyxligheter att köpa. Priset lär i början ha varit 5 000 euro per kvadratmeter, och därtill skall köparen – som vanan är i Ryssland – själv bekosta köks- och badrumsinredningen samt alla andra inredningsdetaljer.

Bakom Tyrgils' rygg står ett annat anrikt hus, vars fasad genomgått stora förändringar. Det byggdes som stadens rådhus på 1650-talet, och den uppgiften fullgjorde huset tills stadsförvaltningen i slutet av 1700-talet flyttade till Valltorget till det s.k. röda stadshuset. Rådhuset hade endast två våningar och såg åtminstone från dagens synpunkt rätt så anspråkslöst ut men genomgick en fullständig metamorfos år 1899 då byggnaden enligt arkitekt Blomkvists ritningar höjdes med två våningar och försågs med fasadtrianglar i enlighet med bästa hantstil. Då verkade i huset stadsmuseet, Museum Wiburgense. I det förnyade huset kom museet att förfoga över 17 rum och dess samlingar ökade så småningom till ca 13 000 föremål. Endast 20 % av föremålen hann evakueras undan vinterkriget, resten förstördes i bombningarna. Såsom det gick med många andra wiborgshus, stod endast byggnadens ytterväggar kvar. Efter kriget har huset renoverats och fungerar nu som bostadshus. Takets form

är något annorlunda, men i övrigt är husets yttre i sin tidigare prakt. Rådhusets gavel mot Slottsgatan hade adressen **Slottsgatan 2**.

Högvakten på torgets högra sida härstammar från år 1776, men något slags vaktbyggnad har funnits här redan tidigare. Den nuvarande byggnaden har genomgått förändringar på 1800-talet. Efter kriget har huset renoverats och det har bl.a. fått ett nytt plåttak.

Torget här är väl lika gammalt som själva staden, men det har inte alltid haft samma form. Innan regulariteten införde ett rätvinkligt gatunät i Fästningen var torget längre än nu och öppnade sig snett mot gamla domkyrkan, vilken utan tvivel i sin dåvarande prakt bildade en mäktig fond. Torget var stadens hjärta, här såldes och köptes, här upplästes kungörelser, här uppträdde vandrande jonglörer och gycklare. Även olika straff verkställdes offentligt på torget. Här har många lagbrytare fått stå i skampåle eller slita spö. Däremot verkställdes dödsstraffen utanför själva stadskärnan. Liken fick ofta hänga i flera veckor i galgen

till år 1885. Före skolans tid hade fastigheten tillhört bl.a. rådmannen Hans Schmidt och handlanden Joachim Sutthoff. Efter Wolff ägdes husen av en annan konsul, Woldemar Frisk. I husen har funnits Otto Karvonens båt- och fiskeritillbehörsaffär, Jalmary Martikainens fotografateljé, Erik Falenius' elaffär och läkaren H. Lorentz' mottagning.

I kriget fick båda husen svåra skador, i synnerhet förstördes hörnhuset nästan helt, men de har blivit renoverade och ser relativt snygga ut. I bottenvåningens hörnlokal verkar något slags reklambyrå, som i sina skyltfönster har wiborgsböcker och andra souvenirer. De är dock inte till salu.

Vi går nu över Biskopsgatan, Podgor-naja ulitsa, och fortsätter längs Slottsgatans vänstra sida.

Hörnhuset **Slottsgatan 6** hörde före kriget till Fastighets Ab Örnén. Det är avsevärt mycket yngre än omgivningen, byggnadsåret är 1907. Men som ofta är fallet i Wiborg, kan inne i huset och i synnerhet i källaren finnas äldre delar. Det 1600-tals-

till Hotel Atlantik och att det vilda krogliv som på 1600-talet fördes i Borchardts källare på andra sidan gatan nu återupplivas med hjälp av en restaurang och en bar.

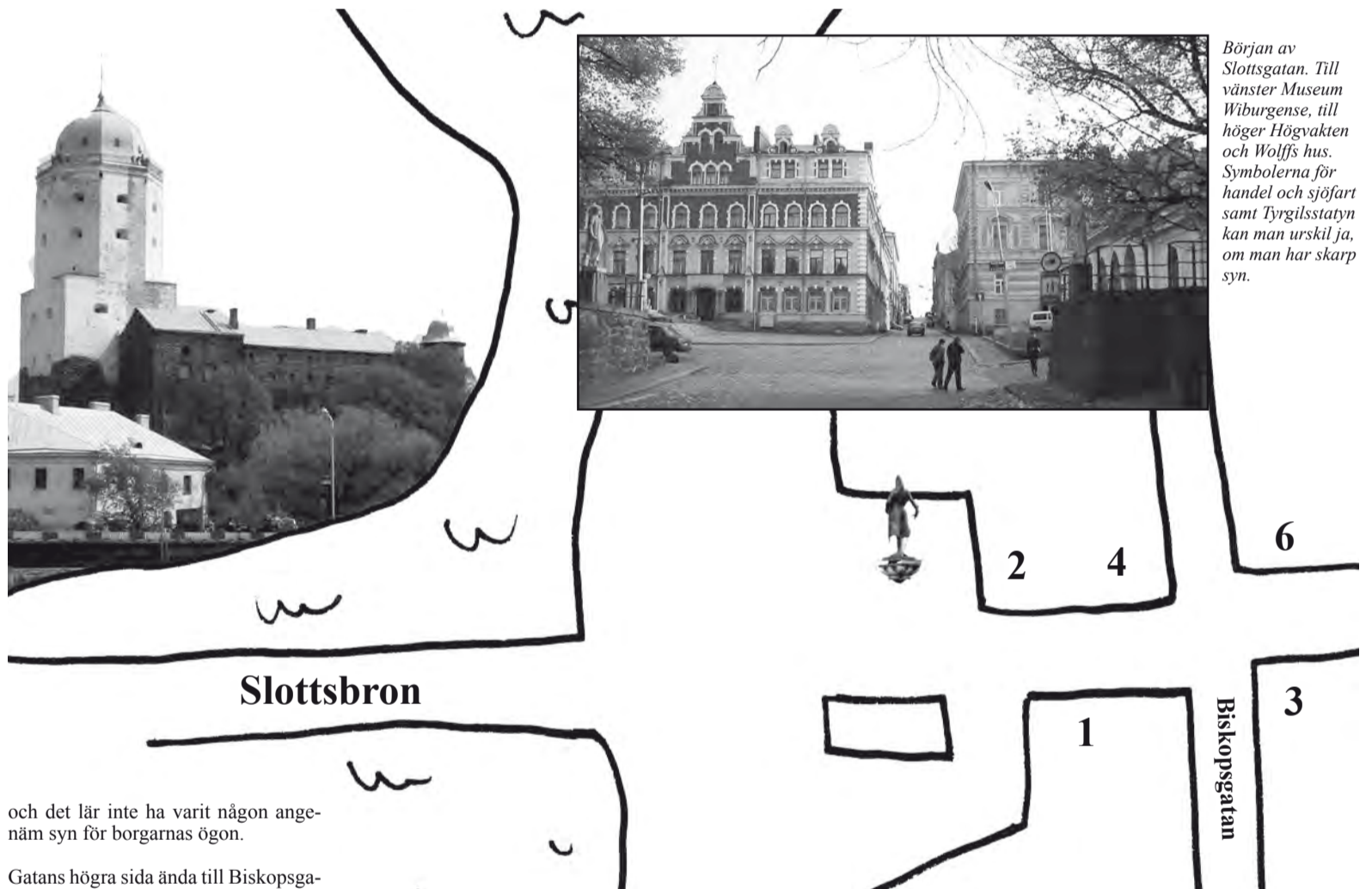
Vi har nu kommit till Wahls hus, **Slottsgatan 8**. Vi passerar den lägre belägna sidobyggnaden och beundrar den gulbruna huvudbyggnaden, som har en kortare sida mot Slottsgatan och en längre mot Vattenportsgatan där huset ännu har en flygel mot gården. Huset bär tydlig 1700-talsprägel med två hörnbalkonger mot Slottsgatan och ännu en tredje i nedre ändan vid Vattenportsgatan. I balkongräcket ser man bokstaven "B" och året 1795. Detta förtäljer att husdelen mot Slottsgatan återuppfördes av rådmannen Johan Joakim Bartram efter 1793 års brand. Källaren och en del av bottenvåningen kan vara äldre. Fastigheten hade före Bartram ägts av handlanden Hans Henrik Dannenberg, som synes ha blivit ägare på nytt, ty det var Dannenberg som i början av 1800-talet sålde fastigheten till prosten August Gottfried Wahl. Prostens son, kom-

stiftelse. Arkitekt Riitta Thuneberg bodde som barn i huset på 1920-talet. Under fortsättningskriget logerade i huset staben för krigspolisens underledning av Wiborgs siste polismästare Emil Kokko.

Från Slottsgatan kan man nu gå in i en källarbutik som säljer mynt och souvenirer. Även Wiborgs Television synes ha utrymmen i huset.

Vi har nu nästan nått toppen av Slottsgatans backe. Härifrån leder Vattenportsgatan, Vodnoj Zastavy ulitsa, till vänster. Men här stannar vi och går tillbaka till Biskopsgatans hörn för att utforska husen på Slottsgatans högra sida.

Hörnhuset på högra sidan, **Slottsgatan 3**, ser inte märkvärdigt ut. Det är ett långt trevåningshus utan balkonger och några som helst krusiduller. I övre ändan har huset endast två våningar, eftersom bottenvåningen försvinner in i den branta backen. Men ändå har vi skäl att stanna här en stund, ty huset har en hisnande historia. Rådmannen och borgmästaren Barthold Ruuth lät på 1600-talet uppföra på tomten

Början av Slottsgatan. Till vänster Museum Wiburgense, till höger Högvakten och Wahls hus. Symbolerna för handel och sjöfart samt Tyrgilsstatyn kan man urskilja, om man har skarp syn.

och det lär inte ha varit någon anhängen syn för borgarnas ögon.

Gatans högra sida ända till Biskopsgatans hörn hade adressen **Slottsgatan 1**. I hörnet mot torget byggde rådmannen Peter Ruuth kort efter regulariteten ett hus, som dock ombyggdes första gången år 1760, då det ägdes av köpmansläkten Jaenisch, och andra gången år 1887, då ägaren var konsul Eugen Wolff. Under Wolffs tid fick huset fyra våningar och har därefter varit ett av Fästningens ståtligaste bostadshus. En balkong mot högvakten har försvunnit efter kriget.

I husets bottenvåning finns det väggar, vars sneda riktning anger, att de har tillhört ett äldre hus, som har funnits här redan före regulariteten.

Efter Wolffs hus är tomtedelen nu tom. Före kriget fanns här ett gammalt tvåvåningshus, där Hotell Andrea hade en del av sina utrymmen. Avsikten var att renovera huset och förse det med en tredje våning, men kriget bröt ut och arbetet blev på hälft. Detta hus har försvunnit, däremot står Hotell Andreas fyrvåningshus kvar på Biskopsgatans sida, visserligen något omändrat.

På gatans vänstra sida efter rådhuset hade två hus adressen **Slottsgatan 4**. Det första huset var yngre, det var byggt år 1888 och ägdes då av konsul Eugen Wolff. Hörnhuset vid Biskopsgatan härstammade från 1700-talet och inhytte bl.a. Svenska Fruntimmersskolan i närmare 100 års tid ända

hus som fanns här tidigare, hade haft många kända wiborgare som ägare: borgmästarna Johan Plantin och Peter Fremling, handlandena Hans Henrik Dannenberg, Joachim Sutthoff och Peter Schmidt, general Paul von Etter, konsul Carl Rothe samt kommerserådet Wilhelm Rothe och hans änka Emelie Rothe. Mellan Fremling och Dannenberg hade huset tjänstgjort först som bostad för ryska överkommandanter och sedan i femtio års tid som sätte för trivialskolan. Arkitekten för Fastighets Ab Örnéns hus var Gerhard Sohlberg, som prydde huset med högt tak och fasadtrianglar, vilka dock kriget har utplånat.

I huset har funnits Onni Oravas bilaffär, Impi Mielonens pappers- och skottillbehörsaffär, Signe Hirvonens frisörsalong, Helios Oy:s fotoaffär, postens filialkontor Wiborg 1 och Wiborg Timber Co:s kontor. Teaterdirektören Arvi Tuomi med sonen Rauli och dottern Liisa bodde i huset.

Under fortsättningskriget, då Wiborg igen tillhörde Finland och det finska näringslivet i staden började vakna till nytt liv, verkade i huset åtminstone två företag: restaurang "E. Leskinens efterträdare" samt M. Lehtos och E. J. Salmivirtas bildäcksverkstad.

Nu finns det på husväggen skyltar som uppger att Biskopshuset längre upp vid Biskopsgatan har renoverats

merserådet Paul Wahl d.ä., köpte ca år 1850 av rådmannen Johann Ziencke granntomten vid Vattenportsgatan, där det fanns ett lika gammalt hus, och förenade husen med en avlång mellanbyggnad så att de kom att bilda ett enda komplex. Därav kommer byggnadens ovanliga form. Sedermera tillhörde fastigheten handelsbolaget Paul Wahl & Co, som där hade sitt kontor. År 1909 övergick fastigheten till Paul Wahls sonson direktör, senare kommerserådet, Harry Wahl. Under Harry Wahls tid fanns i huset en av Finlands, kanske en av världens, värdefullaste violinsamlingar. Den omfattade ca 80 stråkinstrument, sådana supernamn som Amati, Guarneri och Stradivarius var rikligt representerade. Wahl själv ville inte skryta med sina dyrgripar, men ofta hördes från huset smekande musik då unge violinkonstnären Onni Suhonen spelade på dem för att hålla klangen i skick. Då striderna i vinterkriget närmade sig Wiborg var kommerserådet bortrest, men Suhonen verkställde på eget bevåg en räddningsoperation och lyckades rädda knappt 30 instrument. De övriga blev krigsbyte. Suhonen fick som sin belöning behålla en Amativilin, men resten av hans evakueringslast hamnade i USA och mötte ökända öden. Somliga har dykt upp med tiden, en Stradivarius ägs nu av Pohjola-bankens konst-

ett hus, lägre och kortare än det nuvarande, men ur den tidens synpunkt mycket representativt. Följande ägare var handlanden och riksdagsmannen Anton Priem och efter honom kom apotekaren Thomas Alphusius som köpte huset år 1707. Under hans tid verkade i huset Finlands äldsta apotek med privilegier ända från 1689. Senare på 1700-talet ägdes huset av köpmannen Philip Weckrooth, och det var i detta Weckrooths "andra" hus där kejsarinnan Katarina II år 1783 övernattade två gånger, först på väg till Fredrikshamn den 16 juni och sedan på hemfärden den 22 juni.

Som vi vet, förlorade Philip Weckrooth sin förmögenhet i en konkurs, och då övergick detta hus år 1786 till kronan. Det fungerade i över 100 års tid som stadens posthus ända tills det av Jac. Ahrenberg ritade nya posthuset togs i bruk år 1914 i stadens nya administrativa centrum Vallen. Senare tjänstgjorde kejsarinnans forna nattkvarter bl.a. som Frälsningsarméns natthärbärge. I huset har dessutom funnits först Kallonens, sedan Paakkienens kolonialvaruaffär, kemikalieaffär, matservering, medicintillverkning samt Valios butik nr 30. Enligt rykten har i huset även skett ett mord, vars offer brändes i centralvärmeugnen.

Under kriget fanns i huset Tammerfors Drog Ab:s lager, kemikalieaffär,

Impi Mielonens pappersaffär, Helvi Pyykkönens frisörsalong och Emmi Raninens kemiska tvätter.

Nu tycks det finnas några små butiker i stenfoten, bl.a. Magasin "Karanvan".

Under sin tillvaro har huset genomgått flera förändringar. Tillbyggnader har skett, bl.a. en förlängning i riktningen med Slottsgatan. Sin tredje våning fick huset först år 1930.

Följande hus, **Slottsgatan 5**, kryper långt och lågt upp för backen. Detta vita, något luggslitna hus har i början två våningar, men även här dyker bottenvåningen redan vid halva huset in i jorden och resten av byggnaden har bara en våning ovanför markytan. Huset förekommer i otaliga wiborgsbilder som fond för Vattenportgatans backe. Genom en portgång, som nästan skär huset i tu, kommer man till gården och det gamla Klocktornet.

Huset byggdes på 1840-talet, då änkefru Nadeschda Kudräscheff ägde fastigheten. Ägaren före henne hade varit kommerserådet Timofei Tichanoff. År 1875 övergick huset till köpmannen Wasili Schawaronkoffs ägo. I huset har funnits mångahanda affärer

Emil Fredrik Buttenhoff lät uppföra huset enligt arkitekt Blomkvists ritningar. Före Buttenhoff hade tomten ägts av handlanden Andrej Tschusoff och hans arvingar. Buttenhoff ägde dock fastigheten endast en kort tid, år 1903 köpte han Konkkala gård och "slottet" vid Slottsgatan övergick sedermera till vicehäradshövding Antti Hackzell, förste landshövdingen i Wiborgs län, senare statsminister och ordförande för Finlands fredsförhandlingsdelegation 1944.

Oy Starckjohann & Co Ab, som hade sin huvudaffär i huset bredvid, hade här sin vatten- och värmeledningsavdelning och Karjakeskuskunta r.l. sin butik nr 4. Direktör Osk. Ukko-la hade i huset både sin bostad och sin affär, Elintarvike Oy, som sålde frukt och kolonialvaror. På Nyportsgatans sida påträffade man Kivi ja Malmi Oy, fru Elin Mielck, bilhandlanden Onni Orava, Perander & Co Ab, stadsfogden och köpvittnet T. Pärssinen samt direktören för Helsingfors Blomsteraffär Ab, fru F. C. Vahlberg.

Under fortsättningskriget fanns i

öppningarna. Huset har tillhört bl.a. borgmästaren Axel Johan Holmbom, änkehovrättsninnan och välgöraren Sofia Örn, handlanden Peter Antonoff, arkitekt Edward Dippell och fru Elisabeth Berdäjeff samt köpmannen Wilhelm Kleim.

I huset fanns på 1930-talet motoraffären och mekaniska verkstaden Oy Wickström Junior Ab samt Wiborgs Nya Kemiska Tvätter, Presseri och Färgeri, som innehades av H. Ranki. Armas Hännikäinen hade dansskola i huset. M. Karlsson hade konkurrerande tvätter på Vattenportgatans sida. Tidigare hade i huset även funnits två trakteringsställen: restaurang Tivoli på Slottsgatans och kafé Alku på Vattenportgatans sida.

De krigstida företagen i huset var åtminstone restaurang Pallas, J. Ruis-korpis mekaniska verkstad, möbelreparationsfirman Kannas, maskinella skomakarverkstaden Viipuri samt Juho och Toivo Rytökönens transportfirma. Vidare kunde man där besöka skräddaren T. Kalinen och snickaren Mauno Leander Pirhonen.

drev Juho Autio allmän bastu. På 1930-talet höjdes huset med en tredje våning. Då verkade i byggnaden Kött- och charkuteriaffär K.V. Seppänen, Andelslaget Torkkelis mjölk- och brödbutik, Jenny Turunens F:ma J. Oikkonen som sålde underkläder och kortvaror, samt Arvi Rantanens frisörsalong.

Under fortsättningskriget kom Seppänen och Rantanen tillbaka. Dessutom verkade i huset sömmerskan Irja Mononen, Kemikaliehandel Kaunetta samt Tyne Lakkonens kortvaru- och klänningsaffär.

Huset med sina tre våningar och sin fasadtriangel ser i dag relativt bra ut. Bottenvåningen har olika verksamheter. Wiborgs brödkombinat säljer bröd och en annan affär gardiner och gardinstänger. Dessutom finns det utrym- men för Sjöräddningssällskapet.

På följande tomt på vänstra sidan, **Slottsgatan 14**, står ett gult trevåningshus. Även det har anor från 1700-talet. Ett mindre stenhus på tomten ägdes då av tyskfödda familjen Tesche. Eldsvå-

tomt, båda byggda av ryssarna på 1990-talet. Första husets utseende är dock inte helt främmande för oss. Det är en kopia av det 1800-talshus, som stod på samma plats före kriget. Helt identisk är den inte, men liknar ändå en hel del. Hörnhuset är däremot helt nytt även till utseendet, men anpassar sig nog i sin omgivning även det. Med god vilja kan man finna någonting gemensamt med det av C.A. Gylden ritade tidigare huset på samma ställe: två stora skyltfönster i båda gavlnarna. Men hela stilen är annorlunda, taket och andra våningen helt olika, och dessutom verkar gaveln mot Gråmunkegatan vara aningen längre än föregångarens.

På gården har funnits ett medeltida hus, vars ruiner man ännu kunde se innan hörnhuset byggdes.

Tomten har tidigare tillhört handlanden Joachim Tesche och efter honom handlanden Dimitri Aleneff och hans arvingar. Före kriget fanns i husen Aleksander Riesenbergs Blomster- och Kransaffär samt Tobakshandel Hollandia. På Gråmunkegatans sida erbjöd skräddaren T. Vuori sina tjänster. Frälsningsarmén har haft utrym- men i husen och tidigare fanns där

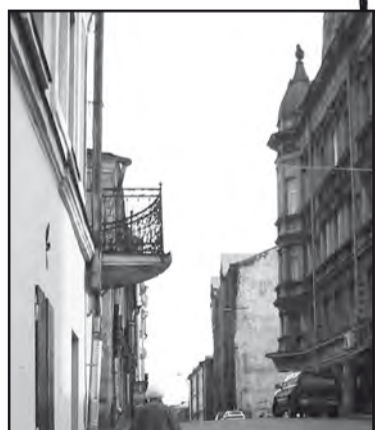
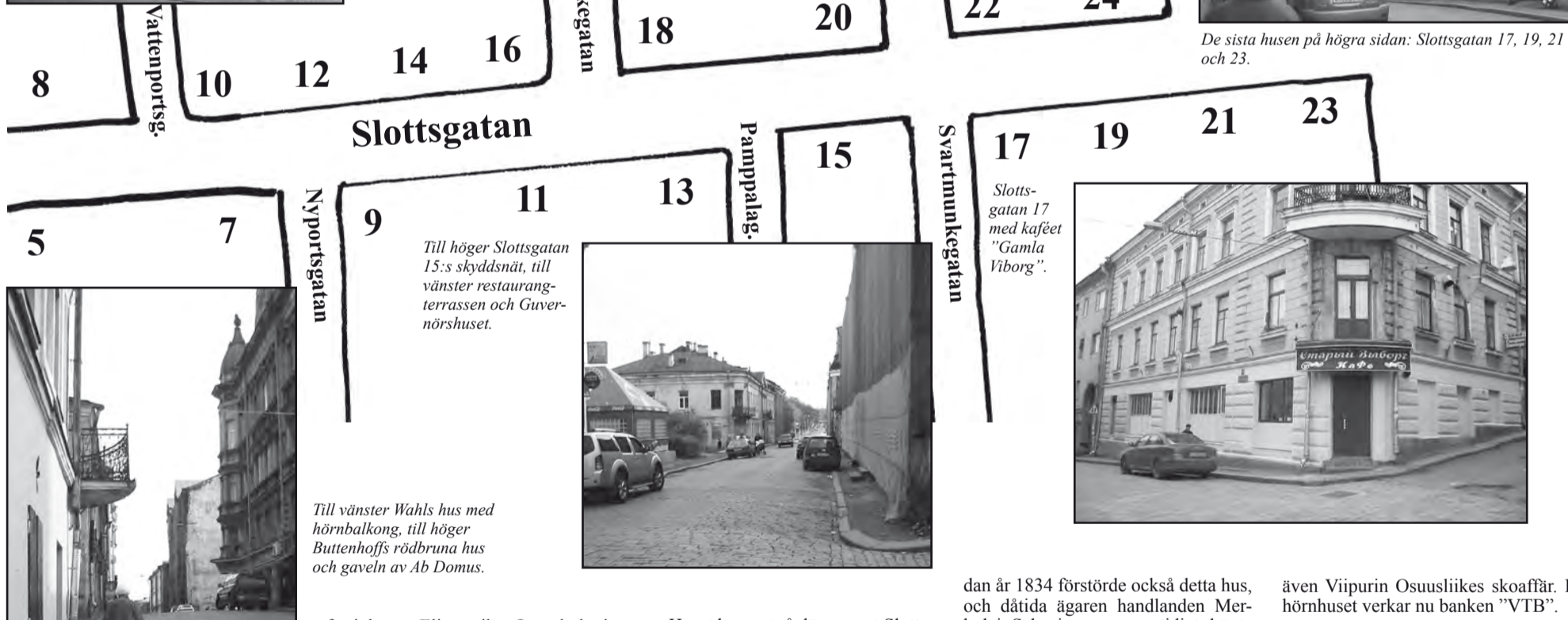
Slottsgatans vänstra sida sedd från Buttenhoffs hörn. Närmast Slottsgatan 12 och 14.

Slottsgatan 18 och 20, bakom skymtar Guvernörshuset.

De sista husen på högra sidan: Slottsgatan 17, 19, 21 och 23.

Till vänster Wahls hus med hörnbalkong, till höger Buttenhoffs rödbruna hus och gaveln av Ab Domus.

Till höger Slottsgatan 15:s skyddsnet, till vänster restaurangterrassen och Guvernörshuset.

Slottsgatan 17 med kaféet "Gamla Viborg".

och kontor. Först Uno Peussa och senare A. Talikka hade där kolonialvaruaffär. E. Leskinens bageri efterföljdes av Tauno Siikanens konditori. Annikki Väätäinen, J. Kukkonen och K. Kauranen hade frisörsalonger i huset. Agenturfirma Juho Lankinen sålde både köttförädlingsprodukter och målningstillbehör i parti.

Under fortsättningskriget verkade i huset E. Jantunens mat- och diversehandel, Jalmar Lindgrens urmakeriaffär samt Aino Kärkkäinen hatt- och kortvaruaffär.

Slottsgatans högsta punkt domineras av ett flott gulbrunt fyrvåningshus. Det har ett sirligt hömtorn, två gaveltrianglar och otaliga väggfasta pelare. Det är det s.k. Buttenhoffska huset, **Slottsgatan 7**. Vi ser bara husets korta sida från Slottsgatan, den egentliga fasaden öppnar sig mot Nyportsgatan. I hörntornets vindflöjel ser man årtalet 1898, och det var då som handlanden

fastigheten Elintarvike Oy:s kolonialvaruaffär, F. C. Vahlbergs blomsteraffär samt Johannes Iivonens gravstens- och likkistaffär. Husets affärsutrymman tycks vara i aktivt bruk även nu. Hela bottenvåningen mot Slottsgatan är invaderad av "Magasin Gorka", öppet 7 dagar i veckan kl. 9-21.

Nu har vi kommit till Nyportsgatan, Novoj Zastavy ulitsa. Den är inte heller någon tvärgata till Slottsgatan, utan börjar här och leder till höger mot Södra Vallen. Men eftersom vi på vänstra sidan av Slottsgatan har stannat i Vattenportgatans hörn, tar vi några steg tillbaka och fortsätter vår vandring därifrån.

Första huset på Vattenportgatans andra sida, **Slottsgatan 10**, är byggt på 1700-talet, men har senare genomgått flera förändringar. Det är ett grått tvåvåningshus med långsida mot Vattenportsgatan. Mot Slottsgatan är bottenvåningens fönster och ytterdörrar dekorerade med bågar ovanför

Huset har nu två dörrar mot Slottsgatan. Den ena dörren är knallröd, den andra brun. Bakom den röda dörren befinner sig en bokhandel och bakom den bruna "Magasin dedushki + babushki", antagligen avsedd för äldre- stigna viborgare.

Även på tomten **Slottsgatan 12** har det stått ett stenhus sedan 1700-talet, men det förstördes illa i eldsvådan år 1834, då det ägdes av köpmannen Christian Dietrich Bartrams änka Helena. Huset såldes till handlanden Merku- lei Schusin som utförde en grundlig om- och tillbyggnad. På 1800-talet hade huset flera ägare i rad: konditorn Durisch Cloppatt, som där öppnade ett konditori, konditorn Johan Durich, spikfabrikanten, handlanden Vasili Neustrojjeff, konsul Fredrik Richardt, tidningsredaktör Matti Kurikka och bagarmästare Robert Fleckenstein.

På 1920-talet fanns i huset Hedelmä-Hallis butik, Johannes Kukkurai- nens andrahandsaffär och Cafè-restaurang "Teesalonki". I gårdsbyggnaden

dan år 1834 förstörde också detta hus, och dåtida ägaren handlanden Merku- lei Schusin, som samtidigt köpte grannfastigheten, sålde de rykande ruinerna till baron Otto Boije. Huset renoverades, och fastigheten övergick först till hovrättsassessor Carl Emil Lybecker och sedan år 1855 till par- tihandlaren och danske vicekonsuln Fredrik Richardt. Efter kommerserådet Richardts död år 1894 kom fastig- heten i änkefru Hedvig Richardts namn. År 1918 fick huset sin tredje våning och fasaden ändrades efter rit- ningar av den store wiborgsarkitekten Uno Ullberg. Efter Aktiebolaget Fr. Richardt verkade stadens byggnads- och vattenledningskontor i huset och på 1930-talet flyttade Möbelaaffär Mikko Nupponen in.

Byggnaden fick stora skador i kri- get men har renoverats. Vissa ändring- ar kan man se bl.a. i fönstrens storlek. En del av de tidigare fasaddekoration- erna är borta.

Och sedan kommer vi till Gråmunke- gatans hörn, adressen **Slottsgatan 16**. Där står två ljusröda hus på samma

även Viipurin Osuusliikes skoaffär. I hörnhuset verkar nu banken "VTB".

Nu har vi alltså nått Gråmunkegatan, Krasnoflotskaja ulitsa. Den börjar här och den borde leda till vänster mot Norra Vallen, men gatan är nu av- stängd. I kvarterets mitt sker omfat- tande byggnadsarbeten. Något hus har synbarligen rivits ned och gamla käl- lare har kommit fram.

Vi går nu tillbaka till buttenhoffska hörnet och fortsätter vår vandring på högra sidan av gatan. Tomten **Slotts- gatan 9** är nu tom, men före kriget stod där Wiborgs största varuhus, Oy Starckjohann & Co Ab. Det var konsul Julius Starckjohann som år 1893 köpte huset av köpmansänkan Irina Sapetoff och flyttade dit bolaget Starckjohann & Co:s järnaffär, som ti- digare hade verkat i mindre utrymman i grannhuset. På 1900-talet utvidgades utrymmana ytterligare och affären blev ett mångsidigt varuhus med flera avdelningar. En avdelning fanns dess- utom i buttenhoffska huset på andra sidan Nyportsgatan och två filialer i Wiborgs centrum.

De som har tillbragt sin barnom i Wiborg minns med förtjusning Starckjohans praktfulla skyltfönster, i synnerhet vid jul tiden.

I affärshuset sköttes också konsulatären: Hermann Starckjohann var Spaniens och Peter Starckjohann Hollands vicekonsul.

Huset hade två våningar och dess äldsta del var byggd år 1796. Före Irina Sapetoff hade ägaren varit apotekare Alexander Berg och då hade stadens gamla apotek verkat i detta hus.

På följande tomt, **Slottsgatan 11**, står ett femvåningshus, eller rättare sagt en ruin. Huset har tillhört Ab Domus och är ritat av arkitekt Hård af Segerstad år 1903. Byggnaden klarade sig ganska bra genom kriget och var ännu på 1980-talet i helt beboeligt skick, men ändringsarbetet på 1990-talet blev aldrig färdigt, huset stod en lång tid utan tak, och resultatet ser man i dag. Mellanbottarna har rasat, fönstren står utan glas och de tillbommade dörrarna försöker hålla obehöriga på avstånd. Det är deprimerande att se ett av Fästningens snyggaste hus i detta tillstånd. Om det överhuvudtaget är möjligt att ännu renovera huset skulle det i alla fall bli jättedyrt. Men ingen tycks ens vara intresserad...

Tidigare ägare till tomten hade varit köpmannen Roman Antonoff och före honom släkten Jaenisch.

Husets mest kända affär var på sin tid Hovings bokhandel, som hade sina affärsutrymmen i husets nedre ända bakom aningen indragna skyltfönster. Bokhandeln verkade här från husets uppförande ända till 1920-talet. Andra affärer i huset har varit K.F. Winters leksaksaffär, Antikvariska Bok- och Pappershandel A. Ivankoff, Hilma Rouvinens Specialkorsettaffär som man ännu i dag kan besöka i Tölö i Helsingfors under namnet Viipurin erikoiskorsettillike, Viipurin Huonekalukeskus möbelfaffär, S. Stromers fotografiateljé och Valios mjölkbutik nr 5. Av de i huset tidigare bosatta privatpersonerna kan nämnas författaren Lempi Jääskeläinen och hennes syster Aili, droghandlaren Uno Hedman, läkarna J. Wellman och Gustav Zeidler, fru Anna-Liisa Wright.

Under fortsättningskriget kom Huonekalukeskus och korsettaffären tillbaka. Dessutom verkade i huset ekiperingsaffär Kesto-Puku, Viipurin Sähkösentajat och V. R. Junnilas galvanaffär.

Nästa hus, **Slottsgatan 13**, har fyra våningar, varav den översta har tillbyggt efter kriget. Huset i övrigt är byggt i två repriser i slutet av 1800-talet, då fastigheten ägdes av kommerserådet Carl Gabriel Cloubergs arvingar. I början av 1900-talet övergick äganderätten till för ändamålet grundade Fastighets Ab Katarinagatan 13. Före Clouberg hade fastigheten tillhört handlanden Filip Listvennikoff och hans arvingar.

I hörnlägenheten mot Pampallagatan, dåtida Fresegatan, verkade i 26 års tid Cloubergs bokhandel, som senare övergick i Walter och Victor Hovings ägo och flyttade till grannhuset Domus. I det långa huset verkade även flera andra affärer, såsom på 1930-talet A. E. Vahlbergs Helsingfors Frö- & Kaffehandel, J. F. Ivaskas kol- och koksaffär Viipurin Polttoaine, A. Kantolas färg- och tapetaffär samt Wiborgs Nya Systemas kontor, butik och reparationsverkstad. Tidigare hade man kunnat handla i T. E. Louhimos ur- och guldaaffär, A. Härköns sportaffär Buttenhoff & Perander, M. Pimenoffs tyghandel och Wiborgs Charkuteri butik. I huset bodde bl.a. musikern Aune Rätty, privatdetektiv Pentti Teikari och disponent Alex E. Wiik.

Under kriget verkade i huset elreparatör Sähkö-Kenno Oy, målerifirma Kesto Oy och Wiborgs Nya Tvätteri, innehavare Mimmi Karlsson.

Nu finns det i huset en läderaffär

Till vänster Richardts hus Slottsgatan 14 och de på 1990-talet byggda ryska husen, till höger Ab Domus bakom skyddsnätet samt Cloubergs hus.

där det finns ett stort urval väskor.

På Pampallagatans sida, några steg från Slottsgatan, kan man på samma tomt se ett litet stenhus, vilket åtminstone delvis härstammar från medeltiden. Traditionen berättar att detta gamla hus på Daniel Medelplans tid i slutet av 1600-talet skulle ha utgjort sätet för Wiborgs första tryckeri.

Vi går över Pampallagatan, Krasina ulitsa, tidigare Fresegatan. Denna gata har kommit till på ett ovanligt sätt. Enligt Wiborgs stadsplan från år 1861 skulle här inte finnas någon gata alls, men kommerserådet C. G. Clouberg och grannomtens ägare köpmannen Ivan A. Schusin tyckte att här behövdes en passage till Vaktornsgatan och båda överlät frivilligt en jordremsa längs deras gemensamma tomtgräns till gatemark. Det skulle ha varit skäligt om gatan skulle ha fått bära deras namn, men av någon anledning gick det inte så.

Nu kastar vi en blick mot byggnaderna på Ivan A. Schusins forna tomt, **Slottsgatan 15**. Före honom hade tomten tillhört hovrättsdrottinnan Sofia Örn, känd även som grundläggare av Fruntimmersföreningen och dess stora årliga evenemang trettondagsmaskeraden, senare 7-januarifesten. Tomten omfattar halva kvarteret och där står ett hus på alla gaturkanter samt en stor byggnad på gårdssidan. Den äldsta delen av huset vid Slottsgatan byggdes i slutet av 1700-talet, då tomten ägdes av hovrådet Hans Hornborg, och de övriga hundra år senare. Ombyggnader och förhöjningar har skett på 1900-talet samt ännu efter kriget.

Efter Schusin ägdes fastigheten först av handlanden, senare bergsrådet, Seth Sohlberg och sedan av Oy Seth Sohlberg Ab, vars järn- och färghandel samt partiavdelning var belägna i huset mot Slottsgatan. På 1930-talet flyttade Viborgs Bok- & Stenryckeri samt N. A. Zilliacus' Tryckeri in. De hade ingång från Svartmunkekatans sida. Vid Slottsgatan fanns fru Oili Herranens och fröken Annikki Martinas klänningsaffär Her-Ma, Adolf Paakkiniens frukt- och kolonialvaruaffär samt kafé Jäätelö-baari.

Under fortsättningskriget fanns i huset Unelma Savolainens matservice Pika-Eines, modeaffär Taito Oy och V. Savolainens herr- och damfrisör.

Det var då det. Fastigheten verkar nu vara helt öde. Huset vid Slottsgatan är täckt av skyddsnät, dörrarna är tillbommade, fönstren sönderslagna eller tilltäppta. I räcket på hörnbalkongen ser man årtalet 1795. Sic transit gloria mundi...

Nu skyndar vi oss tillbaka till Gråmunkekatans hörn och fortsätter igen på vänstra sidan. Hörnhuset **Slottsgatan 18** är ett snyggt grönt tvåvåningshus som är byggt redan på 1830-talet men genomgått ändringar senare på 1800-talet. Tomten ägdes på 1830-talet av greve Alexander Stewen-Steinheil vars tidigare byggnad förstördes i branden. Efter ett par mellanhander kom fastigheten år 1851 i konsul Julius Dippells ägo. Äganderätten övergick sedan via hans son, konsul Wilhelm Dippell, till F:ma W. Dippell. På samma tomt på Gråmunkekatans sida står ett yngre kontors- och bostadshus, ritat av Uno Ullberg och byggt på 1920-talet.

F:ma W. Dippell hade naturligtvis utrymmen i fastigheten. Osuusliike Torkkeli r.l. hade sin butik i huset vid Slottsgatan. På 1920-talet hade Henning Carlson där beklädnadsaffär för herr och på 1930-talet Olga Korhonen modeaffär för damer. Veikko Ki-

vikoski hade i huset urmakeriaffär.

Under krigstiden fann man i huset Taimi Ojalas kemikalieaffär, K. A. Ruotanens tyg- och kortvaruaffär samt J. V. Snellmans kött- och matvaruaffär.

Nu finner man i huset vid Slottsgatan en liten blomsterbutik samt en annan affär, som har det lockande namnet "Läckergommen". Synd att vi inte har tid att titta in och begära ett smakprov.

Huset **Slottsgatan 20** har bevarats bara till en del. Huset var känt som Andelslaget Posses hus. Det sträckte sig ända till Svartmunkekatans hörn och hade där en elegant hörnbalkong, som så många andra hus i Fästningen. Det försvunna hörnhuset var äldre, men husets kvarvarande del härstammar från 1800-talets senare hälft. Fastigheten hade då övergått från handlanden Nikolai Budanoffs arvingar till handlanden Peter Sapetoffs arvingar. I slutet av seklet ägdes fastigheten ännu av ett tredje ryskt dödsbo, handlanden Vasili Neustrojoffs arvingar.

På 1930-talet verkade här Väinö Ahlbergs elaffär, kemikalieaffär Oy A. E. Hedman Ab, Maskinell Skomakerverkstad Siro, Oy Machinery Ab:s maskinaffär, F:ma Kerttu Oikkonens delikatess-, frukt- och kolonialvaruaffär, innehavare Kerttu Korpi, samt Oldenburgs Pappershandel, som innehades av Lydia Ullberg. Ett mångsidigt affärshus. Även Frälsningsarméns I avdelning hade utrymmen i huset.

Som sagt, endast en bit av huset vid Slottsgatan finns kvar. Där finner man ett kafé samt en butik, som säljer öl, vodka och andra förnödenheter. På gårdssidan befinner sig företaget "SKB" som tycks syssla med planering och installation av olika brandvarningssystem.

Där hörnhuset en gång stått reser sig nu en konstruktion som i en annan omgivning kunde vara en dansbana. En sådan är den dock inte, närliggande restaurang Kamelot använder den under den varma årstiden som terrass för sin uteservering.

Nu har vi alltså kommit till Svartmunkekatans, Krasnoarmeiskaja ulitsa. Längre ned till vänster ser vi ett hörn av Salutorget, uppe på backen till höger skimtar ruinerna av landsförsamlingens, en gång dominikanerklostrets kyrka. Vi fortsätter vår vandring på Slottsgatans vänstra sida.

Vi har nu framför oss det s.k. Guvernörshuset, **Slottsgatan 22**. Det ser ut att ha sett sina bästa dagar, men där står det stolt och trotsar de rivningsrykten som det har förknippats med. Det gula tvåvåningshuset har klassisk prägel med en triangel mitt ovanför fasaden mot Slottsgatan, en längre balkong därunder och en mindre i Svartmunkekatans hörn. Byggnaden lär ha kommit till sålunda att två i branden år 1817 skadade 1700-talshus renoverades och sammanslogs år 1821. På samma gång fick huset sin andra våning. Fastigheten ägdes då av handlandena Timofei Tichanoff och Petter Tschusoff. Före branden hade fastigheten tillhört kronan och hade använts som guvernörsbostad. Kronan å sin sida hade inhandlat fastigheten av handlanden och borgmästaren Johan Jacob Sesemann. Staten köpte huset tillbaka år 1841 till landshövdingens residens, men redan år 1862 övergick äganderätten till kapten Alexander Thesleff och senare till hans son, borgmästaren Johan Amatus Thesleff.

Före kriget fanns i huset restaurang Funkis, Oy Mekano Ab:s maskinaffär, damfrisering City och Aaro Harjannes "Linnan Ap-

teekki", vars ingång var i Svartmunkekatans hörn. På Svartmunkekatans sida hade W. och E. Montonen sin frukthandel och Valio sin butik nr 13. Där i gårdsflygeln fanns även kafé Valamo.

Under fortsättningskriget verkade i huset restaurang Uusi Aula, M. Pyrhöns herr- och damfrisör samt elaffär Viipurin Valo ja Voima. Dessutom var Oy Mekano Ab tillbaka i huset.

På vänstra sidan har vi ännu huset **Slottsgatan 24**. Då har vi promenerat genom hela Fästningen, ty mellanmuren mot Vallén gick över denna tomt. Denna del av stadsmuren revs ned redan i mitten av 1700-talet och hovrådet Johann Grön byggde i slutet av seklet på tomten ett hörnhus av sten, som dock förstördes illa i branden år 1817. Gröns arvingar sålde fastigheten till rådmannen Vasili Ivanoffski, vars släkt ägde den ända till år 1897 då Förenings-Banken i Finland köpte den. Banken lät arkitekt Uno Ullberg planera på tomten en stilig ombyggnad av det gamla hörnhuset. Huset blev färdigt år 1910 och år 1916 grundade Emil Lehtovaara där ett kafé som senare blev känt som restaurang, sedan kriget verksam i Helsingfors. Restaurangen var inrymd i husets andra våning, i första våningen fanns Oy H. Ignatius & Co:s automobilaffär och i tredje våningen Viborgs Konstvävners ritkola med Rurik Lindqvist som rektor. Dessutom har det funnits en tapet- och mattaffär, Vivi Lagers hatt- och modeaffär samt privatbostäder. Wiborgs Nyheter's f.d. huvudredaktör Per Erik Floman bodde i huset. Efter att Förenings-Banken i Finland år 1919 hade fusionerats med Nordiska Aktiebanken övergick fastigheten till Sparbanken i Wiborg.

Kriget förstörde byggnaden och endast ytterväggarna stod kvar av Uno Ullbergs skapelse. Huset blev återuppbyggt, men byggnadsstilen är helt annorlunda. Slät och intetsägande. Efter kriget tjänstgjorde byggnaden som textilfabrik, men den tycks inte mera vara verksam. I andra våningens hörnfönster ser man texten "sale". Vad den nu sen kan innebära...

Om Café-Restaurang Lehtovaaras skeden får vi veta mera genom Per Erik Flomans artikel på sidan 21 i denna tidning.

På högra sidan av Slottsgatan har vi ännu fyra hus kvar. Svartmunkekatans hörnhus, **Slottsgatan 17**, är byggt på 1860-talet, då handlanden Alexander W. Schusin ägde tomten. Eventuellt skedde det bara en ombyggnad, ty redan efter branden år 1793 hade hovrådet Johann Carpen låtit uppföra ett stenhus på tomten. Efter honom hade fastigheten tillhört handlanden Johan Tuderman och hans syster demoiselle Anna Maria Tuderman. I början hade huset två våningar, men höjdes med en våning år 1890. År 1896 köptes huset av handlanden Georg Johan Friedrich Taht. Trikotfabrik och manufakturaffär Oy G. Taht Ab var verksam i huset ända till 1930-talet. På 1930-talet hade Viipurin Huonekalukeskus där sin huvudaffär. Dessutom har i huset funnits Viborg Timber & Co Ab:s kontor och grossisten I. Sokoloffs lager. Under fortsättningskriget hade restaurang Munkki och Aili Marilas kortvaruaffär sina lokaliteter i huset. Huset förefaller vara i relativt gott skick. I dag kan vi där besöka kafé Gamla Viborg.

Nästa hus, **Slottsgatan 19**, var ursprungligen byggt efter branden år 1793, antingen av guldsmed Jakob Forsman eller hovrådet Johann Grön, vilka successivt ägde tomten. I början av 1800-talet ägdes det dåtida 2-våningshuset av stadssekreteraren Jacob Judén, bättre känt som författaren Jaakko Juteini. Efter Judén tillhörde huset först handlanden Fredrik W. Mielck och sedan hans son Johannes. Det hus som vi idag ser på nämnda adress har fyra våningar och är enligt uppgift i sin helhet byggt efter kriget. Vid närmare granskning vill man dock inte utesluta den möjligheten, att det gamla husets sockel och framvägg har bevarats och ingår i det nya huset. Men vem vet, det kan vara fantasier. På 1930-talet fanns i huset Viipurin Lelu-Aitta Oy:s leksaksaffär. Dessutom fanns där F:ma Joh. Prisk, inha-

vare Lennart Sohlén, som reparerade kontorsmaskiner.

Den på 1700-talet demolerade gamla stadsmuren gick precis där fastigheten **Slottsgatan 21** nu befinner sig. Efter murens rivning byggde Jürgen Teubel år 1744 på stället ett litet hus, där han under några års tid hann driva en ökad krog, förrän grannarnas motstånd tvingade honom att flytta därifrån. I stället kom till tomten den ryska garnisonsskolan, som först arbetade i ett trähus, men redan år 1787 fick flytta in i ett nybyggt tvåvånings stenhus. Fastigheten innehades av ryska militärverket ända tills Finland skildes från Ryssland. Under finsk tid verkade i huset Forststyrelsens distriktskontor.

Huset stod i nästan tvåhundra år så gott som oförändrat åtminstone till sitt yttre, men har nu under den ryska tiden höjts med tre våningar. Det roliga är, att man av de lodräta väggdekorationerna klart ser, var den gamla ytterväggen upphörde och den nya börjar.

Någonstans bakom denna byggnad stod en gång Andreastornet, där den s.k. wiborgska smällen enligt traditionen dundrade den 30 november år 1495. Tornets exakta läge och utsträckning är inte kända, men vi står i alla fall mycket nära. Går vi in genom portgången, ser vi massiva terrasser och gårdsmurar, byggda av stora stenar. De har naturligtvis ingenting med Erik Axelsson Tott eller Knut Posse att göra, men man kan fråga sig, var alla dessa stenar kommer ifrån.

Sista tomten före Possegatans hörn, Titova ulitsa, har adressen **Slottsgatan 23**. Där står ett hus, som närmast påminner om en låda. Det har fyra våningar, varav två har kommit till efter kriget. Skillnaden syns. Fönstren i tredje våningen är mycket större än i de två nedersta, medan fjärde våningen har bara små gluggar som fönster. På Possegatans sida tycks husets ända ha rasat eller blivit nedrivet utan att arbetet har slutförts. Man kan inte med bästa vilja kalla huset vackert.

Det ursprungliga huset byggdes i flera skeden. Då kollegieassessorn Johan Thesleff år 1834 köpte tomten av rådmannen Peter Kovaleffs änka, stod där ett envåningshus. Thesleff lät uppföra ett tvåvåningshus av sten och det bildar ännu i dag stommen för den nuvarande byggnaden. Fastighetens senare ägare har varit bokhandlarna Johan Gabriel Sundström och Jakob Chr. Lagerspetz samt efter den sistnämnda Aktiebolaget Balder. Först Sundström och sedan Lagerspetz hade också bokhandel i huset från 1863 ännu till 1900-talet. På finsk tid hade K. W. Miettinen där fotoateljé och S. Rusila amerikansk pressningsaffär. Skräddaren A. W. Karén sörjde för de wiborgska herrarnas kostymbehov och Albert Lamppu hade pappers- och skolmaterialbutik. Men den affär, som syntes bäst, var dock J. Rönnbloms bageri. Dess guldfärgade krönta wiborgskringla hängde över Slottsgatans trottoar och syns på många gamla foton och i nästan alla wiborgsböcker.

Under fortsättningskriget verkade i huset H. Hirvonens restaurang Syväri, Tamara Tarvainens herr- och damfrisör Motti, Anni Kosonens modist- och korsnäsaffär, Posses pappershandel och Linnan Leivos Oy:s bageri. Huset är även nu i affärsbruk; matvaruaffär, apotek som även säljer naturprodukter, möbelfaffär som speciellt gör reklam för köksinredning och några andra. I utrymmen som tidigare tillhört en skofabrik verkar Dikoni, tillflyktsort och natthärbärge för gatubarn. Denna inrättning grundades av diakonistiftelsen i Lahtis år 1997 och där arbetar både volontärer och avlönad personal. På husväggen ser man VTB-bankens jättelika reklam.

Slottsgatan fortsätter sin spikraka gång genom Vallén och Pansarlaks, men vi följer den inte mera. Vi styr våra steg mot Runda Tornet, efter denna överdos av historia smakar det med en bit mat!

De huvudsakligaste källorna: Petri Neuvonen: Viipurin historiallinen keskusta (1994); J. W. Ruuth: Viborgs stads historia (1903-1906); J. W. Ruuth, Aimo Halila, Erkki Kuujo m.m. Viipurin kaupungin historia I-V (1974-1982); Wiborgs telefonkataloger 1929, 1939 och 1943; flera andra wiborgsböcker och -artiklar samt engna iakttagelser och slutsatser.

En sommarvilla i Viborgsviken

Villa Alftha eller Villa Villekulla?

Helena von Alfthan

I förra numret av Wiborgs Nyheter skrev jag om det hus på Biskopsgatan min farfar, Georg "Bobo" von Alfthan bott i som ung och de besök på platsen jag gjort. Familjen von Alfthan hade också en sommarvilla i Wiborgska viken, som låg på en mycket liten holme alldeles nära Lihaniemiudden. Den besökte jag, mina föräldrar, farbröder och min farfar sommaren 1996. Det blev en oförglömlig resa. Men jag ger först ordet till min farfars syster Margareta, som på 1970-talet skrev ner sina minnen från holmen och "Villa Alftha":

På somrarna bodde vi alltid på Villa Alftha, holmen, som farfar (Margareta menar med "farfar" min farfarsfar, Georg Alfred Knut von Alfthan) köpt 1918 (1919?). Det var egentligen ett fiskarboställe, som han byggde till två gånger. Holmen var en hektar stor med stenig strand mot Trängsundsfjärden och stora rapakivblock här och där.

Vår holme låg trafiktekniskt mycket bra ca 30–40 meter från den strand, där landsvägen Viborg–Samola–Lihaniemi strök fram. Det var bara att vända bilen och backa in genom en port och parkera den där. Och sedan ro över till holmen med roddbåten, som låg och väntade. Under flera år kunde våra gäster begagna sig av en av Bobos geniala uppfinningar. De behövde endast dra i ett snöre vid landsvägskanten så ringde en klocka inne i villan och alarmerade invånarna. Snöret var monterat över viken fram till huset. Vi hade ingen elektricitet, bara stormlyktor och oljelampor.

En glad uppsättning Alfthaner för med en minibuss 17 juni 1996 mot Viborg och Lihaniemi. Vi var alla spända på om det ens skulle finnas en väg på Lihaniemiudden, och hade tagit med oss en liten gummibåt för att ta oss över till holmen. Allas förväntningar handlade om det värsta och det sämsta; alla utgick från att det inte skulle finnas något att se på holmen.

Det fanns naturligtvis en väg fram, men ungefär hundra meter före holmen fanns det plötsligt en bom över vägen och en ung kille i uniform som vaktade bommen. Modet sjönk hos alla, men vår chaufför och min far gick fram och talade med vakten. Det enda han vaktade var några sommarstugor och ett sanatorium som låg en bit bort. Vi fick gå vidare men måste lämna bilen bakom oss.

Så vi lämnade minibussen och vår trogne chaufför och traskade fram längs vägen med några kassar. Någon talade om att sanatoriet kanske kunde låna en båt. Men det visade sig vara onödigt, för plötsligt skymtade man mellan träden en bro. Den var ingen liten sak: 3 meter bred med lyktstolpar och grejor!

Bobo kom en bit efter oss, vi kunde höra hur han började skratta när han såg bron. Först var vi lite nervösa, det

Villa Alftha i Lihaniemi. Här tillbringade familjen von Alfthan många lyckliga somrar.

Villa Alftha 1996, med nya terrasser som liknade båtar. Märkligt!

Margareta och Bobo framför betonghyddan. Vi hittade rester av hyddan 1996.

fanns en vaktstuga på holmen som såg väldigt militärisk ut. Men två ryska pojkar dök upp på vägen och berättade åt oss att holmen kallades för "barnens ö". Och när vi tittade noggrannare, så var den mycket skrämmande militäriska vaktstugan faktiskt i barnstorlek. Det som från stranden såg ut som fästningar var en stenterrass med ett roligt torn, och på holmen fanns alla världens klätterställningar. Över den gamla brunnen hade det byggts en gammalmodig vev så att jag först trodde att det var en lekbrunn!

Tydligtvis hade ön gjorts till en lekplats för barnen på den sommarkoloni som fanns i närheten! Och det var ju praktiskt för oss som bara kunde promenera på en bred och stadig bro ut till holmen.

Farfars älskade Villa Alftha var nog ett mycket bläsigt ställe. Vattennivån varierade även med vinden. En gång steg vattnet så högt att holmen klövs i två delar över näset. Och en gång seglade hela motorbåtshuset i

väg i stormen och lade sig till vila på sandstranden där mitt emot. Vår mamma var ibland på besök, en natt vaknade hon av något ovanligt, jo, det hade slutat blåsa.

.....
Farfar älskade sina odlingar på holmen. Huvudsakligen var det sallad och tomat, de senare odlade han i diken av rent gödsel med tunt lager mull på. De växte skyhöga och salladen plockades tvärfatvis och äts med citron och socker. Varje vår körde herr baronen själv ett hästlass med "guld" över isarna från Viborg ut till holmen. De sista svåra tiderna fällde han till och med några talar och anlade en potatisåker åt sig. Nära farfars trädgård fanns några jättelika stenblock. Det var ett skönt ställe, ofta det enda lugna på holmen. Där fanns ett bord med bänkar och där drack vi eftermiddagskaffet. Det hette "Lugnet".

Farfar för alla vardagar till sitt arbete i Viborg med sin öppna motorbåt, på eftermiddagarna lyssnade man alltid till ljudet av motorbåten för den i ur och skur, solsken och storm. Jag minns en motorbåtsresa, då farfar och jag startade till landet i full storm från hamnen i Viborg. Till och med turbåtarna hade inställt sina resor. Våldiga vågor sköljde över vår lilla båt och dess kur och envisa farfar vid roret. Vi kom i varje fall fram till Lihaniemi båtbyggeri, där farfar beslöt söka nödhamn.

Då vi för till holmen 1996 hade vi ingen aning om vad som hänt sedan kriget, vad som hänt med huset och holmen. Det senaste besöket på villa Alftha hade min farfar Bobo gjort under kriget:

En finess i köket är värd att nämnas. Där fanns en rejäl bakugn, som användes mycket, jag minns ännu hur sopkvasten rakade ner de glödande kolen in i spisen. Ugnen tog ej mycket plats i köket, den var inbyggd i vardagsrummets ugn där en öppen eldstad var murad under bakugnen.

Pappa Bobo besökte holmen under fortsättningskriget då pansarbrigaden, som han tillhörde, tillfälligt befann sig i Viborg. Han cyklade till holmen. Under något skede under vinterkriget hade fronten gått över Villa Alftha, granatelden hade brutit träd och skjutit hål i väggarna. Den höga trappan till den öppna lilla verandan var även bortskjutet. Jag återkommer nu till den fina öppna eldstaden i vardagsrummet, någon hade troligen under tiden mellan kriget skalat av alla kakelplattor både i vardagsrummet och de vita kaklen i sovrummet. Framför ugnarna fanns det stora hål i golvet, våra gossar hade säkert haft kaminer där under vinterkriget.

Vi trodde inte att det skulle finnas något hus kvar på holmen, men vi blev överraskade också på den punkten. Holmen var skogigare än den varit före kriget, så man kunde inte genast

se allt som fanns där. Mellan träden kunde vi skymta något som såg ut som Villa Villekulla, det var målat huller om buller med ljusrött och ljusblått. Vi undrade vem som hittat på att bygga något så konstigt. När vi kommit närmare huset såg vi att det var någonting kusligt bekant med taklinjen och plötsligt insåg vi att det var det gamla huset, som ryssarna hade byggt nya verandor på!

Huset var tomt med sönderslagna fönster, men hade antagligen inte stått tomt så länge. Verandorna var märkliga; två av dem hade en underdel som såg ut som en bättköl. Sedan fanns det dessutom tre glasverandor. Inne såg huset också märkligt ut – det största rummet på nedre våningen hade inretts som något slags disko. Till övervåningen kom vi inte. Det fanns en spiraltrappa som byggts efter kriget, men den var nu sönder.

En bit från huset hittade vi också några betongbitar med spår av säv. Det var resterna av Bobos betonghydda som han byggt som barn. Jag låter faster Margareta berätta:

Efter kriget träffade jag en vän till Guggi, som berättade att han under kriget befunnit sig på en liten holme i Viborgska viken och sökt skydd i en underlig liten betongkassett. Det var farfars holme, och hyddan var Bobos betonghydda, uppförd under skoltiden. Något skydd mot granater var den inte. Vi byggde först en hydda av sävknippen enl. Allers Familjejournalns anvisningar och hittade sen på att täcka säven med betong. Den liknade en iglo, rund, diametern 2 m, höjden ca 1,7 m. Väggarna hade ett fönster, och en liten dörr. Säven revs bort när betongen hade hårdnat. Allting dock oarmerat. Gossen Bobo arbetade frenetiskt, Margareta var väl inte till så stor hjälp. Det höll på att gå på tok, han magrade, han sov inte på nätterna, han var fruktansvärt överansträngd. Men sedan var den till stor glädje för oss och våra vänner och helt säkert gav den känslan av en stunds trygghet och vila åt en uttrötad man under krigets tunga dagar.

Efter att ha förundrat tittat på alla konstigheter som byggts efter kriget, hade vi en trevlig picknick i det fria. En något annorlunda utflykt blev det än vi väntat oss. Jag tyckte det var lite som att hamna i Disneyland. T.o.m. chauffören, som nog sett det mesta, hade roligt åt vad vi berättade.

Det var en ståtlig bro som byggts mellan holmen och fastlandet, flera meter bred. Bilden är tagen från holmen.

HELKAMA

Viipurissa vuodesta 1915
ja jälleen 1997 alkaen

www.helfo.com

Julius Friedrich Hackman 1832–1933

Föredrag vid Östfinska Kvinnoförbundets möte i Helsingfors 21.2.2008. Julius Hackman var nästälteste son till Johan Friedrich Hackman d.y. (1801–1879) och hustrun Julie Hackman (f. Jaenisch 1806–1878).

Carl Fredrik Sandelin

Det har alltid sagts och skrivits att Julius Hackman valde den militära banan eftersom han inte var intresserad av familjeföretaget Hackman & Co:s affärer – ett företag som startades i Wiborg av hans farfar Johan Friedrich Hackman d.ä. (1755–1807), som 1777 hade anlänt från Bremen där samma släktgren var känd sedan mitten av 1600-talet. Firman fördes framgångsrikt vidare av Julius far Johan Friedrich Hackman d.y. (1801–1879) sedan den äldre änka Marie (född Laube, 1776–1865) med goda medarbetare styrte firman till dess sonen var beredd att ta över.

Men var det ointresse från Julius sida eller helt enkelt så att hans äldre bror Woldemar (1831–1871) från början förbereddes för det kommande chefskapet? Det finns en motsvarighet en generation tidigare. Johan Friedrich Hackman d.y. hade en fem år yngre bror Carl Alexander (1806–1846) som blev militär: vi kan fråga om valet skedde av egen vilja eller därför att han var son nummer två?

Det var inte ovanligt med en familjehierarki, en rangordning där äldste sonen gick i faderns fotspår medan yngre söner fick lov att gå andra banor. I fallet Julius gick det sedan så att han redan hunnit långt i sin militära karriär i Ryssland när Woldemar avled 1871. Yngre brodern Wilhelm (1842–1925) studerade i Stuttgart 1859–1863 och hade själv talat om möjligheten av en vetenskaplig karriär när han av fadern kallades till kontoret i Wiborg och efter Woldemars död sågs som företagets blivande seniorchef efter fadern. En post som han sedan, formellt från 1879, innehade till sin död 1925.

Den militära karriären

Nitton år gammal utdimitterades Julius Hackman från kadettskolan i Fredrikshamn, där han som 14-åring inlett sina militära studier. För sina utmärkta framsteg inrättades hans namn

på kadettkårens vita marmortavla. Efter avslutad tredje specialklass i Kejserliga Finska Kadett Korpsen, som kadettskolan officiellt hette, hade han betyget ”Utmärkt god” i fem av 30 olika betygsättningar samt god och ganska god i de återstående. Hans betyg är undertecknat av Direktör för Korpsen, generallöjtnant baron Munck (Johan Reinhold Munck) och Klassinspektör, överstelöjtnant von Fieandt (Erik Johan). Följande steg var Kejserliga livgardets kyrassierregemente i S:t Petersburg, där han började som kornett och avancerade till löjtnant i december 1853, 21 gammal. Inför nästa steg i karriären gällde det för honom att studera både historia och matematik och förkovra sina kunskaper i ryska. Efter en 24 dagar lång examensperiod vann han samma år (1853 eller sommaren 1854) inträde som elev – nummer 6 av 33 – vid Krigsakademien i Petersburg. (Ryskan hade berett honom vissa svårigheter, annars torde han ha placerats högre bland eleverna). I oktober 1855 kom han in som nummer 4 i andra klassen.

Julius besökte, när möjlighet begav sig, hemmet i Wiborg. Örnulf Tigerstedt berättar i andra delen av sitt verk Huset Hackman att Julius under besöken dagligen promenerade på Åbbron i sin granna uniform. Enligt vad Julius själv skulle ha sagt valde han tidpunkten ”um welche Zeit die Schönheit der Stadt dort paradiere”. System Aline (som senare gifte sig med ingenjörskaptenen Carl August Ekström, som senare blev kompanjon i Hackman & Co) beskrev Julius som lat när han under en julferie i Wiborg ofta låg på soffan. Han var troligen trött efter arbetet i Krigsakademien och hade dessutom varit sjuk en tid i Petersburg. Han behövde vila, vilket kanske Aline inte förstod. Men brodern Woldemar gissade att tröttheten hade en annan förklaring. När Julius återvände till Petersburg följde Woldemar med och blev på en maskerad presenterad för en dam som, enligt Woldemar i ett brev, var ”eine frühere Maitresse”, som levde på ett slags pension i en våning nära Julius. Hon var ganska ung och bjöd herrarna

Hackman på te i sin våning efter maskeraden.

År 1856 utdimitterades Julius Hackman från Krigsakademien och utsågs två år senare till stabskapten vid gardesgeneralstabens. Från våren 1860 tjänstgjorde han som kvartermästare – kvarter var ett högre befälsorgan – vid 1. gardesinfanteridivisionen. Han hade belönats med S:t Anneordens tredje klass. I sina korta brev till hemmet berättade han att divisionskommendören hette Gyldenstubb och stabschefen Baggehufvud. Namnen visar att rekryteringen till ryska armén var internationell. År 1862 avancerade Julius till överste och chef för divisionen. I egenskap av stabschef för de i guvernementet Vilna förlagda gardeskyrassiererna deltog han 1863 i kuvandet av bondeupproret i Litauen. I brev till brodern Wilhelm gav han uttryck åt sina splittrade känslor.

Från 1867 och tio år framåt innehade han den viktiga tjänsten som direktör, chef, för Konstantinovska militärakademien. Endast 35 år gammal befordrades han 1868 till generalmajor. Han deltog med utmärkelse i en av de främsta rangtrupperna, gardeskyrassiererna, under rysk-turkiska kriget 1877–1878, efter vars slut han utnämndes till divisionschef och generallöjtnant 1879. Under kriget insjuknade han emellertid i tyfus. Han tillfrisknade men hälsan var dock nedsatt och han beslöt att avbryta sin militära karriär och gå i pension 1880. Tillsammans med sin hustru Elise bosatte han sig i Nizza där han sedan hade sin fasta bostad ända till sin död 1933 i den höga åldern av 101 år.

Under sina många år i S:t Petersburg träffade Julius Hackman vid olika tillfällen kejsaren Alexander II. Våren 1874 lyckönskade denne Julius med anledning av att Johan Friedrich Hackman d.y. – Julius far – upphöjts i adligt stånd.

I Finlands Ridderkaps och adels kalender av år 1932 – när Julius fyllde 100 år – var av de utmärkelsetecken som hade förlänats honom följande antecknade: Riddare av ryska Vladimirsorden klass 2, riddare av Anneordens klass 1, riddare av Stanislaiorden klass 1, kommandör av Preussiska Kronorden klass 2 med stort kors samt kommandör av österrikiska Franz Josef-orden med storkors.

Äktenskap

Julius Hackman ingick 16.2.1861 äktenskap med Eufrosyne Marie Elisabeth von Hastfer, född 1831, dotter till köpmannen Emmanuel Heinrich Krüger av baltisk ätt och tidigare gift med gardeskaptanen Ernest von Hastfer, död 1856. Julius var drygt 28 år och Elise drygt ett år äldre. Av sina syskon hade Julius betraktats som den inbitne ungarlen. Nu var han plötsligt gift. Var ett äktenskap en fördel med tanke på det militära avancemang? Vad bestod hennes tjuskraft av? Det finns en romantisk historia, som undertecknad hörde berättas av min mormor Karin Hackman, och jag återger den i korthet även om den förefaller delvis osannolik. De hade träffats, ömma känslor uppstod, men Julius tyckte om officeren-ungkarlens fria liv. Hon ville emellertid få honom, hon insjuknade och det hette att hon inte hade långt kvar. Han kom till hennes sjukbädd och som en sista önskan hoppades hon bli vigd vid honom. Han trodde att hennes slut var nära och samtyckte för att glädja henne under de sista stunderna av hennes liv. En präst vigde dem och snabbt blev hon frisk. Hon fick sin Julius. Kanske var det så, men något belägg för det har undertecknad inte påträffat. Till det osannolika i berättelsen hör att det tillades att Julius på grund av äktenskapet var tvungen att ta avsked ur armén eftersom en rysk officer inte fick gifta sig med en fränksild kvinna. Men enligt tillgängliga uppgifter var Elise de facto änka och Julius tog avsked ur ryska armén först nitton år senare.

Elises och Julius äktenskap var barnlöst, men från sitt äktenskap hade hon sonen Nicholas om vilken man vet

Generallöjtnanten Julius Hackmann, född på Herttuaala 23.8.1832, död i La Bollène 24.9.1933.

att han vid en familjehögtid i Wiborg år 1874 var löjtnant (ÖT Huset Hackman, II). Att döma av Julius senare korrespondens från Nizza till brodern Wilhelm var Nicholas och hans barn åtminstone tidvis bosatta där, eventuellt i en av två villor som Julius ägde. En hustru till Nicholas nämns inte så vitt jag har kunnat utrona men däremot nämns i Julius brev till Wilhelm Jules, Vladimir och Olga som barn till Nicholas.

Åren i Frankrike

Efter flyttningen till Nizza upprätthöll Julius kontakten till familjen och hemstaden Wiborg framför allt i form av breven till Wilhelm, som finns bevarade i släktarkivet i Åbo Akademi, handskriftsavdelningen, men säkert skrev han även, men i mindre utsträckning, till sina systrar och sina brorsbarn. De flesta breven är skrivna på tyska men även franska och engelska förekommer. De av Wilhelm bevarade breven täcker åren 1880–1923. Wilhelm avled 1925.

I Nizza ägde Julius Villa Heuse vid Avenue de Fleur och Villa Kolbe vid Rue St Philippe. Troligen var det den förstnämnda villan som döptes om till Villa Elise, och där bodde Julius och hans hustru åtminstone ända till hennes död 1916. Av de många breven framgår att familjemedlemmar, släktingar och gamla vänner besökte Nizza. Flera medlemmar av familjen Hackman besökte 1867 världsutställningen i Paris. Wilhelm och hans hustru Alice (född Thompson) firade bröllopp den 7 juni samma år och såg utställningen under sin bröllopsresa som gick till Tyskland, Schweiz och Frankrike. Några veckor senare kom Woldemar med sin hustru Emilie (född Krohn) från Wiborg till Paris och träffade där yngste brodern Edward, som då var 21 år. Edward dog två år senare i lungsot i Geneve där han är begravd. Under hans studieår och arbete för Hackman & Co hade läkare både i England och Schweiz ställt felaktiga diagnoser. Även Julius hustru Elise besökte världsutställningen i familjemedlemmarnas sällskap medan Julius däremot var upptagen av sina militära åligganden.

Utställningen i Paris 1867 var den första där de deltagande länderna inbjöds att uppföra sina egna nationella paviljonger. Finland ställde ut i den ryska avdelningen och deltog med 42 utställare i sju av de tio huvudgrupperna. Hackman & Co ställde ut bräder och ribbor och Havis Aktiebolag, vars verksamhet året dessförinnan övergick i Hackmans ägo, ställde ut talgljus och stearinljus.

Julius och Elise träffade medlemmar av familjen i Paris både år 1889 och 1900 när den franska huvudstaden

åter var värd för världsutställningar. År 1889 hade Finland en egen paviljong som låg långt från den ryska. Paviljongen hade ritats av arkitekt Theodor Höijer och befann sig helt nära Eiffeltornet. Deltagandet hade i Finland varit föremål för diskussion och bl.a. Hackman & Co återfanns inte bland utställarna men däremot Tölö Sockerbruks Aktiebolag, där Hackman & Co var majoritetsägare.

Finlands medverkan i Paris-utställningen 1900 blev en manifestation av finländskt kunnande på många områden, från kultur till hantverk, forskning och industri. Firman Gesellius-Saarienen-Lindgren ritade paviljongen, Axel Gallen-Kallela målade stora fresker, även andra arkitekter medverkade. Helsingfors Filharmoniska Sällskap gav konserter ledda av Robert Kajanus och med musik av bl.a. Sibelius, Järnefelt, Merikanto och Melartin på programmet. Säkert var Julius stolt över de framgångar som hans hemland vann under utställningen även om familjebolaget inte deltog.

Under Julius karriär i ryska armén hade många vänskapsband knutits, däribland med den liberale statsmannen, f.d. inrikesministern, generalen greve Mikhail Loris-Melikov som, även han, bosatte sig i Nizza. Loris-Melikov, som troligen trodde att han hotades av ryska anarkister, deponerade hos Julius viktiga statspapper, bland annat utkastet till en ny konstitution för Ryssland som Alexander II hade för avsikt att underteckna samma dag som han föll för ett bombattentat i S:t Petersburg, d.v.s. 1.3.1881. I något skede återlämnade Julius dokumenten eller gav dem åt någon annan, eftersom de åtminstone inte finns bland hans efterlämnade handlingar, som bevarats i familjearkivet. Loris-Melikov avled 1888.

Vid arvsskiftet 6.8.1880 efter J.F. Hackman Jr, som avled 4.8.1879, uppskattades nettoförmögenheten till drygt 2,5 miljoner dåvarande mark, vilket då representerade en stor privatförmögenhet. Julius ärvt efter sin far framför allt stamgodset Herttuaala, som han dock samma år sålde åt brodern Wilhelm. (Året då han flyttade till Nizza). Han ägde även hemmanet Pakkainen vid Suomenvedenpohja – en del av det stora Laiharanta-komplexet inom vilket bl.a. villorna Linnunniemi och Kiviranta samt varvet Kärmeallio låg. Han sålde hemmanet 1881 för 10 000 rubel till stabskaptenen A.C. Thesleff som då ägde bredvidliggande Lavola.

Firman Hackman & Co:s ansvariga bolagsmän var då Wilhelm Hackman och C.A. Ekström. Julius var tillsammans med övriga syskon tysta bolagsmän och han ägde därutöver en del i den år 1876 i Sorsakoski startade finsmidesfabriken samt 6 obligationer i Gasbelysningsbolaget i Helsingfors,

Adress från Ryska Officersförbundet i Nice till Hans högvördighet generallöjtnant J.F. Hackman.

som då var i firmans ägo. År 1900, efter C.A. Ekströms död, ökade de tysta bolagsmännen sina insatser i firmen från 400 000 till 550 000 mark. Wilhelm och system Aline Ekström blev innehavare och var med sin egendom ansvariga för företaget. En ny ändring i familjekontraktet företogs 1920 då Julius höjde sin andel från 550 000 till 1 650 000 mark.

Olika bekymmer

Men trots att Julius kunde vila på sina militära lagrar och ekonomin var god – han lyfte även militärpension – hade han under större delen av åren i Nizza ett ständigt bekymmer och det var hustruns hälsa. Hennes svaga lungor nämns återkommande i breven till Wilhelm och trots alla besök på olika kurorter och konsultationer försvagades Elises hälsa. Men år 1911 firade de två guldbryllöpar i Nizza och bar de kända hackmanska guldbryllöpsmyckena, det vill säga den brudgumbukett och brudkrans i guld, som tillverkats av guldsmeden Andreas Spiegel i Petersburg och som av sönerna och svärsönerna 7.3.1874 överlämnades till guldbryllöpsparet Julie och J.F. Hackman d.y. I det hackmanska arkivet har undertecknad inte påträffat skildringar av guldbryllöpsfirandet i Nizza.

Elise avled i Nizza 7.2.1916 och är begravd på kyrkogården därstädes. Följande år, 1917, firade Alice och Wilhelm Hackman guldbryllöpar och bar samma smycken, som senare burits av många ättlingar. Tiden var inte lätt. Det första världskriget rasade alljämt och marsrevolutionen i Ryssland bådade om vad som var att vänta. Wilhelm betraktade dock mycket ur ett historiskt perspektiv. Hans äldste son Fred skrev i ett brev till Julius om sin far: "He regards everything from a standpoint that nobody is a bad person, that nobody has bad intentions and he is finding an excuse for the worst deeds". Wilhelm var då 75 år. Senare samma år i december 1917 skrev Wilhelm till Julius på franska (i svensk översättning) bl.a. "att arbetet inte kan pågå regelbundet, men jag hoppas att vi i vår handelsfirma med lugn och uppmärksamhet skall lyckas dirigera kursen. De goda relationer som vi har med våra arbetare skall naturligtvis hjälpa oss mycket, men hela tiden är vi omvärvda av faror och jag skulle vara lycklig om jag kunde konferera med dig med hänsyn till våra affärer. Det är emellertid omöjligt att göra genom brevväxling när breven tager en tid av sex veckor från Nice till Wiborg".

År 1921 firade Julius sin 89-årsdag på Herttua. Wilhelm hade månaden innan fyllt 79. I undertecknads porträtt av Wilhelm Hackman i boken Hackman & Co 1880–1925. Ett handelshus i Wiborg, skriver jag om brödernas möte i augusti bl.a.: "Under dagarna på Herttua hade bröderna mycket att tala om. Världens gång hade aldrig upphört att intressera dem. Var det möjligt att förutse den ekonomiska och politiska utvecklingen? ... Den samlade livserfarenheten var stor, men de var tvungna att erkänna att de inte längre förfogade över den fysiska kraft som omständigheterna krävde. Till visdomen hörde att inte förneka den ökade skröpligheten".

Julius fyllde inte bara år, 89, då. Samtidigt hade 70 år gått sedan han utnämns till officer efter genomgången kadettskola i Fredrikshamn.

Julius syn försvagades med åren, vilket inte var oväntat med tanke på hans ålder. Det första av Julius diktade brev är daterat 10.7.1914 – 1 1/2 år före Elises död. Brevet från Nizza till Wiborg blev på 1920-talet färre. När Julius flyttade till en stor hyrd lägenhet vid Promenade des Anglais, nummer 69, framgår inte med full säkerhet ur breven men det torde ha skett rätt kort efter Elises död 1916.

Wilhelm avled 21.1.1925 och hans äldste son Fred 30.8 samma år. Den 9.5.1925 överlät Julius medels köpbrev sin andel och rätt i Hackman & Co åt Edvin Ekström, Henry Hackman och Leo Hackman.

Hundraårsdagen

Julius Hackmans 100-årsdag firades den 23.8.1932 i den lilla orten La Bollène norrom Nizza. Julius hade 12.5 skrivit till brorsdottern Anna Favre att han ämnade tillbringa sommaren på Grand Hotel de la Bollène i Bollène-alperna.

Med anledning av 100-årsdagen skrevs många artiklar om Julius både i Finland och Frankrike och han hyljades som Europas, till och med världens äldste general. Av särskilt intresse är de bevarade hälsningarna till honom från Kamratklubben vid Kadettskolan i Fredrikshamn samt från ryska emigrantorganisationer. Av dem kan här nämnas: en hyllningsadress på ryska med band i de ryska färgerna, en från la Croix Rouge Russe a Nice (ancienne organisation), från Le President de l'Union des Officiers Russes a Nice, anciens combattants, från Societé Russe de Bienfaisance, patronae La Grand Duchesse Cyrille de Russie, Avenue Saint-Laurent Villa Valentin, Nice, samt från Cabinet du Maire, Nice, undertecknad av biträdande borgmästaren och adresserad till Monsieur de General Jules Frederic de Hackman, 69 Promenade des Anglais, Nice.

Telegram kom från bl.a. president P.E. Svinhufvud, krigsmaktens befälhavare, generallöjtnant Aarne Sihvo, Wiborgs stad, Riddarhusdirektionen, Fredrikshamns kadettskolas Kamratförbund samt Medlemmar av kadettklubben församlade till årsmöte, undertecknat Enckell (troligen Oskar Enckell som i likhet med Julius varit i rysk militärtjänst.) Vidare sände Nanny Cedercreutz ett telegram från Cannes, och bevarat är ett brev från Alvar Törnudd vars bror Sigurd i början av 1900-talet bott i Nizza.

Efter jubileumsdagen kom en adress från diakonissanstalten i Wiborg med tack på franska 26.9.1932 för Julius gåva på 300 000 mark till anstalten.

Jubilaren orkade på förmiddagen ta emot deputationer och gratulanter och bjöd därefter på lunch där han hälsade sina gäster välkomna. Under dagen berättade han minnen från Kadettskolan och från sin militära karriär. Han mottog tidningar och fick dem, däribland Hufvudstadsbladet, lästa för sig eftersom hans syn var starkt försvagad. Han ställde sig kritisk till Mäntsälå-upproret tidigare samma år och hoppades att en dag utan politisk missämja skulle gry för Finland. Bland familjemedlemmar som rest till 100-årsdagen var Henry och Maisie Hackman, professor Alfred Hackman och friherre Julius von Koskull. Deras namn nämns i anslutning till ett foto på vilket ett 30-tal gäster samlats kring jubilarer. Säkert återfinns även andra familjemedlemmar, men till dags dato har undertecknad inte identifierat dem. Troligen var även medlemmar av familjen von Hastfer närvarande.

Efter Henry Hackmans återkomst till Wiborg blev han intervjuad av Hufvudstadsbladets korrespondent på orten. Denne missförstod uppenbarligen ortens namn och skrev att jubileet firats i generalens sommarhem Labolaine i närheten av Nizza. Journalisten gjorde även misstaget att skriva att generalen hade minnen från Krimkriget där han kommanderade en division. Krimkriget ägde som känt rum 1853–1856, det sistnämnda året utdimitterades Julius från Krigsakademien i Petersburg. Såsom tidigare framgått deltog han i rysk-turkiska kriget drygt 20 år senare och kommanderade då en division.

Ett år och en månad senare, den 24.9.1933 avled Julius Hackman i La Bollène i en ålder av 101 år. I nekrologerna beskrevs hans militära karriär och hur han under de många åren i Nizza följde med händelserna i sitt gamla hemland samt blev fäst vid sitt nya. Läsnings genom livet hans stora intresse både så länge hans syn tillät honom att läsa själv och även när böcker lästes högt för honom. Kyrkogården i Nizza blev hans sista viloplats bredvid hustrun Elise.

Gubbkompaniet vid Wiborgs F.B.K.

Hans Andersin

Sedan urminnes tider har städernas ledande personligheter deltagit som frivilliga i brandkårerna. När inga bränder fanns att släcka, släckte man törsten i gemytligt lag. Så ock i Wiborg. I Föreningsbankens arkiv hittades en liten skrift "Berättelse öfver Wiborgs Frivilliga Brandkårs Bevakningskompanis 10 åriga Vårksamhet, afgifven till kompaniets tio-årsfest den 23 juli 1898", tryckt på Georg Frankenhausers (även han en medlem av kompaniet) tryckeri i Wiborg 1899.

I början av år 1888 diskuterades några gamla herrar emellan frågan om behövligheten av ett bevakningskompani inom F.B.K. Kompaniet skulle vara sammansatt uteslutande av gamla herrar som en längre tid tjänat i andra kompanier. "Gubbkompaniets eviga bestånd garanterades av ett ljudligt hurra" vid dess första

möte i Societetshusets pianorum 21 juli 1888. Till kompanichef utsågs stadsarkitekten Johan Brynolf Blomqvist. "Färgen på kompaniets band bestämdes till skaggens medelfärg, grått." "Farbrödernas" antal steg redan i början till närmare 80 personer varför man beslöt indela kompaniet i fyra rotlar. Bland rotlarnas ledare märktes två restauratörer Christian Andréa och Gustav Lange. Till Kompaniadjutant utsågs handlanden Georg Frankenhauser "tack vare sin utomordentligt lämpliga kropps-konstitution". Man konstaterar att posten varit "förmånlig och inbringande, då hans volym sedan dess ansevärt utvidgats." Övningar hölls vid S:t Annæ samt i kompaniläkaren Dr. Hoffströms trädgård, "hvarvid kompanimedlemmarne bl.a. undfagnades med frukt från träden".

Vidare beskrevs i berättelsen år för år alla de eldsvådor som bevakningskompaniet varit med om att släcka. En gång bröt elden ut i änkan Scherschakoffs gård. "Enkan med sina därliga döttrar måste bäras ut tämligen decolté genom fönstret, genom vars

Några av "gubbarna" eller "farbröderna". Nedan skriftens pärmbild.

springor en viss lektor tidigare beundrat de unga damerna när de beredd sig att krypa till kojs". Också de olika festerna beskrevs med nödig detalj. Bl.a. samlades kompaniet till en enkel fest i rådhusalen, "i hvilken närmare ett hundra "farbröder" deltog... Aftonen förlöt angenämt in på småtimmarna med tal, skålar, m.m." En annan gång hade man samlats "i full gala och med sina rep" till fest i rådhusalen, då kort därpå brandsignaler ljödo", Trogen sin plikt skyndade kompanimedlemmarne mangrant till brandstället, fröken Svedlins gård i Wiborgska förstaden. "Efter slutad eldsvåda fortsattes festligheten under fröjd och gamman."

Utom att släcka eldsvådor, göra utflykter och festa utdelade kompaniet penningstöd åt behövande och uppvaktade vid bemärkta personers och företags jubileer.

Vid Kejsarens besök i Wiborg spelade F.B.K. en framträdande roll. "Hela kåren uppvaktade i full uniform, med fanor och musik vid Hans Majestäts Kejsar Alexander III landstigning den 5 augusti (1891). Vid kajen var uppförd en ärepaviljong och erhöj kårens chef, hofrättsrådet G. W. Homén till minne af H.M. en briljanterad ring."

Snart ändrades F.B.K. till V.P.K. i kårens insignier. Ändringen trädde i kraft 1896 utom bland bevakningskompaniets farbröder som ännu höll fast vid det svenska. Fennomanin hade börjat sitt segertåg i Wiborg.

Hyllningsadress till Bevakningskompaniets kaptän stadsarkitekt J.B. Blomqvist.

Wiborgska Zilliacer

Kaarina Peltonen

Det talas om Wiborgska Zilliacer som ett begrepp, men först på 1850-talet blev de första släktmedlemmarna fast bosatta i staden.

Släkten Ziliacus är sannolikt av tyskt ursprung och framträder på 1600-talet i Ingermanland, varifrån den spridde sig till Finland, Estland och Tyskland. Den äldsta med säkerhet kända förfadern är Condradt Ziliaci eller Ziliachus, som dog i Nyen år 1688. Familjen Ziliacus, liksom många andra familjer, flydde från Nyen under stora nordiska kriget, senast i oktober 1702, först till Wiborg, där de stannade en tid. De fortsatte sedan till Helsingfors där Condrads änka Anna Luhr tillöste sig en kyrkbänk 1706. Flyktningarna sökte sig vidare till Stockholm och därifrån till Estland. Ziliacerna stannade inte i Sverige efter freden. En sonson till Condradt, Berendt Johann Ziliacus (d. 1787), tjänade som förvaltare på Mihail Vorontsovs donationsgods i Kronoborg (Kurkijoki) och förvärvade sig kronosäteriet Neitsytniemi i Ruokolaks vid Tainionkoski på östra stranden av Vuoksen efter 1743. Denna egendom förblev i släktens besittning i 144 år. Berendt Johann är stamfader för den i Finland bosatta släktgrenen. Hans sonson Petter Wilhelm (1795–1839) inskrevs 11.8.1810 i 3 (lägsta) klassen i Wiborgs tyska gymnasium. Han gick i skolan bara ett år och lämnade gymnasiet efter sommarexamina 1811. Det omdöme han får i skolans matrikel är ganska nedslående:

”Ein phlegmatischer, äusserst träumerischer Charakter - ohne Anlagen, Vorkenntnisse und Fleiss. Die Aufführung selbst tadelhaft. Fortschritte äusserst gering”.

Utän anlag, förkunskaper och flit lyckades han i alla fall bli tagen till vice lantmätare vid en kommitté i S:t Petersburg 1811 och bli student 27.1.1814 i Åbo. Petter avlade lägre juridisk examen (senare kameral examen) 1815 och fick tjänst som skrivare vid ekonomiska avdelningen av regeringskanseljen. Vid 22 blev han häradsskrivare i Kexholms södra härad. Petter avancerade 1831 till regeringssekreterare (länssekreterare), skötte vid flera tillfällen kronofogdetjänsten i Kexholms södra härad och förvaltade några år kronomagasinets i Kexholm. Petter vigdes med prostdottern Elisabeth Ulrika Wolter och fick sex söner: Wilhelm, Robert, Nikolai, Woldemar, Mauritz och Peter.

En dotter, Juliana Dorothea, föddes också, men hon dog som spä. Alla utom Woldemar (1830–1865, kyrkoherde i Kattila,) levde kortare eller längre perioder i Wiborg.

Anor bland gamla wiborgare

Genom Margareta Katarina Ristelius, Berendts maka, kommer till släkten en rad borgare och präster, som varit verksam i Wiborg. Margareta Katarinas farfar Pehr (Petrus) Ristelius var kyrkoherde i Siikaniemi och slotts församlingen i Wiborg och dennes far Benedictus Ristelius var lektor vid Wiborgs gymnasium i grekiska, logik och fysik till sin död 1655. Han var hemma i Sverige; i Uppsala universitetets matrikel heter fadern Magnus. Enligt en svensk släktforskare var fadern bonden Måns från hemmanet Rist i Östra Eneby socken, Östgötland. Kyrkoherdens morfar Petrus Jonas Bjugg, född i Söderköping, var biskop i Wiborg 1642. Bjugg begrovs i domkyrkan den 29 januari 1656. Pehr Ristelius andra hustru Margareta Reuter var mor till Bengt Ristelius och Margareta Katarinas farmor. Margareta Reuters far Samuel Laurentii Reuter hade också varit kyrkoherde i Siikaniemi församling. Margareta Reuters morfar Johan Vogel var handlande och stadskapten i Wiborg och gift med Elisabet Croëll, vars far Hans Croëll var både handelsman och borgmästare i Wiborg. Hans Croëlls maka Anna Päveldotter Juusten var änka efter Henrik Stråhlman,

Nikolai August Ziliacus (1828–1893). Han var den första bofasta Ziliacern i Wiborg.

handlande i Wiborg, som 1579 inflyttade från Tyskland och som Strahlman antecknades han som gästgivare. Hans sons sons sonson Johan Stråhlman var morfar till Ida och Sophie Söderhjelm, ingifta i släkten Ziliacus. Anna Juustens far var Paulus (Påvel) Juusten, född i Juustila by i Wiborg socken ca 1516. Han studerade i Wittenberg och blev 1554 utnämnd till biskop i Wiborg. Nio år senare blev han biskop i Åbo och dog där 1576. Fadern Peder Juusten var borgare i staden och ägde Juustila gård samt ett stenhus invid forna klosterkyrkan. Han var också ”slottsloven” på Wiborgs slott 1525.

Elisabeth Wolters mamma var Maria Tawast från Wiborg. Hennes syster Elisabet Tawast var gift med Johan Stråhlman. Fadern var Niklas Tawast, kamrerare, assessor och kollegieråd i Wiborg. År 1758 gifte han sig med Anna Maria Posse i hennes tredje gifte. Hon var änka och hade ett andra upplöst äktenskap bakom sig.

Ziliacerna i Wiborg

Den första Ziliacus i Wiborg var fil.mag. Nikolai (1828–1893), som egentligen redan hade vistats en längre tid i staden, då han gick i gymnasiet. Därefter kom Wilhelm (1823–1887) för att auskultera vid hovrätten, men han flyttade tillbaka till Helsingfors och blev småningom senator och biträdande chef för civilexpeditionen. Robert (1827–1897) gick i gymnasiet i Wiborg, men lämnade skolan efter ett år. Han gick in för en militär karriär som officer i ryska armén. År 1866 beviljades honom avsked med överstelöjtnants pension. Robert arrenderade Råihä boställe, som senare blev prästgård för kaplanen i Wiborgs landsförsamling. Robert köpte ett jordområde, kallat Laurimäki, i Måhla från de donationsgods som finska staten hade börjat inlösa efter 1863.

Ingenjören Mauritz (1832–1892) blev stationsingenjör på västra stationen i Wiborg 1869. På 1870-talet var Mauritz distriktingenjör och inspektör vid järnvägarnas Tavastehus revir och från och med 1881 vid Saima revir i Wiborg. Mauritz ägde ett hus i hörnet av Vasagatan och Slottsgatan. År 1912 byggdes på tomten det då för tiden finaste bostadshuset som kallades Eden. Mauritz ropade till sig Hapensaari gård på överste Smirnovs konkursauktion i Tillan med guldsmeden Alexander Tillander från S:t Petersburg. Hapensaari, som bestod av flera små öar belägna i Wiborgska viken, hade hört till biskop Paulus Juustens taffelgods. Sonen Gustaf Emil (1878–1961) blev student från Wiborgs finska klassiska lyceum 1896. Som diktare, översättare, forskare och essäist var Emil Ziliacus en av sin tids mest prominenta kulturpersonligheter i Finland. Han var bosatt i Helsingfors, docent vid universitetet, men tillbringade en del av veckan året om på Hapensaari. Under kriget jämnades Hapensaari med marken.

Peters brorson Hugo blev 1875 lektor i naturkunnsighet och elementär matematik vid det finska reallyceet

Ungdomarna Ziliacus med vänner i Imatra.

och rektor för handelsskolan 1887. Han hade, i likhet med Nikolai, många kommunala förtroendeuppdrag. Forstmästaren Peter (1835–1879) dog i slag 44 år gammal i Wiborg 15.8.1879 och begravdes på Sorvali begravningsplats. Änkan Augusta med barnen Arthur (1875–1928), Eugénie (1877–1949) och Wilhelm (1879–1890) bosatte sig i Wiborg i januari 1880. Antagligen blev Augusta och Wilhelm också begravna i Wiborg.

Ziliacernas skolgång var inte alltid så lysande. Lyceet besöktes av Nikolais söner Edvin, Allan, Walter och Max samt Roberts Victor och Peters Arthur. Men efter Max' pojkstreck som riktade sig mot skolans rektor fick Max lämna skolan redan på tredje klassen: vid samma tid som en cirkus gästade staden tryckte och satte Max upp affischer med text enligt vilken världens största sevärhet skulle finnas på rektorns adress med påföljd att bönderna trängdes i rektorns trappa. Arthur lämnade skolan efter 7 klassen och genomförde 8 klassen privat men skrev inte studentexamen. Han studerade i Tekniska institutet och blev ingenjör. Hugos son Hugo gick i det finskspråkiga klassiska lyceet och Väinö i reallyceet. Emil valde också en finskspråkig skola. Viipurin klassillinen lysee var det första fullständiga finskspråkiga läroverket i Wiborg och i hela Karelen. Eugénie började i Svenska Fruntimmerskolan i Wiborg 1888 och utdimiterades 1894. Nikolais döttrar hade också gått i samma skola och kusinen Ines blev språklärare och föreståndarinna i skolan.

Carin Dahl, född Wrede, skrev 1887 a propos Ziliacerna:

”Det är en ganska ofin familj,

ehuru de äro trefliga sällskaps menniskor”. Släkten har utgående från detta uttalande präglat sin devis ”inte så fina, men mycket trevliga”. Carin Dahl avsåg Nikolais familj, som de lärde känna via hustrun till hennes bror, Siri Söderhjelm, som var kusin till Nikolais barn.

Nikolai Ziliacus

Nikolai August Ziliacus (1828 – 1893) fil.mag., språklärare, redaktör och tryckeriägare, stadsfullmäktig i Wiborg, gift med Katarina Sofie (Sonja) Söderhjelm (1830–1917).

Nikolai ”Nicola” August var född 29.9.1828 i Kexholm, där han gick i kretsskola. Han blev student från Wiborgs gymnasium 1845 som 17-åring. Som ung magister kom Nikolai till Wiborg 1853 för att undervisa i teologi vid gymnasiet. Han var sedermera lektor i finska och tyska och dessutom åren 1855–1858 höll han med C. W. Lille en förberedande skola till kadett-skolan. År 1874 uppgav han skolarbetet.

Nikolai köpte 1859 Johannes Alfthans tryckeri och fortsatte att redigera Alfthans tidning Wiborg (grundad 1855) ett par år. Efter att ha köpt även Cederwallers tryckeri – som var det äldsta i staden – var Nikolai länge den enda tryckeriägaren i Wiborg. Den finska tidningen Otawa. Sanomia Viipurista, som kom ut en gång i veckan, var publicerad av Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura 1860–1863 och trycktes på N. A. Ziliacus tryckeri, men när Nikolai ville idka företagsekonomiska principer måste tidningen sluta. Nikolai grundade igen

tidningen Wiborgs Tidning 1864 (som utgavs av diktaren och lektorn Leidenius år 1855) och var dess redaktör 1864–1868 och 1874–1878. Tidningen utkom med några nummer i veckan och bestod vanligen av ett fåtal sidor (4–6). Den innehöll en längre krönika på 2–3 spalter, diverse kortare notiser, ibland en artikel eller följetong saxad någonstans ifrån, samt en massa små meddelanden och annonser. Inga bidrag var signerade. Antagligen skrevs tidningen av redaktören själv i början av 1864, innan en biträdande redaktör anställdes på hösten. Stilen var levande och välskriven och ämnesvalet representerade ett vitt intresseområde och socialt engagemang. Under 1865 utvecklade sig ett fastare schema. Numren fick regelbundet ett avsnitt Wiborg, en krönika om livet i staden, bl.a. om nöjesliv, teaterföreställningar, konserter, och en annan avdelning Utrikes. Utöver dem ingick i regel någon längre artikel, tyngre än de i början av bladets historia och ofta delad på flera nummer, såsom Skolan och hemmet, Tidiga äktenskap, Wiborgs fyra nationaliteter och Geografin och världshandeln. Dessutom innehöll tidningen vanligen avsnitt ur någon följetong, som Den hemlighetsfulla munken och därförinnan Lutsångerskan. Wilhelm Gabriel Lagus, som hade flyttat 1867 till Wiborg, blev tidningens huvudredaktör redan följande år.

När Suometar hade slutat utgav Nikolai 1867–1872 och 1874–1888 också en finskspråkig tidning Ilmarinen. Nikolai var själv Ilmarinens redaktör 1867. Tidningen utkom en gång i veckan 1867–1872 och 1874–1875, två gånger i veckan 1876–1881 och tre gånger i veckan 1882–1888.

Hapensaari huvudbyggnad. Gården inhandlades 1881 av Mauritz Ziliacus.

Böcker och bibliotek i Viborg 1940–1943

Rainer Knapas

Nikolai gjorde en vägande samhällelig insats som kommunalman. Han var medlem i stadens fullmäktige 1876 och 1879–1893 och dess ordförande 1882 och 1885. Åren 1876–1878 var han stadens tf kassör.

Nikolai köpte 1858 ett lågt trähus vid Vaktornsgatan 19 av urmakaren Elfströms dödsbo och tryckeriet inrymdes i husets gårdsbyggnad. Om tryckeriet berättar Alma Söderhjelm, som bodde nästan mitt emot Zilliacernas hus i den så kallade Guldruvan vid Vaktornsgatan 18: ”Det var tjugisare än allt vad vi själva hade både i staden och på landet, till och med tändsticksfabriken. På det tryckeriet levde vi och hade ofta vår varelse på eftermiddagarna.”

Vaktornsgatan 18 ägdes av Almas morfar Carl Gabriel Clouberg som var apotekare. Han utövade inte yrket utan blev en mångsidig affärsman, fastighetsägare, tändstickfabrikör, bokhandlare, sparbanksdirektör, konstnecenat och kommerseråd. Han ordnade på 1860-talet utställningar i sin bokhandel och lanserade bl.a. skulptören Johannes Takanen.

I Wiborgs kommun nära Tienhaara fanns Naulasaari gård, också kallad Freudenhof. På 1860- eller 1870-talet köpte Nikolai gården, som tidigare ägts av bl.a. Friedrich Wilhelm, prins av Württemberg (senare kung). Gården såldes efter Nikolais död, senast 1897, då en ny huvudbyggnad uppfördes. Nikolai var gift med Almas tant Katarina Sofie ”Sonja” Söderhjelm. Sonja var en mycket liten dam och därför kallades hon Kroschka (Smulan). Paret fick tio barn: Agnes, Inez, Ellida, Agnes, Edvin, Valter, Elin, Allan, Berta och Max. Sju av barnen förblev ogifta. Den första Agnes (1857–1858) dog i späld ålder. Inez (1858–1902) var språklärare och skolföreståndarinna i Fruntimmerskolan i Wiborg. På hennes initiativ inrättades privata fortsättningsklasser. Hennes förtjänst lär vara att från och med 1896 kunde eleverna skriva studenten, till att börja med som privatister i pojkskolan.

Ellida (1859–1939) arbetade som kassör i Föreningsbanken i Helsingfors. Agnes (1861–1946) var affärskorrespondent i Wiborg och Helsingfors. Den unge och begåvade hovrättsauskultanten Edvin (1862–1887) drunknade under en segelfärd som 25-åring. Han var hemligt förlovad med sin kusin Lala Söderhjelm. Den tragiska olyckan hände vid Söderhjelmarnas villa i Tervola vid Måla sjö, då Edvin gav sig ut ensam med båt på den stormiga sjön. På kvällen hittades båten med hans pince-nez och bollkäpp och först efter tjuo dagar hittades liket. Valter (1863–1911) var banktjänsteman och Elin (1864–1878) kassör. Allan (1865–1934), fil. mag. var kemist som renade vattenledningsvattnet i Helsingfors. Han var gift med Ellen Zitting, fick fem barn, men de skildes. Kontoristen Berta (1868–1934) var ett tag gift med redaktören Hjalmar Wadenström som arbetade på tidningen Wiborgsbladet. Äktenskapet var barnlöst och slutade med skilsmässa 1905. Max (1869–1911) blev typograf. Det var meningen att han skulle ta över tryckeriet. I stället för han till Amerika, gifte sig där med Selma Kirjalainen och hade en dotter. Max drunknade på vägen tillbaka till Finland.

Efter Nikolais död 1893 fortsatte Sonja tryckeriets verksamhet till sin död 1917, då tryckeriet såldes till fröken Julia Svendblad. Hon behöll namnet N. A. Zilliacus och tryckeriet fanns ännu på 1930-talet vid Svartmunkegatan. Efter kriget finns byggnaderna inte mera.

Viborgs återförening med Finland hösten 1941 var en mångsidig operation, som också omfattade böcker och bibliotek – vad göra med alla böcker som påträffades på olika ställen? Biblioteksmyndigheterna och militärförvaltningen var inte överens om och försökte bringa ordning i kaoset genast i september 1941. – Denna skildring följer skriftliga och tryckta källor, många tillskott till Viborgs bok- och bibliotekshistoria från krigsåren finns säkert ännu att hämta, också bland Wiborgs Nyheter erkänt minnesgoda läsare eller i familjearkivens gömmor.

I ett livfullt reportage i Uusi Suomi den 1.10.1941 berättar lottan Siiri Fredriksson om den stora städningsoperationen i Viborgs stadsbibliotek under de föregående septembereveckorna. Under sin ordförande Emmy Lilius hade 115 lotter ställt upp för rengörings- och städningens arbeten i staden efter återerövringen. Siiri Fredriksson ledde ett kommando på fem lotter som med krigsfångar som hjälparbetskraft gick igenom biblioteket, sopade glassplinter och ordnade upp böckerna: ”Raskaimpiin ja likaisimpiin tehtäviin käytettiin iivanoita”.

I september låg ännu privatbibliotekens rester hopsamlade i Runda tornet i en ”romukasa”. Stadsbiblioteket hade fått ansevärd tillskott av rysk och övrig litteratur. I källaren fanns ett förråd med böcker som var förbjudna i mellankrigstidens ryska Viborg, med kommentarer av en censor, bok för bok på instuckna lappar. Bland de förbjudna fanns religiösa skrifter och nyare ”vitgardist-litteratur”, men också Topelius’ Boken om vårt land. Lottorna plockade redan i september ut böcker som enligt ägaranteckningarna kom från ett stort antal mer eller mindre kända Wiborgsfamiljer.

Biblioteksbyrå i Wiborg

Genom en order från Högkvarterets Militärförvaltningsavdelning (Sotilashallinto-osasto) den 15.10.1941 grundades, på initiativ av Universitetsbiblioteket (UB) och Försvarsmaktens Centralbibliotek en särskild Biblioteksbyrå i Wiborg för att tillvarata, sortera och omfördela bestånden av herrelösa böcker i Wiborg. I mån av möjlighet skulle de återställas till tidigare privata ägare. På krigstida sätt sköttes byrån med militära kommenteringar och order.

Till chef och ”officer för biblioteksangelägenheter” utsågs äldre underbibliotekarien Walter Appelqvist från UB. Appelqvist reste från Helsingfors till S:t Michel för att anmäla sig hos överste Arajuri vid högkvarteret, därifrån till Viborg för att anmäla sig hos tidigare stadsdirektören, major Tuurna. Appelqvist var egentligen undersergent, men utrustades med militärtjänstemans uniform. Hans biträde blev militärtjänstemannen L.E. Palokangas och i byråns tjänst ställdes 10 karelska lotter, tillfällig kvinnlig arbetskraft, skolelever (sommaren 1942), fem till sju ryska krigsfångar (”unga, flitiga och pålitliga ynglingar”) och kortare tider andra bibliotekarer från UB i Helsingfors: Inga Lohikoski, Liisa Castrén, Elisabeth Söderhjelm och Hjördis Winter.

Walter Appelqvist var infödd wiborgare, född år 1900 och student från stadens finska klassiska lyceum. Han hade blivit praktikant 1925 och senare amanuens på Universitetsbiblioteket, därefter bibliotekarie på bl.a. Generalstaben och vid Pedagogiska högskolan i Jyväskylä innan han blev äldre underbibliotekarie på UB våren 1941. Appelqvist var känd för sina musikaliska intressen. UB:s och Appelqvists chef Lauri O. Th. Tudeer var under krigsåren aktiv på många fronter för att rädda dels de egna samlingarna i Helsingfors, dels för att rädda krigsbytesböckerna för allmänt bruk. Tudeer hade också han wiborgska rötter; han var student från Suomalainen Yhteiskoulu 1902, men akademisk

wiburgens jure patris. Hans far, eo. professorn i grekiska Oskar Emil Tudeer, var son till hovrättsassessorn Oskar Viktor Tudeer.

Under Appelqvists ledning tog den militära Biblioteksbyrå, som verkade på adressen Karjaportsgatan 3 B, hand om hela bokvarlåtenskapen i Viborg hösten 1941. I denna form fortsatte verksamheten till 15.3.1943, då byrån upplöstes och utsvaret överfördes till en särskild utredningskommitté (”Palautetun alueen kirja-asian selvittelytoimikunta”) under ordförandeskap av Lauri O. Th. Tudeer. Arbetet på bokfronten i Viborg kan följas bl.a. i Appelqvists rapporter i UB:s tjänstarkiv och i en artikel som han skrev i tidskriften Kansanvalistus ja kirjastoletti (nr 5 1943, ”Viipurin kaupunkikirjasto bolshevikkivallan aikana”). Långt senare, 1969, återkom Appelqvist till krigsåren i Viborg i en uppsats i Bokvännens bok 3, ”Minnen om Monrepos och dess bibliotek”.

Stadsbiblioteket och böckernas rätta ägare

Stadsbibliotekets bokbestånd visade sig i oktober 1941 vara närapå orört, men kompletterat med band från andra samlingar. I bibliotekets nedersta våning påträffades Appelqvist ännu våren 1942 till och med exakt de 444 verk från biblioteket på Monrepos, som man visste att hade blivit kvar på själva gården, när den övriga boksamlingen 1916 hade deponerats på UB i Helsingfors. De böcker som inte hade tillhört stadsbiblioteket plockades nu ut för vidare sortering. Diverse av ryssarna tillvaratagna böcker var lagrade litet varstans: i Runda tornet, i länsstyrelsens hus, i landsarkivet, i Tienhaara takfäbrik, i yrkesskolan och ända i Trängsund. Redan före Biblioteksbyråns upprättande hade man – av allt att döma på militärens försorg – från Viborg avsänt två järnvägsagnar rysk litteratur till UB och Försvarsmaktens centralbibliotek i Helsingfors.

Inför byråns upplösning gjorde Appelqvist i början av mars 1943 ett förslag om en fördelning av bokförråden. Alla böcker som bevisligen tillhörde enskilda ägare skulle returneras, 700 hyllmeter sådana återstod. I övrigt skulle böckerna fördelas till de nya kommunalbiblioteken på de återerövrade områdena, frontförbanden och krigssjukhusen skulle få förströelselitteratur, den ryska litteraturen (93 kubikmeter återstod) skulle överföras till de vetenskapliga biblioteken. Viborgs stadsbibliotek – som man planerade att upphöja till landskapsbibliotek fr.o.m. 1944 års ingång – skulle givetvis också få sina samlingar kompletterade.

I juni 1943 fick tidigare bokägare – biblioteksbyrå hade förtecknat ca 5000 namn ur olika tillvaratagna band – anmäla sig i länsstyrelsens hus för att återfå sin egendom. En utställning med ett urval av de återstående ”namnlösa” böckerna ordnades därefter i stadsbiblioteket, för att ytterligare ägare skulle kunna ge sig till känna. Detta kungjordes i tidningarna; det faktiska resultatet av uppöppet framgår inte av rapporteringen.

Östkarelska och finländska biblioteksplaner

Erövringarna av Viborg, Kexholm, Sordavala och Petrozavodsk – på finska döpt till Äänislinna – 1941 efterföljdes i alla städer av mera civila operationer för tillvaratagande av lös egendom, däribland boksamlingar och hela bibliotek. På de s.k. återerövrade områdena försökte man göra en tydlig skillnad mellan tidigare privategendom, som i princip skulle återställas till sina finländska ägare, och ”bolsjevikernas” nya tillskott i fast och lös, som betraktades som krigsbyte. Redan mot slutet av augusti 1941 hade UB:s överbibliotekarie Tudeer i en skrivelse till Försvarsmaktens Centralbibliotek gjort militärmyndigheterna uppmärksamma på, att biblioteken på

de erövrade områdena borde införlivas med de offentliga samlingarna i Finland, under ordnade former. Som ansvarsperson för en genomgång av dem föreslog han fänrik Igor Wahromejeff, tjänsteman vid UB:s slaviska avdelning – senare under namnet Vahros känd som professor i ryska språket och litteraturen i Helsingfors.

Den 28.10.1941 grundades sedan ett särskilt bibliotekskommando i Äänislinna, underställt Östkarels Militärförvaltning, Itä-Karjalan Sotilashallinto. Till uppgiften kommanderades bibliotekarer med kunskaper i ryska, maskinskriverskor, lotter och krigsfångar, under ledning av magister Taimi Terä, magister Maria Widnäs, docent Boris Sove och magister Sulo Haltsonen. – Guvernörsdottern och f.d. eleven i Smolnyj-institutet Maria Widnäs doktorerade sedermera på adjektivets position i fornryska och utförde sitt livsverk på UB:s slaviska avdelning, Sulo Haltsonen var långvarig bibliotekarie på samma avdelning och på Finska Litteratursällskapet.

Bibliotekskommandot i Äänislinna ordnade och katalogiserade bokbestånden från Öst- och Fjärrkarelen, med tanke på att de skulle fördelas mellan UB och de viktigaste vetenskapliga biblioteken i Finland, samtidigt plockade man ut böcker som uttryckligen skulle förstöras. Ett liknande, men mindre sorteringskommando fungerade en tid i det återerövrade Hangö 1941–1942. På UB i Helsingfors levde man samtidigt under ett hårt tryck. De egna samlingarna skulle evakueras och en stor del av personalen var i försvarsmaktens tjänst, läsåret 1941–1942 var t.ex. 15 tjänstemän och alla tre vaktmästare frånvarande.

Allmänna biblioteket i Viborg

Småningom framträdde konturerna i den biblioteksorganisation som hade planerats i den karelsk-finska rådsrepublik som upprättades efter vinterkriget. Huvudstaden Petrozavodsk skulle få ett centralbibliotek och Viborg ett annat, stort allmänt bibliotek, med huvudvikten på finskspråkig litteratur. I rysk regi hade man 1940–1941 inlett fördelningen av krigsbytestessamlingarna enligt denna plan. Vissa boksamlingar hade redan överförts från Viborg till Petrozavodsk, bibliotek, förlags- och tryckerilager från den kända bokstaden Sordavala påträffades igen 1941 i Viborg, liksom mindre finska bibliotek från 1920-talet, som hade transporterats dit från Leningrad. Det nya allmänna biblioteket i Viborg, med högkvarter i stadsbibliotekets byggnad, omfattade 1941 redan ca 350 000 titlar och var utrustat bl.a. med friexemplarsrätt och en god tillströmning av ny sovjetisk litteratur.

Walter Appelqvist fick vid sitt arbete på Biblioteksbyrå i Viborg också tillgång till arkivmaterial från biblioteksförvaltningen i det sovjetiska Viborg 1940–1941, vilket han delvis refererar i sin artikel från 1943. Det visade sig, att de sovjetiska militära och civila myndigheterna efter fredsslutet i mars 1940 rigoröst och minutöst hade gått in för att tillvarata alla böcker, tryck och arkivmaterial som påträffades i staden. All litteratur och alla papper med skriven text skulle föras till Runda tornet. Att återanvända ”finska” papper som konceptpapper var likaså strängt förbjudet. Med särskilda fullmakter utrustade personer samlade in allt löst biblioteks- och arkivmaterial.

Stadsbibliotekets nya ryska chef hette Nikolskij och var enligt Appelqvist en både driftig och kunnig biblioteksman. Han utökade boksamlingarna, med tillskott från Karelsk-finska rådsrepubliken och hela övriga Sovjetunionen enligt den övergripande planen för ett större publikt bibliotek. Han skötte om alla praktiska frågor på bästa sätt och hade enbart gott att säga om Alvar Aaltos arkitektur (”en av de bästa biblioteksbyggnaderna i världen”). Av publicerade bilder att döma stod också åtminstone en del av Aaltos fätöljer, bord och möbler kvar

i läsesalarna och var i flitigt bruk av de nya ryska Viborgsborna. Biblioteket i Viborg förmedlade både lån och försändelser till de andra nyupprättade kulturinstitutionerna i rådsrepubliken, närmast i Petrozavodsk. Biblioteket hade sex avdelningar med sammanlagt 27 anställda, därtill fanns tio personer för olika slag av teknisk service och städning.

Bibliotekschefen Nikolskij hade också uppgjort en evakueringsplan för biblioteket i händelse av krig, och det är hittills outrett om planen verkligen fullföljdes under sommaren 1941. Materialet var graderat i två huvudgrupper och beräknat enligt kilogram, till den första huvudgruppen hörde 100 kg värdefulla kartor över Finland och Skandinavien samt 2000 kg skrifter från finska och skandinaviska vetenskapliga samfund. Walter Appelqvist förmodar, att evakueringen genomfördes före återerövringen, vilket i så fall skulle förklara försvinnandet av vissa boksamlingar, som bevisligen blev kvar i Viborg vintern 1940. Innan de bibliotekssakkunniga kom till Viborg hann också en del böcker helt enkelt förstöras eller ”besorgas” i augusti-september 1941, också av de finska soldaterna. Särskilt beklagar Appelqvist att den välförsedda ryska bokhandels lager hade förstörts. Där hade de våra farit helt besinningslöst fram (”järjettömästi ryöstäneet ja sotkeneet”).

Bibliotek i krig

Men mycket fanns att sortera, ordna och återställa 1941–1943. Officiellt trodde man att uppdraget då skulle vara slutfört, Viborg förbli finskt och stadsbiblioteket utvecklas till ett betydande landskapsbibliotek. Återflyttarna återfann åtminstone en del av sina gamla boksamlingar och landets biblioteksförvaltning ansåg sig ha gjort sitt för de wiborgska biblioteken. Vad som sedan hände 1944 med biblioteken och böckerna i Wiborg är igen en annan historia, ännu oskriven.

De stora boksamlingar som sorterades i Äänislinna-Petrozavodsk var i motsats till böckerna i Viborg från finländsk synpunkt sett ett rent krigsbyte. Man tänkte fördela dem mellan de större biblioteken i Finland, som fick sända in önskemål till bibliotekskommandot för Östkarelen. Under UB-chefen Tudeers ledning anordnades i maj 1942 ett gemensamt möte på Ständerhuset i Helsingfors med företrädare för olika större bibliotek, där man kom överens om vem som skulle få vad – hur och när detta sedan genomfördes är en ännu outredd fråga. Men här och där i biblioteken och antikvariaten dyker stämplat upp, som tyder på att det måste vara fråga om den litteratur, som vagnslastvis sändes från järnvägsstationen i Äänislinna till Finland.

ALFTA 1kv

Sie ja mie minne vie meijän tie sinne vie taloon Italiassa viiniä maljassa!

www.taloitaliassa.fi

Det tyska i Finland och Wiborg

Robert Schweitzer, Finland, das Zarenreich und die Deutschen. Gesammelte Studien zum europäischen Nordosten. Festgabe zum 60. Geburtstag des Verfassers. Hg. von Uta-Maria Liertz. Aue-Stiftung, Helsinki – Verlag Schmidt-Römhild, Lübeck, 2008. 735 s. – Skrifter utg. av Aue-Stiftelsen, nr 20.

I augusti 2008 utkom en massiv samlingsvolym med samlade artiklar och uppsatser av den kände historikern Robert Schweitzer från Lübeck, som en Festgabe till hans 60-årsdag. Han har i årtionden ägnat sig åt forskning rörande de politiska förhållandena, kultur och språk samt förbindelserna mellan Tyskland, Ryssland och Finland, särskilt under 1800-talet. Den tungt vägande boken är ett utmärkt sätt att presentera hans tidigare mindre, men lika vägande studier, som tidigare utgivits på olika håll. Robert Schweitzer publicerade 1999 bl.a. den grundläggande undersökningen om tyskarna i Wiborgs historia, "Die

Deutschen in Wiborg" som här kan läsas på nytt, i sällskap med många andra artiklar med wiborgska eller ostfinska frågeställningar.

Några andra är "Die Deutschbalten und das 'Alte Finnland'" från 1992, den detaljerade genomgången av skolprogrammen från det tyskspråkiga gymnasiet i Wiborg 1806–1814 ("Die 'Fibeln der Wiborger Aufklärung'") från 1996, en genomgång av den hanseatiska traditionen i Sverige, Finland och ända till det ryska Viborg, och till exempel två fascinerande studier som belyser ministerstatssekretären Theodor Bruun, som residerade på Summa i Veckelaks: ("Hederlig Ryss" oder "Halv Finne" och "Der Kosmopolitismus Ost-Finnlands", 1991 o. 1993).

Samlingsvolymen innehåller långt över 30 olika artiklar från Robert Schweitzers särskilda intresseområden och en "personalbibliografi" med 147 nummer – en verklig Deutsch-Finnisch-Russische Rundschau!

Rainer Knapas

Viborgs byggnadshistoria – utökad inventering

Petri Neuvonen, Viipuri. Rakennusperinnön seitsemän vuosisataa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2008, 187 s.

Arkitekt Petri Neuvonens bok från 1994, Viipurin historiallinen keskusta – rakennusperinnön nykytila har hösten 2008 utkommit i en grundligt omarbetad, utvidgad och uppdaterad utgåva, med titeln Viipuri. Rakennusperinnön seitsemän vuosisataa. Utgångspunkterna är liknande som i den tidigare versionen: en presentation av Viborgs byggnadshistoria i allmänhet, inklusive krigsåren och fram till i dag och därtill en inventering av byggnadsbeståndet i den äldsta stadsdelen kvarter för kvarter, med detaljerade

nyritade kartor och historiskt bildmaterial. Genomgången täcker nu staden från fästningsområdet Kron S:t Anne i väster till stadsbiblioteket och f.d. Agricolagatan i öster.

Neuvonens förhållande till Viborgs historia och dess byggnader är passionerat men samtidigt, mot vanligheten i finländska Viborgssammanhang, objektivt och förstående också mot de ryska inslagen, äldre och nyare. De olika historiska avlagringarna i stadsbilden är väldokumenterade med stadsplaner, grundplaner och fasader i mängder, många av dem i färg. Synvinkeln är här arkitektens, men man inser hur mycket mer det skulle finnas att hämta i andra aspekter på Viborgs urbana historia – trots alla fördömler

har staden bevarat sitt synliga, stora historiska djupperspektiv.

Boken kommer att få ett ökande värde i framtiden, som en återgivning av stadens struktur och byggnadsbestånd 2007 och 2008, uppenbart på tröskeln till en ny tid. Nybyggnadsverksamhet, renoveringar och exploatering har inletts i den gamla staden, parallellt med ruiner och gripande förfall.

Det nya och i stort format tryckta, vackra färgbildsmaterialet över Viborg av i dag är från åren 2007 och 2008. Särskilt bör också nämnas bokens utförliga dokumentation, med noter och litteraturuppgifter. Här finns i praktiken den bästa tillgängliga bibliografin över stadens byggnadshistoria.

Rainer Knapas

Datastyrd promenad i det historiska Wiborg

En CD som fungerar som guide på en promenad eller rundfart med bil i det historiska Wiborg finns nu att köpa i Viborgs-centret i Helsingfors, (tfn 09-2722430 e-post helsinki@viipurikeskus.fi WN:s redaktion lät prova skivan på ort och ställe och fann den mycket tillfredsställande (den finska versionen är riktigt bra, den ryska är alltför patetisk). Man börjar vid järnvägsstationen, går förbi Lallukkas hus till Rödabrunnstorget. Sedan till Aaltobiblioteket, Pantsarlaks bastionen och Uno Ullbergs konstmuseum och -skola. Efter detta Rådstornet med en smula av den gamla stadsmuren, Landsförsamlingens kyrka, Gilleshuset, Domkyrkan och klocktornet. Nu är man färdig för Wiborgs slott, Ullbergs landsarkiv och Peter den stores staty, Torkel Knutssons staty, Museum Viburgense, Weckrooths hus, Hackmans hus, Hotell Motti, S:t Hyacinthus katolska kyrka, Runda Tornet,

Peter-Pauli kyrka, Ortodoxa domkyrkan, Ståthållarens palats, Monrepos-parken, Kronverk S:t Anne och Havis amfiteater. Skivan tar 52 minuter utan pauser men Monrepos, Kronverk S:t Anne och Havis hinner man nog inte se i skivans takt ens med bil.

Trots att skivan är gjord i Ryssland besväras man inte av det vanliga pratet om Sovjetunionens fasor resp. välsignelser. Detta får man tacka Julia Moshnik för, som är en av de främsta ryska kännarna av Wiborgs förkrigstida historia. Hon har skrivit den ursprungliga texten på ryska. Den finska versionen är gjord av Harri Suokas och Jarmo Koponen med Juha Lankinen och Viktor Dmitrijev som rådgivare. Helkama har stött projektet. Skivan säljs för 10 euro varav 6 går till Rädda Barnen i Viborg och 4 till Viborgs-centret.

HA

Nyheter 2009

Aarni Krohns stora samlingsverk om Wiborg i ett litterärt perspektiv utkommer under våren 2009. Verket om Wiborg följer efter Suomalaisen kirjallisuuden seuras böcker om de litterära städerna Rom, Paris, Berlin, Budapest och Åbo. På grund av att kriget satte punkt för all tidigare verksamhet i Wiborg blir verket mera omfattande än de övriga verken i serien. Verket fullständiga namn blir Viipuri – kirjailijan, muistelijan ja historioitsijan kaupunki (Wiborg – staden för författare, historiker och hägkomster). Man har tagit med såväl sådant som skrivits om staden efter kriget som historiskt material såsom Erikskrönikans verser om grundandet av Wiborgs slott eller en folklig beskrivning av den Wiborgska smällen eller en herdegosses berättelse om hur han gick barfota till skolan i Wiborg på 1800-talet. Man har också tagit tillvara allt som skrivits av finska, svenska och tyska författare. Också några berättelser från dagens ryska Viborg har tagits med.

En bok med Judén, även känd som Juténius, samlade verk ges ut 2009.

Biblioteksjubileum i Viborg

Den 18–19.10.2008 ordnades i Viborg ett seminarium för att hedra det wiborgska biblioteksväsendets 200-årsjubileum. Seminariet ordnades av Karelska Förbundet, Wiborgsförbundet och Viborgscentret. Det var meningen att det finska skriftspråkets fader Mikael Agricola på samma gång skulle ha fått sin staty avtäckad vid Petri-Pauli kyrka, men några s.k. tekniska skäl hade uppskjutit detta till en oviss framtid. De ryska värdarna hade nog undanröjt några buskar på det ställe där statyn kommer att resas, men inte ens grundstenen syntes. En stor grupp från Agricolasällskapet var dock med i festligheterna och det talades under

veckoslutet minst lika mycket om Agricola som om biblioteket. Naturligtvis var även WN på plats.

Seminariet ägde rum på det världsberömda Aalto-biblioteket mitt emot Rödabrunnstorget. Största delen av seminariedeltagarna hade kommit från Finland, men även ryska hördes. De finska anförandena översattes till ryska och vice versa.

Chefen för Wiborgs internationella relationer Zoja Fedosejeva hälsade på Wiborgs stads vägnar deltagarna välkomna och betonade att biblioteket ännu i dag är en viktig träffpunkt för stadsborna.

Verksamhetsledaren för Karelska

Förbundet Satu Hallenberg öppnade seminariet. Hon uttryckte sitt bekymmer över bibliotekens digitalisering, vilket medför att ungdomarna inte mera i samma utsträckning som tidigare söker sig till biblioteket.

Minister Jaakko Numminen framförde sin hälsning och biblioteket fick emottaga gåvor av de finska gästerna.

Det första seminarieföredraget hölls av Wiborgskännaren utan like, arkitekt Juha Lankinen. Han skildrade det Wiborgska biblioteksväsendets 200-åriga historia. Den fick sin början i januari 1808, då vid ett möte hos krigsguvernör Obreskov beslöts, att i staden Wiborg skulle grundas ett bibliotek för allmänheten. Kärnan för biblioteket utgjorde det slutna bibliotek, som ett par år tidigare hade grundats av ett läsesällskap vid tyska gymnasiet, men även många utomstående skänkte böcker till biblioteket. Nu fick vilken som helst pålitlig och läskunnig person ansluta sig till biblioteket och mot erläggandet av års- och låneavgifter låna böcker. Biblioteket, vars huvudsakliga språk i början var tyska, placerades i det gamla rådhuset mitt emot Slottet. I slutet av 1890-talet fick det vika undan för historiska museet och rådhusets ombyggnad, och då flyttades biblioteket till Utskänkningsbolagets hus vid Rödabrunnstorget. Det nya av arkitekt Alvar Aalto ritade bibliotekshuset vid Vasagatan i Torkelsparken togs i bruk hösten 1935.

Som följande talare berättade författaren Aarni Krohn, förmannen för Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, om litteratur som har publicerats i Wiborg. Det fanns flera tryckerier i Wiborg, men bara en liten del av litteraturen trycktes i staden. Som kuriositet nämnde han bokbålet år 1829, då 200 stycken av Jaakko Juteinis verk "Anteckningar av Tankar uti Varianska Ämnen" brändes på Gamla Rådhuset såsom kyrkofientliga.

Varken förr eller senare har böcker ofrentligt bränts i Finland. Krohn berättade också om stiftandet av Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura och om sällskapet senare skeden.

En avdelningschef för dagens Aalto-bibliotek, Tamara Korobova, förvisade böcker, som hade blivit kvar på biblioteket under kriget. Enligt henne fanns det ca 200 st. sådana böcker. Då hon tillfrågades, vad som hade hänt med resten av böckerna, som ändå hade funnits tusentals, svarade hon att alla böcker skickades först till Leningrad och utdelades där och bara en liten del kom tillbaka till Viborg. De finska böckerna förvaras nu på avdelningen för böcker på främmande språk.

Någon visste berätta, att en stor mängd böcker efter kriget hade förvarats på järnvägsstationen. Någon annan viskade, att det var ånglokstider. Det behövdes ju bränsle...

Efter kaffeuppsatser med dopp berättade Zoja Fedosejeva om biblioteket i dag. Av stadens 78 000 invånare besöker ca 22 000 regelbundet Aalto-biblioteket, som är stadens huvudbibliotek. Dessutom finns det fyra mindre bibliotek i Viborg. Renoveringen av huset har framskridit så långt, att barnavdelningen och tidningssalen är färdiga men föreläsningssalen med det berömda Aalto-taket är ännu under arbete.

Arkitekt Maija Kairamo berättade om byggnadens arkitektur och förutspådde, att Aalto-biblioteket någon dag skulle komma på Unescos kulturarvslista. Det skulle vara viktigt att få byggnaden så reparerad, att fuktigheten inte mera kan tränga in i huset. Först då kan man måla husets inre och yttre på ett hållbart sätt.

Sista ordet hade forskaren Silvo Hietanen, som konstaterade, att Wiborg och Kaliningrad är de enda ryska städerna med västerländsk kulturbas.

Han efterlyste en ansiktslyftning för Wiborg, som inte ännu har en rysk prägel.

Festmiddagen intogs på Runda Tornet. Enligt den kända sången blev man där förr i världen alltid bjuden "hem till mig". Så hände även nu, WN:s reporter och några andra blev bjudna på en sängfösare på baren "Ugglan". Värderna var en herre, vars far hade ägt fastigheten före kriget.

Söndagens program var sedan Mikael Agricola-betonad. Först företogs dock en sightseeingtur i staden, där 16 skolbyggnader från finska tiden inspekterades. Där hade även WN:s reporter tillfälle att dra sitt strå till stacken. Därefter följde en gudstjänst i Petri-Pauli kyrkan, där minister Jaakko Numminen höll festtalet och biskop Voitto Huotari predikade.

Lunch intogs på restaurang Opera i vår tids rådhus. Man kunde inte låta bli att tänka, att man nu var innanför samma väggar där 7 januari -festen under hundra års tid dansades. Men interiören har förändrats. Byggnadens inre är helt ombyggt och inredningen har totalt bytt stil. Plast och kitsch överallt. Maten var nog hygglig och servitriserna nätta. Ville man ha någonting extra, t.ex. mjölk till kaffet, fick man "en blick, en leende nick". Men ingen mjölk.

På hemvägen gjordes ett kort uppehåll vid Sorvali gravgård, där man kunde studera gamla gravstenar och beundra det värdefulla tälkarbetet, som under Viborgs-centrets ledning har utförts för att få gravgården städad. Arbetet fortsätter...

Och senast i regnet på hemfärden märktes, att festen var över.

Emer Silius

HELKAMA

Sähköavusteinen E2800

www.helkamavelox.fi

Café-Restaurant Lehtovaara

Per Erik Floman

Det var en gång en konditor, på finska kallad leipurimestari, vid namn Emil Lehtovaara. En dag år 1916, medan första världskriget pågick i Central-europa, vandrade han upp till Wiborgs Nyheter redaktion och lämnade in en annons, som avbildas i denna artikel.

Wiborgarna fick alltså veta att staden berikats med ett nytt, tidsenligt café "i Föreningsbankens hus" vid Torggatan 2. Eftersom den som nu håller i pennan 18 år senare flyttade in i detta hus har Lehtovaaras öde intresserat mig. Dessutom hade jag år 1999 skrivit en uppsats i WN om husets och tomtens historia. Därför har jag lite att berätta om den välkända krogen, som ju är ett av de få wiborgska företag som hållits på benen och, låt vara att det är i ny regi, fungerar än i dag och detta i Helsingfors. Jag tycker att vi även ska närma oss detta tema med den respekt som en restaurang med 100-årsjubileum inom synhåll förtjänar.

Huset och starten

Det som hr Lehtovaara kallade Föreningsbankens hus var i själva verket grannhuset till banken. Det sistnämnda byggdes strax efter sekelskiftet, signerat Gustaf Nyström år 1901. Bankhuset var mycket elegant att skåda och besjungs i berömmade termer bland annat av Carl-Jacob Gardberg i den underbara boken "Wiborg, stad i sten". Jag citerar:

Ett litet renässanspalats i två våningar. I bredd med Nordbanken såg det litet och nästan obetydligt ut, men i sitt format svarade det troligen bättre mot de verkliga behoven i Wiborg. I sina detaljer vittnade huset om att Nyström var en mästare i att låna formen från äldre stilar, men man ser samtidigt att helheten byggde på de nya ideal som några år tidigare hade fått de ledande arkitekterna att överge den slaviska stilimitationen.

Nu var det emellertid inte i detta palats som hr Lehtovaara öppnade sitt café utan i hörnhuset vid Slottsgatan. Torggatan där dessa båda hus stod hade under historiens lopp bebyggt och eldhärjats i många omgångar. I början av 1800-talet lät baron d'Azur, Marie-Antoinettes landsflyktige livmedikus, bygga en villa, se bilden, som sedermera ägdes av konsul Alexis Thompson och efter honom av dottern Alice, gift Hackman. Runt sekelskiftet revs huset och flyttades till Hiekka, där det snart brann ned. Torggatstomten hade förvärvat av banken. Medan det stila bankhuset tog form lät man bygga om och modernisera hörnhuset enligt arkitekt Uno Ullbergs planer. Senare skulle han skickligt sammanbinda de två husen. De förenades med ett vackert portvalv och en bred trappa med skulpturer av Hilda Flodin-Rissanen. Denna anpassning utfördes 1909-11. Det obetydliga hörnhuset försågs med dekorationer och nya linjer samt om-designade detaljer som gjorde att det mera harmonierade med den vackra grannen.

Den märkliga villan ca 1810.

Trettioårsstämning vid Torggatan 2 (foto ur Hirn & Lankinens bok "Viipuri, kansainvälinen kaupunki").

Nytt tidsenligt

Café

har öppnats i FÖRENINGSBANKENS HUS,
Torggatan 2.

REKOMMENDERAS.

Telefon 21 14. Emil Lehtovaara.

Så började det. Annonser ur Wiborgs Nyheter 1916.

Föreningsbanken, som var filialbank, hade fått en wiborgarägd konkurrent i Nordiska Aktiebanken år 1872 med huvudkontor i Wiborg. Konkurrensen ledde småningom till att de två kombattanterna fusionerades och så tog man namnet Nordiska Föreningsbanken, saligt i äminnelse. Vid sekelskiftet hade "Nordbanken" enligt Walter Aspelins ritningar uppfört ett pampigt hus vid Torggatan 4. Fusionen skedde 1919 och då flyttade Föreningsbanken ihop med grannen och Torggatan 2, renässanspalatset, övergick till Sparbanken i Wiborg, grundad 1845. Följaktligen kallade min generation huset för Sparbankens hus. "Lehtovaaras hus" var sålunda en del av det tudelade bankhuset.

I samband med renoveringarna av hörnhuset 1909-1910 höjdes detta med en våning och inrättades för Wiborgs Konstvänners ritskola, grundad redan 1896.

Jag har inte uppgifter om hur caféet klarade sig, men vi vet bara att det såldes år 1922 åt stockholmaren Ragnar Hansson och hans hustru. Det var knasiga tider och vid huvudstråket Torkeln fanns mäktig konkurrens. Det kan inte ha varit lätt att knycka kunder från konditormästaren och kulturmenenaten Alfred Pursiainen vid Torkelsgatan 4. Där var det fjong på affärerna

och utbudet av bakelser kan illustreras med vad Pursiainen annonserade vid dessa tider i detta blad:

... Nyheter: Russell, Ostrow, Kamargo, Kri-Kri, Boulanger, Stefania à 15 penni."

Jag saknar familjens favorit Warschava Mocca, men det var från epoken då landets i särklass bästa bakelser – Pursiainens förstas – kostade en mark.

Den Hanssonska egiden fram till Vinterkriget

Ragnar Hansson bosatte sig vid Karjalagatan 2. Telefonkatalogen berättar, på finska, att denne förträffliga restauratör, vars finska var mycket stapplande, hade numret 3865. Jag bläddrade i katalogen för att se hur kända svenska personer presenterade sig. Där fanns tre kategorier: på finska, på svenska och på bägge språken. Man får intrycket att de som i sitt arbete behövde en finsk framtoning valde finskan.

Då Ragnar Hansson tog vid 1922 hade han som traktör inte minst att tampas med förbudslagens konsekvenser. Senare, efter förbudslagens avskaffande, skulle han få rätta sig efter stökiga regler som gällde danskrogarna.

Hansson förstorade konceptet från café till restaurang. Han gick in för ett gott kök, prydlig inredning och bra service och snart var Lehtovaara en av de två förmåsta krogarna i staden. Man satsade på begreppet dansrestaurang och anpassade sig väl därvid även till olika sätt att kringgå förbudslagen, på vilket område repertoaren var mycket fantasirik. Så läser jag mellan raderna i Merja Sillanpääs artikel i Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitte n 15 och Ernst Lampéns artiklar på trettioalet.

När förbudslagen upphävdes 1932 blev myndigheterna mycket petnoga med dansandet. Det promulgerades att dans bara kunde ordnas med särskild licens för kvalificerade krogar och man upprördes mycket av den

Den ryska fadäsen (foto 1993 ur Neuvo-nens "Viipurin historiallinen keskusta").

idiotiska bestämmelsen att dans skulle få ordnas enbart på onsdagar och – hör och häpna – söndagar. Hansson valde, och det var ett klokt val, att inte alls ha dans på menyn. Lehtovaara fick anseende som en förstklassig restaurang. Dess huvudklientel var förmodligen näringslivets representanter, särskilt partihandelns och sjöfartsnäringens representationer. Men för denna tidnings läsare är det också trevligt att minnas att de svenska studenternas dimissionssupéer alltid ordnades här. Den sista kullen firade där den 31 maj 1939. De finns avbildade, glada och rosenbekransade i WN 1990 och var: från Flickskolan Marianne Ljungberg, Tamara Lubitscheff, Ebba von Hertzen, Tora Lieberg, Dory Stadigh, Astrid Falck och Anna Lubitscheff. Killarna från Lyceet var Tor Gräsbeck, Erik Pehkonen, Tor Fält, Sven Gustav Boström, Kaj Becker, Björn Timgren och Oleg Oseroff.

Wilka minnen av Lehtovaara har då den gymnasist från Svenska Lyceum (och studentmösefirare 1937 på Lehtovaara), som nu över 70 år senare skriver dessa rader? Voilå!

I våningen ovanför Lehtovaara huserade, sedan ombyggnaden, ritskolan och dess rektor, sedermera professor Rurik Lindqvist. Den nya konstmussebyggnadens ena halva var nu reserverad för ritskolan och dess rektor, så utflyttning stod för dörren och Sparbanken hade att göra ett strategiskt beslut om den tredje våningen. Man beslöt bygga om våningen till ett antal högklassiga bostadslägenheter. Upp vid Slottsgatan efterträdde Lindqvists av familjen Georg Åman, han anställd vid Karjalan Mylly och fru Gunnel vid banken. I hörnlaggenheten bodde Sparbankens huvudkassöriska Ebba Ljungberg med sin brorsdotter Marianne som inneboende och studerande vid Flickskolan. Sedan följde utmed Torggatan två enrummare, fröken Krogius och språklärarinnan, scoutledaren Mary Magnusson. Slutligen en trevlig trerummare med tjänarinnerum där min mor Gunnel Floman och min

ringhet flyttade in. Jag fick ett rymligt rum med glastak, ritskolans ateljé. I gatuplanet fanns det butiker, av vilka jag minns Ignatius bilhandel, en stor tapettaffär och Alkos butik. Detta var år 1934.

Lehtovaara passerade jag dagligen via spiraltrappan med det rutiga marmorgolvet. Krogen var så disponerad att man hade en sal några trappor upp mot Slottsgatan, i hörnburspråket fanns orkesterstraden och huvudsalongen sträckte sig då utmed Torggatan.

När den Hanssonska regimen beslöt sig för ansiktslyftningen var det inte bara interiör, kök och servitörer som fick anstränga sig utan en stor del av bördan föll på vaktmästaren hr Sparkvist, sedermera Serola, en spenslig, allvarsam hedersman med Adolfmustasch och 7 söner som alla hade ett förnamn på A. Pojkarna brukade hjälpa till med dagsturena, ibland även på kvällarna och fick då strängeligen sovra bland materialet med kravattvång och andra hjälpmedel. Den trevligaste sonen hette Aarne sedermera rederidirektör hos självaste J W Paulin. När jag kom hem från skolan på eftermiddagen stannade jag ofta hos Aarne, och fick på galoschhyllan ta emot mina första lärospån i engelska.

När dansen avskaffats fick man fondmusik och lite floorshow i stället. Av det senare minns jag en 16-årig flicka vid namn Leena Rintala, vars ena förälder var polynesiska, och hon uppträdde med exotiska danser från Bali. – Orkestern bestod av tre, ibland fyra ärevördiga musiker och bandet kallade sig Karpenko & Träger. De spelade kväll efter kväll Schumann, Sibelius, Strauss, Lehar m.fl. Trägers dotter blev min kamrat i barnorkestern och Karpenko minns jag som en kopia av Franz Liszt, intrycket förstärkt av den smala svarta kravatten knuten som en stor rosett.

När Vinterkriget kom tog herrskapet Hansson sig till Helsingfors och genomförde den storartade prestationen att öppna ett Lehtovaara vid Sibeliusparken, i hörnet av Hummel- och Mechelingatorna.

Husets krigsöde – och restaurangens överlevnad

Jag har tidigare i WN beskrivit husets öde och repeterar kort att det blev kvar obombat i mars 1940. Tydligt använde ryssarna det för något slags utfodring, ty när jag vid återövringen 1941, varvid huset var en brandruin, klättrade till min våning uppför en icke nedbrunnen mellanvägg fann jag i våra garderobser hundratals vita tallrikar. Ryssarna hade vid störflykten försökt bränna upp denna byggnad. – När jag 1959 nästa gång återkom stod där i stället ett mycket enkelt och fult hus, som lär ha varit något slags textilverkstad.

Men ännu 1942, mitt under brinnande krig kunde Ragnar Hansson erbjuda följande meny på det nya Lehtovaara vid Sibeliusparken:

Sandwiches - Kantarellpuré m. fricadeller & potatis - Ugnstek kalvstek m. grönsaker & potatis - Glass a la Melba - Kaffe.

Herrskapet Hansson höll ut ända till 1947, då etablissemanget övergick i fru Karin Loukomies ägo. 1980 övertogs Lehtovaara av hennes son Tom. Krogen hade och har ett gott rykte som kvarterskrog med härligt smörgåsbord och högklassigt kök, familjesöndagar, terrass, många före detta wiborgare vid borden. Att jag inte pratar strunt bevisas av att Lehtovaara år 1991 av Finlands Gastronomiska Sällskap utsågs till årets restaurang.

Ägare sedan 1993 är advokaten Antero Molander och det må nämnas att restaurangen år 1998 hölls stängd några månader på grund av en anlagd brand. Man skulle tycka att restauranghusets skavanker i gamla Wiborg var en tillräcklig tribut till världens ondska.

Wiborgsk arkeologi och Otto-Iivari Meurman

Ett av stadsarkitekt Otto-Iivari Meurmans många uppdrag i Wiborg var att hålla ett öga på arkeologin som hade skötts utan plan och övervakning under tidigare år. Meurman var verksam som övervakare 1927–1937 varefter Karl Sigurd Schultz, Ragnar Rosen och Lauri Välke tog över.

Man kan läsa om Meurmans arkeologiska insats i en kandidatavhandling med titeln "Muinaisuistovalvonta Viipurissa – Otto-Iivari Meurman valvojana 1927-1937", som skrivits av Lilli Kojamo vid Turun Yliopisto under ledning av professor Jussi-Pekka Taavitsainen. Arbetet blev färdigt i maj 2008. Arbetets mål var att se om det i Meurmans material möjligen fanns uppgifter som kunde användas i dagens utgrävningar. För Wiborgs Nyheter läsare bjuder avhandlingen på ett utmärkt tillfälle att bekanta sig med gångna tiders arkeologi. Den uppmärksamma läsaren av Wiborgs Nyheter har ju under de närmast gångna fem åren fått läsa om arkeologen Aleksander Saksas verksamhet i Viborg både som övervakare och arkeologisk utgrävare i Viborg, stödd av Åboprofessorn Jussi-Pekka Taavitsainen och professor Matti Saarnisto från Geologiska forskningscentralen i Helsingfors.

Kandidatavhandlingen baserar sig främst på de rapporter med fotografier, kartor, ritningar och redovisningar som Meurman regelbundet sände till Arkeologiska kommissionen (numera Museiverket). Meurman övervakade grävarbetena på de områden den medeltida staden stått och han skyddade historiskt viktiga byggnader och befästningar och dokumenterade dessa. Kojamo anser att Meurman var före sin tid, men att man nu i Viborg först under de senaste tio åren insett betydelsen av att dokumentera alla utgrävningar och arkeologiska observationer. Hon uttalar förhoppningen om att man skall fortsätta det arkeologiska vetenskapliga forskningsarbetet på kyrkliga landområden, källare och tomter vid södra stranden. Detta skulle säkert bidra till att datera stadens utveckling, klargöra bosättningsutbredning och materiella kultur.

Arbetet börjar med en utmärkt historisk översikt från och med slottets grundande 1293 och spekulativa idéer om den ännu obekräftade byggnation som kan ha föregått slottet. Intressant är att läsa om den arkeologiska forskning som föregick 1927 då Meurman blev utsedd till övervakare för arkeologiska arbeten. Meurman hade varit aktiv inom arkeologin i Wiborg redan före 1927. Bl.a. nämns och visas av honom år 1924 gjorda ritningar över Pantsarlaks-bastionen. År 1925 hade Uno Ullberg fått i uppdrag att uppföra ett sockermagasin för Hackman & Co vid Karjaportsgatan. Vid grävarbetena stötte man på en gammal begravningsplats, välvda källarvalv och en silver-sked. Ullberg gjorde upp noggranna ritningar över källarna och fotograferade fynden som man förmodade härstamma från franciskanerkonventet.

Tidigare, innan Meurman började sin aktivitet i Wiborg, hade man främst inriktat sitt intresse på slottet som hade förfallit på 1700- och 1800-talen under ryskt herravälde. Jac. Ahrenberg hade år 1888 gjort ett förslag till restaurering av slottet. Förslaget blev obeaktat när ryssarna åren 1891–1894 genomförde en grundreparation av slottet varvid många antika detaljer förstördes. I övrigt nämns från 1800-talet endast de utgrävningar som år

1886 utfördes i Wiborgs medeltida stadskyrka av riksarkeologen J.R. Aspelin. Efter 1910 fick de arkeologiska aktiviteterna ny fart. Bl.a. nämns att kommandanten för garnisonen Harald Öhquist redan 1920 rapporterat till arkeologiska kommissionen om gravfynd på garnisonsområdet i Papula. Senare kom Öhquist att spela en viktig och aktiv roll vid utgrävningarna på slottsområdet. Runda Tornet och befästningsverken runt staden var även föremål för konserverande åtgärder före 1920-talets slut.

Meurman utnämns till övervakare arkeologiska frågor

Som övervakare för arkeologiska arbeten ägde Meurman att övervaka utgrävningar, ta vara på fynd och rapportera till Arkeologiska kommissionen i Helsingfors. Meurman ansåg sig själv inte vara arkeolog i professionell mening utan hans intressen var främst av arkitektonisk och historisk natur. Han var också mycket praktiskt inriktad och hittade t.ex. på hur nyfunna, ofta medeltida, källarutrymmen kunde användas för nyttiga ändamål. Man kan också märka att Meurmans intresse inte låg för "kulturlagren" och analys av lösa fynd med litet materiellt värde utan snarare för murar och byggnadsfragment, speciellt om de var medeltida eller från nya tidens början. I praktiken kom han att ägna rätt mycket tid åt att övervaka byggplatser inom fästningen. Han nämner i sina rapporter fynd av olika slag såsom mynt, människoben, kritpipor, keramikskärvor, kanonkulor men ger inga detaljerade uppgifter om fyndplatsen. Mycket få föremål är bevarade för eftervärlden. Många av de problem som mötte Meurman på fältet berodde på tidsbrist: byggnadsarbetena var tidsbundna och det kostade att gräva och analysera på arkeologvis medan en byggherre otåligt trampade marken runt utgrävningen.

Enstaka fynd kunde sägas vara av speciellt intresse. Så fann man år 1930 en börs av skinn som innehöll fem silvermynt. Fyndet gavs till Museum Wiburgense.

Vid utgrävningar nära några medeltida hus upptäckte man flera trägolv och avloppsledning av trä och näver. Dessa golv och avloppsrännor har vissa likheter med moderna fynd av Aleksander Saksas som rapporterats i tidigare nummer av WN. Meurman fäste knappast någon vikt vid dessa träkonstruktioner, vilket förvånar dagens arkeologer.

Öhquist – en entusiastisk slottsarkeolog

Meurman hade från början insett vikten av att undersöka slottet. Slottschefen generalmajor Harald Öhquist var mycket aktivt engagerad i utgrävningen av slottets hemliga rum, källare och gångar och fick Meurman med på noterna. Redan 1928 upptäckte Öhquist en dold källare och kommissionen sände amanuensen Nils Cleve till Wiborg för att hjälpa till med dokumenteringen av källaren.

Öhquist tog tillsammans med Meurman initiativet till Torkkelin kilta som bildades 1933 av 40 pro-

minenta representanter för kultur och handel i Wiborg. Ändamålet var att bevaka och understöda restaurering och arkeologisk utgrävning av slottet och sprida kunskap om slottets historia. Torkkelin kilta var mycket aktiv under tiden fram till år 1939 och finns alltförfarande som ideell förening. Flera tidigare förborgade källare upptäcktes och utgrävdes på Öhquists initiativ med ekonomiskt stöd från Torkkelin kilta.

Agricolas ring

Meurman rapporterade även om gamla berättelser som levde kvar i wiborgarnas minne. En sådan var från 1915 eller 1916 och rörde ett fynd i den gamla domkyrkan som enligt traditionen varit gravplats för Mikael Agricola. På 1,4–2 meters djup hade man hittat en grav som utom ben innehöll ett sidenband och en stor klackring med en mångfärgad och "strålände" sten. Ringen hade gått genom flera händer och hade undersökts i S:t Petersburg där man konstaterat den vara Agricolas ring. Då ringen ansågs bringa olycka åt innehavaren sändes den tillbaka till fyndplatsen.

Den hemliga gången

Enligt ett envist rykte finns det en hemlig gång mellan staden och slottet. Meurman rapporterade att han hört två olika versioner av ryktet. Henrik Söderman hade berättat att hans brors skolkamrat hade bott i det dåvarande skyddskårhuset på tomten 2 vid Norra Vallan och att det från husets källare gick en gång under sundet. Kamraten hade följt gången tills vattenbrynet kom emot. En liknande historia berättades av Tauno Mantua vars föräldrar hade bott 1907–09 i samma hus, det s.k. Peranderska huset på tomten No. 2. Tauno hade som skolpojke undersökt grannhuset på tomten no. 3 och där funnit en ugn genom vilken han trängt sig in i en gång som han följt tills han hört vatten droppa. Ytterligare hade han funnit två förgreningar av gången. Alla dessa öppningar hade murats igen på order av ryska gendarmen. Meurman rapporterar att inga utgrävningar företogs med anledning av berättelserna om den hemliga gången.

Tiden efter Meurman

Meurmans tid som övervakare för arkeologiska arbeten i Wiborg tog slut år 1936. Han efterträddes av Karl Sigurd Schultz och redan 1938 av Ragnar Rosen. Under Rosens tid började man driva frågan om att skydda den gamla stadsdelen. Efter återerövringen blev det fråga om att skydda en del av stadens byggnader och på en karta utmärktes de hus som skyddet skulle gälla.

Efter återerövringen blev konstnären Lauri Välke utsedd till övervakare för arkeologiska arbeten i Wiborg. Välke fick i uppdrag att fotografera alla byggnader som fanns kvar efter kriget, speciellt ruiner. Utom Välke var också Öhquist och Meurman aktiva beträffande dokumentering och renovering både av byggnader och slottet.

VÅR WIBORGARE 2008

Otto-Iivari Meurman

Otto-Iivari Meurman (1890–1994) var son till provinsialläkaren i Ilmola Otto Meurman och Aina Ignatius. Han blev student från Finska Normallyceum 1908. Studerade skulptur vid Ateneum 1907–1909 och blev diplomarkitekt från Tekniska högskolan 1914. Otto-Iivari arbetade som ritare bl.a. vid Eliel Saarinsens byrå. Han grundade egen arkitektbyrå tillsammans med Carolus Lindberg. Han var biträdande stadsplanearkitekt i Helsingfors 1917–1918. År 1920 gifte han sig med Toini Elisabeth Westerling (1892–1961), dotter till lagmannen Oskar Alexander Westerling och Ellen Elisabeth Torckell. Otto-Iivari hade barnen Kalle Meurman, Eva Paatela och Elli Toikka.

Otto-Iivari Meurmans period som wiborgare begynte 1918 då han blev stadsplanearkitekt i Wiborg, en befattning som han skötte till 1937. Under denna tid skötte han om den snabbt växande stadens stadsplaneändring, var inspektör för Wiborgs formningen och sakkunnig ledamot av Wiborgs magistrat i byggnads- och stadsplanefrågor. Trots sin korta tid i Wiborg blev "Mörre" en sann wiborgare för resten av sitt liv. Efter kriget deltog han bl.a. i 7 Januarisoaréerna, höll föredrag om Wiborg och skrev böcker om staden, bl.a. "Viipurin arkkitehdit" (1977) och "Kartanot; Viipurin pitäjän historia osa 3" (1985).

1936 flyttade Otto-Iivari Meurman till Helsingfors, blev byråarkitekt vid Byggnadsstyrelsen och efter en tid som lärare vid Tekniska högskolan blev han professor i stadsplanelära vid denna högskola, den första i Norden. Bland Mörres förtroendeuppdrag kan nämnas ordförandeskapet för Finlands Arkitektförbund, föreståndare för Finlands arkitekturmuseum och ledamot av förstärkta arkeologiska kommissionen. Under sin livstid fick han motta flera inhemska och utländska pris, hedersmedlemskap och utmärkelser. Han var en av grundarna av Torkkelin Kilta och hedersmedlem i Wiborgs Museistiftelse.

Otto-Iivari Meurman betecknas av sina kolleger som en stadsplanerare som alltid tog i beaktande grundens beskaffenhet, höjdskillnader, belyningsförhållanden och platsens lämplighet i förhållande till helheten. Han har mer än någon annan finländare påverkat vår stadsmiljö.

Tyrgilsmuseet. Texten från olika matriklar och Internetartiklar. Bilden: Eva Paatela

HA

FINNOHM
WIRELESS SOLUTIONS FOR INDUSTRY

Perttulantie 6 A 00210 Helsinki Puh 0207 431 655 Fax 0207 431 656
www.finnohm.fi sales@finnohm.fi

Varje student och doktor
går i en hatt
från Wahlman

grundad i Wiborg 1901

Museoala Sofiagatan 5

Reportage från Venäjänsaari

Hans Andersin

Wiborgs skärgård var före de senaste krigens fullbyggd med villor både för fattig och rik. Nästan alla förstördes antingen genom krigets framfart eller genom egna eller ryska truppers försorg enligt order från högre ort. Villorna förstördes nästan hundra procentigt men ett envist rykte lät förstå att det på Venäjänsaari (norr om Lihaniemi) fanns ett bortglömt mästerverk av Uno Ullberg: den av kommerserådet E.W. Sellgren år 1913 uppförda villan i jugendstil och delvis i tre våningar. Villan skulle numera vara minst lika onåbar som sagans monsterslott bevakat av drakar och blodtörstiga kämpar. Wiborgs Nyheter beslöt utforska hemligheten och trotsa alla drakar

Minnesmedalj från Frihetskriget

och kämpar. Uppdraget gavs åt en viborgsk fotograf, som skulle närma sig villan och fotografera den både invärtes och utvärtes. Man antog att Venäjänsaari var nåbar endast med båt och sökte efter en motorbåt som var villig att över det stormande havet närma sig holmen som kunde siktas från Viborgs hamn 7 km fågelvägen. Ingen båt var villig att göra resan men vi erfor underhand att det fanns en farbar väg över Lihaniemi som förde direkt till Venäjänsaari, men att vägen var stängd för obehöriga. Förbindelser till höga vederbörande utnyttjades. Landvägen till Venäjänsaari visade sig farbar med bil och färden gick galant förbi alla drakar och Kerberossar. En tjock kedja stängde vägen som bevakades av ilska hundar och en väktare. Väktaren, som residerade i en liten stuga vid vägkanten visade sig vara någorlunda vänlig och tillät fotografering både inomhus och utomhus. Fotografen tog ett stort antal foton.

Husets skick, speciellt invärtes var bedrövt. Någon tidigare invånare hade på åktryskt vis rivit upp parkettgolven och fört dem med sig eller bränt upp dem. Dörrar och fönster var sönder. Taket hade belagts med blå plast och de flesta av de ursprungliga takteglarna (av märket St Eriks Lervarfabriker i Uppsala) hade tagits ned. Den nye ägaren från Moskva hade låtit gräva en stor grop på gården, ”det skall bli en simbassäng” sade väktaren.

Lite historia

Venäjänsaaris siste finske privatägare var kommerserådet E.W. Sellgren. Han var född 1864 på Hemmilä hemman i Härköila by i Vichtis nära Num-

Fasaden med en del av takteglarna.

mela. Han flyttade till Wiborg och började där som handelsman i byggvaror. 1893 grundade han Itä Suomen Rakennusaineiden kauppa och blev med tiden mäktig rik. Han hörde bl.a. till försäkringsbolaget Ilmarinens förvaltningsråd som vice ordförande och deltog i många kulturprojekt som mecenat. Han stödde aktivt planerna på att göra Finland till ett kungadöme 1918. Han betraktas också som en förkämpe för det finska i Wiborg. Sellgren köpte Venäjänsaari och byggde villan år 1913. Villan omgavs av en vacker planerad trädgård. Han dog 1937 barnlös och fick en storstålig begravning. Venäjänsaari testamenterades till Wiborgs stad. 1939 hyste villan ett sommarläger för scouter.

Till Venäjänsaaris historia hör en incident från början av Frihetskriget. På Pietinens fabrik utbröt en skärmytsling mellan en grupp vita skyddskårister och en grupp rödgardister. Den vita gruppen fick förstärkning från Sordavala och växte till 480 man som leddes av överste Adolf Aminoff. Gruppen fick dock lov att ge sig av från staden. Vägen gick på kvällen den 22 januari 1918 över isen rakt söderut till Venäjänsaari där man fick övermatta och proviantera. Den 26 januari fortsatte man mot St:ta Andrea. Ett av Ullberg ritat minnesmärke i Ruskeala marmor restes i trädgården på Venäjänsaari och en minnesmedalj präglades.

Villan på Venäjänsaari ägdes en

Simbassänggropen

tid av Druzba hotelledning. Den nuvarande ägaren ”en mycket högt ställd person från Moskva” planerar att återställa villan i dess ursprungliga gestalt. Villan har förklarats vara ett skyddat historiskt objekt vilket binder också en hög ägare.

Venäjänsaarivillan är en av Uno

Ullbergs vackraste skapelser och kommer efter det att den blivit renoverad och hoppeligen öppnad för allmänheten att utgöra ett attraktivt utflyktsmål för arkitektur- och kulturintresserade.

Utsikt mot Wiborgs stad. Minnesmonumentet över Frihetskriget syns förmodligen övertäckt vid stranden

WN har berättat om projektet Sorvali minneslund. Denna förtjusande bild från år 1926 ger en uppfattning om hur välvärdad och vacker begravningsplatsen varit. Fotot föreställer familjen Porthan (mor Anni och döttrarna Eeva, Marja och Leena Porthan) vid sin far Wille Porthans grav. (Ur boken "Torkkelinkatu 4" av Leena Reijonen, f. Porthan).

Brandkåren i Wiborg stod till tjänst med flyttningshjälp och höll sig med egen lastbil för detta. På bilden ses bilen år 1931 i Karisalmi, där familjen Porthan hade sitt sommarställe. Familjens piano åkte varje vår till landet. (Ur "Torkkelinkatu 4" av Leena Reijonen).

Låt mig sitta i ditt minne på en liten, liten pinne!

Eugénie Zilliacus (1877–1948) hade i likhet med de flesta flickor i en viss ålder ett minnesalbum i vilket hennes vänner och lärare antecknade små verser och levnadsvisioner och limmade in glansbilder under åren 1889–1890. Namnen som förekommer är följande (en del har undertecknat med bara förnamnet och en med "gissa hvem"):

Elsa Nandelstadh
Elfie Holmberg
Elin Stenbäck
Mathilda Lagerspetz
Agnes Zilliacus
Ines Zilliacus
Anna Nygrén
Helmi Tamelander
Lida Zilliacus
Julia Jakowleff
Gustav Dahl
Anna Forstén
Ellen Doubitsky
Agnes Strandman
J. Lunelund
Alma Lange
Mathilda Gylden
Mary Doubitsky
E. Chr. Perander
Elin Streng
Hedvig Söderhjelm
Eva Perander

Många värdefulla råd som är giltiga än i dag, ca 120 år senare, skrevs in i boken speciellt av Eugénies vuxnare vänner. Vad sägs om följande:

*Blir den lugn, din lefnads elf?
Eller skall en storm den trycka?
Vet din enda sanna lycka
barn, kan du skapa sjelf.*

Wiborg, den 2 februari 1889. Ines Zilliacus

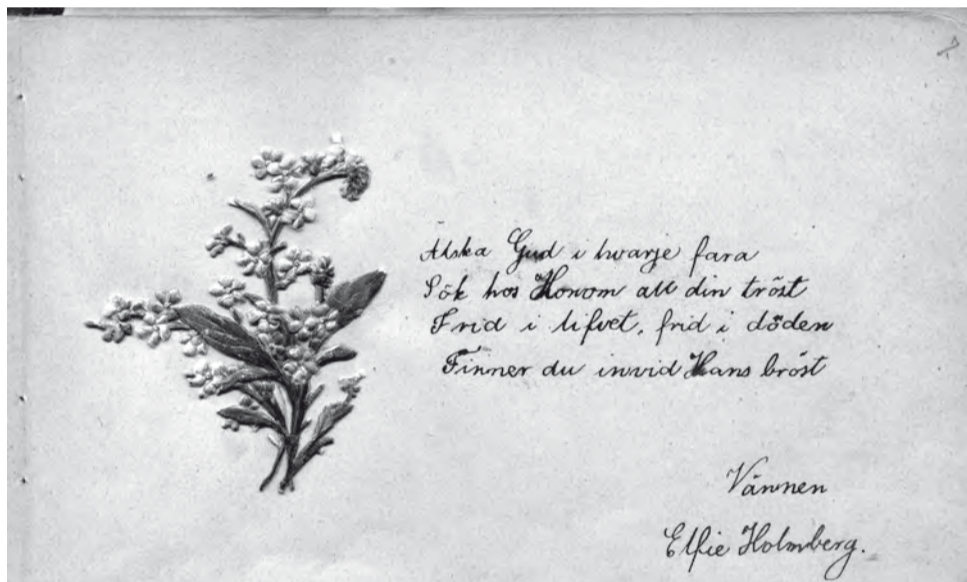
Eugénies dotterdotter Kaarina Peltonen ställde albumet till vårt förfogande. Vi presenterar här ett litet urval kopior av sidorna.

Albumet i bästa sekelskiftestil.

Helmi Tamelander

Elfie Holmberg

Ellen Doubitsky

En flickskoleklass 1930

Klass VII av Svenska Flickskolan i Wiborg vårterminen 1930 med lärarna Herman Hultin och Mona Lindqvist. Fotot insänt av med.lc. Bino Hægström.

På fotots baksida hade de allvarsamma demoisellerna skrivit sina namn, varav några oläsliga. Bildleverantören förmodar att den långa flickan framför dörren är Erna Brei-

tenstein, den tredje, hon med pannluggen är hans mor "Rara" Eklund och hon ytterst till höger torde vara Valentina Grjebin. Följande namnteckningar är identifierbara: Margit Dahm, Marina Kochendorffer, Lisa Liikkanen, Greta Hahnsson, Sara Kagan, Mary Wegner, Margit Lönnström och Ethel Willberg.

Rara hette Stella Margareta och gifte sig sedermera med överläkaren, kirurgen H.A. Hægström. De hade tre barn, Bino, överläkare och spec. i kirurgi och ortopedi vid VNS i Ekenäs, Carl-Adam, botanikprofessor vid Helsingfors Universitet samt Ebba Margareta, avdelningschef vid Suomen Erillisverket Oy.

STÖD DET FINLANDSSVENSKA BILDNINGSPÅRDET

Svenska folkskolans vänner tar emot **donationer** och **testamenten**. Föreningen ställer **avgiftsfritt** sakkunnig hjälp till förfogande vid uppgörande av donationsbrev och testamenten.

Närmare information ger SFV:s kanslichef Christoffer Grönholm, tfn 09-6844 570

SFV
SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER